

ምዕራፍ ሁለት

ከአከራሪነት ወደ አከራሪነት

ከአራቱ አያቶቹ የማውቀው የአባቴን አናት አግሆይ አይመኩን ብቻ ነው። አብረውን ይኖሩ ነበር። የአምስት ዓመት ልጅ ሆኜ ነው የሞቱት። የመርሐቤቴ ሰው ናቸው። ሲናገሩ "የጠባዝላው!"፣ "በጠባዝላው!"፣ ሲሞሉም "የጠባዝላውን!" ማለትን ያበዙ ነበር ይሉኛል። ምናልባት ደብራቸው ይሆን ይሆናል። ታቦቱ ማን እንደ ሆነ ግን አላውቅም። የአይመኩን ቤተ ሰቦች - ከአርሳቸው፣ ከታላቅ ወንድማቸው ከደብተራ (በኋላ አባ) ወልደ ማርያም ዘወልዴ እና ከአንዲት አከሰታቸው በሰተቀር - ሁሉንም "የኅዳር በሽታ" ይፈጃቸዋል። ቤታቸው ጨርሶ ወና፣ አርሰታቸውም ፈጽሞ ባድማ ይሆናል። አይመኩን ከቸነፈሩ የተረፉት አከሰታቸው ያሳድጓቸዋል።

ይህንን ታሪክ በልጅነቴ አናታችን ሰታወራው ሰምቻታለሁ። ነገር ግን ከልቤ ሆኜ አልሰማኋትም። "የወሬ አናቷ" አይመኩ ናቸው። እኔ ይህችን መጽሐፍ ለመጻፍ በምነሣ እና ማሰረጃ ማሰባለብ በምጀምርበት ጊዜ ደግሞ፣ አናቴ ከዚህች ዓለም በሞት ከተለየች ሁለት ዓመት ዐልፏታል። በልጅነታችን ከአናታችን የለማነውን ታሪክ እንደ ገና እንድትነግረኝ ታላቅ አካቴን ማነጋገር ነበረብኝ። እርሷ ይህንን ታሪክ ከአናታችን አፍ ብቻ ሳይሆን፣ ከአማሆይ አይመኩም አፍ ሰምታቸዋለች። አርሳቸው በሚሞቱበት ጊዜ በዕድሜም ዐሥር ዓመት ሞልቷት ስለ ነበረ፣ ሁሉንም አንኳን ባይሆን፣ አንዳንድ ነገሮችን ታሰታውላለች።

አይመኩ በዕድሜ ትንሽ ከፍ ሲሉ፣ ወንድማችን የተባሰ መንዜ በሚሰትነት አንዲሰጡት አከሰታቸውን ይጠይቃል። አርሳቸውም አይመኩን ይዞ ወደ አገሩ የማይሄድ ከሆነ፣ ይልቁንም በባድማው የቤተ ሰባቸው አርሰት ላይ የሚኖር እና ነፍስ የሚዘራበት ከሆነ፣ ሊለጡት ፈቃደኛ ይሆናሉ። ወንድማችንም በዚህ ቅድመ ሁኔታ ይሰማማና አይመኩ በሚሰትነት ይዳረሳቸዋል።

ወንድማችን ኃይለኛም፣ ጨካኝም ሰው ነበር ይላሉ። አይመኩ የመጀመሪያ ልጃቸውን ወልደው ገና "ደማቸው ሳይጠፍ" ነው አሉ ጉልጻሉ ይዟቸው የወጣው። አራሷን ልጃቸውን ዛፍ ሥር አለተኝተው፣ አርሱ ሲያርስ አርሳቸው ሲጎለጉሉ አብረውት ይውላሉ። "አንዲህ አሳሬን ሳይ ምነው ዘመዶቹ በእይ ወት ኖረው ባዩኝ ኖሮ" ሲሉ ልጃቸውን "ባዩሽ" አሏት ይባላል። አከታተለውም አበራሽን እና ወልደ ኪዳንን ይወልዳለታል።

ብስ በቀስ ወናው ቤት እና ባድማው አርሰት ነፍስ ዘራ። ወንድማችንም ዘመዶቹ ወዳሉበት ወደ መንዝ እና በዚያም ወዳለው የአባቱ አርሰት መመላለስ ጀመረ። እንደዚህ ካሉት መመላለሶቹ በአንደኛው ወቅት ነው አሉ፣ አይመኩ ቀደም ሲል ዐይኑን ጥሎባቸው በነበረ አንድ ኮበሌ የተደፈሩት እና አራተኛውን ልጃቸውን ወልደ ቂርቆስን (ለው ሁሉ "ጨርቆሴ" ብቻ ነው የሚለው) ቅሪት የሆኑት።

እንደ አጋጣሚ፣ በዚያው ወቅት ወልደ ማርያም በትምህርት እና በቤተ ክርስቲያን እንልግሎት በየአገሩ ከሚዞሩበት ወደ መርሐቤቴ ይመለሳሉ። አይመኩ ብቸኛ ወንድማቸውን ሲያገኙ የሆኑትን ሁሉ ገልጠው ይነግሯቸዋል። ወንድማችን ከሄደበት በሚመለስ ጊዜ የሚከተለው ጣጣ ሁለቱንም እጅግ ያሳስባቸዋል። እና ወንድምና አጎት አጭር ምክክር ያደርጋሉ። ባዩሽ ስድስት ዓመት ሞልቷት ስለ ነበረ፣ አርሰቱን አይያው ሊተውዋት ይወስናሉ። አበራሽን በአጃቸው፣ ወልደ ኪዳንን በጀርባቸው፣ ጨርቆሴን ደግሞ በሆዳቸው ይዘው፣ ወልደ ማርያም ቀድሞም በቤተ ክርስቲያን አንልግሎት ወደሚያውቁት ወደ ወላሞ (አሁን ያላይታ) አገር አብረው ይኮበልላሉ። ወልደ ኪዳን በዚያን ጊዜ የሦስት ዓመት ልጅ ነበረ ይላሉ።

ዘመኑስ መቼ ይሆን? "የኅዳር በሽታ" በመባል የሚታወቀው ታሪካዊ ቸነፈር እዲስ አበባ የደረሰው በኅዳር ወር 1911 ዓ.ም. ነው። "የሐያኛው ከፍለ ዘመን መባቻ" የተባለው የብላታ መርሰዔ ኀዘን ወልደ ቂርቆስ መጽሐፍ፣ ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴን ዋቢ በማድረግ በኢትዮጵያ "የኅዳር በሽታ" እየተባለ የሚታወቀው በሽታ በመጀመሪያው የዓለም ጦርነት ፍጻሜ ላይ ዓለሙን ያዳረሰው፣ በታሪክ "እስፓኒሽ ፍሉ" በመባል የሚታወቀው፣ የኢንፍሉዌንዛ ወረርሽኝ መሆኑን ይናገራል። ወረርሽኙ ብዙ የተጻፈበት ሲሆን፣ በዓለም ዙሪያ ከሃምሣ

ሚልዮን በላይ ለሚሆኑ ሰዎች ሞት ምክንያት ሆኗል ይባላል። ይህም ቁጥር በጦርነቱ ከሞቱት ሰዎች ቁጥር ይልቅ በእጅጉ የበለጠ ነው።

ጉስታቭ እሬን ደግሞ ወረርሽኝ ምዕራብ ወለጋን ያዳረሰው እንደ ጎርጎሳውያኑ አቆጣጠር በመፀው ወራት (መስከረም - ኅዳር) 1918 እንደ ሆነ ጽፈዋል።² ይህም ማለት በእኛ አቆጣጠር ያው 1911 ዓ.ም. ማለት ነው። ፕሮፌሰር ባህሩን ዋቢ ያደረገው “የሐያኛው ክፍለ ዘመን መባቻም” ወረርሽኝ በምዕራብ ወለጋ “ዱኩባ ቂሌንሳ” (የነፋስ በሽታ) ይባል እንደ ነበረ አለታውቆናል።

እንደ እኔ ምርምር ከሆነ፣ እይመኩ ለወንድማማች የተዳሩት ከኅዳር በሽታ በፊት እንጂ ከኅዳር በሽታ በኋላ ሊሆን አይችልም። ትንሽ ዝቅ ብዬ በማነሣው ሌላ ምክንያት፣ ወልደ ኪዳንም የተወለደው ከኅዳር በሽታ ቀደም ብሎ እንጂ ከኅዳር በሽታ በኋላ ሊሆን አይችልም። ለማናቸውም ደብተራው እኮቱ ወልደ ኪዳንን እንደ ልጃቸው አድርገው፣ የቤተ ክህነቱንም ትምህርት አለታምረው፣ አሳደጉት። ለአባታችን በአባትነት፣ ለእኛም በእያትነት ስማቸው የሚታወቀው ወልደ ማርያም ናቸው። ተኖሮ ተኖሮ አባቴ የባዩሽን ሞት በሚረዳበት ጊዜ፣ እኔ የዐሥራ አራት ዓመት ገደማ ልጅ ነበርኩ።

እናቴ ፈለቀች ገብረ ሚካኤል ቢሻው ትባላለች። እናቷ ዐፀደ እንደሚባሉ ብቻ ነው የማውቀው። ፈለቀች አልተማረችም። ሆኖም ብዙ ነገር - በተለይም የእገር ታሪክ - ታውቃለች። ስለ ንግሥት ዘውዲቱ እና ስለ ባላቸው ስለ ራስ ጉግሣ ወሌ አኗኗር እና አሟሟት፣ በልጅ ኢያሱ እና በራስ ተፈሪ መካከል ስለ ነበረው ሥር የለደደ አለመተማመን እና እንዳቸው ሌላቸውን ለማጥፋት ዘወትር በሰልጥ ስለ መንቀሳቀሳቸው፣ አሳምራ ታውቃለች። ስለ ሰገሌ ጦርነት፣ የሸዋው ፊታውራሪ ሀብተ ጊዮርጊስ የወሎውን ንጉሥ ሚካኤልን አንዴት እንደ አታለሷቸው እና ድሉ የሸዋ እንደ ሆነ፣ “በኢያሱ ዳቦ ነው ትራሉ”፣ “በዘውዲቱ እሬሣ ጎትቱ”፣ “በተፈሪ የለም ፍርፋሪ” ይባል እንደ ነበረ መጀመሪያ የሰማሁት ከእርሷ ነው።

ስለ ማይጨው ጦርነት፣ “አርበኛ” እና “ባንዳ” በመባባል ሁለት ላይ ስለ ተከ ፈሉት ኢትዮጵያውያን ወንድማማቾች፣ በመጀመሪያ የሰማሁት ከእናታችን አፍ ነው። የሰማሁትም በኋላ በታሪክ መጻሕፍት ውስጥ ተጽፎ ካነበብኩት ብዙም የተለየ አይደለም። ለየት ያለ ታሪክ በምትነግረኝ ጊዜ፣ “እንደርሱ አይደለምኩ”

አላትና ተጽፎ ያንበብኩትን ልነግራት አሞክራለሁ። በቀላሉ አትቀበለኝም፤ ዝርዝራቸውን በማላውቀው መስቀልኛ ጥያቄዎች ታጣፍፈኛለች። ስለ ማይ ጨው ጦርነት እና እሱን ተከትሎ አርሷ በነበረችበት አካባቢ የሆነውን፣ እራሷ ያለፈችበት ስለ ሆነ ታውቀዋለች። ስለ ሰገሌ እና ስለ እንቺም ጦርነቶች፣ ስለ ራስ ጉግሣ እና ስለ ንግሥት ዘውዲቱ አሟሟት ለእኛ የነገረችንን የሰማቻቸው “ግን ያለ ጥርጥር ከአባቷ መሆን አለበት።

አባቴ ሰገሌ ዘምተው በነበረ ጊዜ እንደ ተወለደች ነው የምትናገረው። ከሰገሌ ጦርነት በኋላ ማን በማታውቀው ምክንያት (ዕድሜዋ ትንሽ ስለ ነበረ ይመስለኛል)፣ አባቷ እና ሌሎች ጥቂት ሰዎች ቤተ ሰባቸውን እንሥተው ከሸዋ (ሰላሌ?) ወደ ገሙ ጎፋ (በኋላ ጋሞ ጎፋ) ተጓዙ። በየት በኩል አድርገው እንደ ተጓዙ ለማወቅ ይረዳ እንደ ሆነ አላወቅሁም እንጂ፣ የጊቤን ሳይሆን፣ “የአሞን ወንዝ በስልቻ ነው የተሻገርነው” ትላለች። ከዚያም በጋርዱላ አውራጃ ከሚገኝ “ዱሮ” ከሚባል ቦታ ነዋሪ ሆኑ።

“የራስ ብር” የሚባለውን የመንግሥት ግብር ለመሰብሰብ፣ ከሆኑ ሹም ጋር ከሰላይታ መጥቶ በአካባቢው ይዘዋወር ከነበረው ከወልደ ኪዳን ጋር የተገናኙ ትና የተጋቡት በዚያን ጊዜ እና በዚያ ቦታ ነው። “የራስ ብር” ስለሚባል ግብር እስከ አሁን ተጽፎ ያነበብኩት የለም። አርሰዋ ማን “ጣልያን ኢትዮጵያን ሊወጋ እየተዘጋጀ ስለ ነበረ፣ ራስ ተፈሪ ለመመንጃና ለጥይት መግዣ ከእያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ (አባወራ ማለት ሊሆን ይችላል) ላይ በነፍስ ወከፍ ይሰበሰቡት የነበረ የእንዳንድ ብር ቀረጥ ነው” ትላለች። ታሪክ በጣም ስሜት ይሰጣታል።

ኢትዮጵያን በሙሉ በቁጥጥሩ ሥር ለማድረግ እየገፋ ከነበረው ከኢጣልያን ጦር በመሸሽ ላይ እያሉ ነው እናቴ ሁለተኛዋን ልጇን ነሐሴ 28 ቀን 1928 ዓ.ም. ጫካ ውስጥ የወለደቻት። አራሰዋ እናት አህል ሳትቀምለ፣ አራሰዋም ልጅ ሳትታጠብ፣ ሳትጠባ (ለምን ደግሞ ሳትጠባ?) ወይም ቅቤ ሳትልለ፣ ሁለት ቀን ያህል ሆነ። ልጅቱ ባለመሞትዋ የተገረመ፣ አብረዋቸው በመሸሽ ላይ የነበሩ እንድ ሰው፣ “ይህች ልጅ እስከ አሁን ካልሞተች ካብታም ናት ማለት ነው፤ እንግዲህ አርሰዋም ከሞት፣ እኛም ከዚህ መከራ ድኅን ለቤታችን እንበቃለን” አሉ። በዚያው “በካብቷ” ተባለች።

በእናቴ ቤተ ሰባት በኩል ያለውን ታሪክ እንዳወቅ የረዱኝ በካብቷ እና ወንድሜ ነጋሽ ናቸው። እነርሱ ካደጉ በኋላ ወደ እናታችን እገር የመሄድ (ነጋሽ

በሥራ ምክንያት እንዲያውም ደጋግሞ የመሄድ) እና ከዘመዶቻቸው ብዙዎቹን በእካል የመገናኘት ዕድል አጋጥሟቸዋል።

“አይመኩ ለወንድማችን የተዳሩት እና ወልደ ኪዳንም የተወለደው፤ ከኅዳር በሽታ በፊት እንጂ በኋላ ሊሆን አይችልም” ያልኩበትን ምክንያት አሁን ላስረዳ። በቅድሚያ ሁለት መንደርደሪያዎችን ላስቀምጥ። መንደርደሪያ አንድ ወልደ ኪዳን ፈለቀችን ያገባው ቢዘገይ በ1926 ዓ.ም. መጨረሻ አካባቢ ነው ሊሆን የሚችለው። ምክንያቱም ወልደ ኪዳን እና ፈለቀች በ1928 መጨረሻ ላይ በካብቷን ከመውለዳቸው በፊት የመጀመሪያ ልጃቸውን ቀብረዋል። በዚያ ጊዜ ማግባት እና ማስወለድ፤ በመንግሥት መቀጠር እና ቀረጥ መለብስብ የቻለ ወንድ፤ በምንም ዓይነት ከኅዳር በሽታ በኋላ የተወለደ ሊሆን አይችልም።

መንደርደሪያ ሁለት በተለያዩ አጋጣሚዎች አባታችን እና አናታችን ሊጫወቱ እንደ ስማታቸው፤ አርሱ አርሷን በዕድሜ 5 ዓመት ይበልጣታል። አናታችን የተወለደችው አባቷ ሰገሌ ዘምተው በነበረ ጊዜ እንደ ሆነ ስትናገር መስማቴን ከላይ ጠቅሷለሁ። የሰገሌ ጦርነት የሆነውም ጥቅምት 17 ቀን 1909 ዓ.ም. ነው።፤ ይህም ማለት ከኅዳር በሽታ ሁለት ዓመት ቀደም ብሎ ማለት ነው። ስለዚህ አይመኩ ወንድማችን ያገቡት እና ወልደ ኪዳንም የተወለደው፤ ከኅዳር በሽታ በፊት እንጂ በኋላ ሊሆን አይችልም።

ከእነዚህ ሁለት መንደርደሪያዎች በመነሣት፤ የእኔ ድምዳሜ የአይመኩን ቤተ ሰቦች የፈጃቸው “የኅዳር በሽታ” አይደለም የሚል ነው። ታዲያ ምንድነው? የእኔ ምላሽ የአይመኩን ቤተ ሰቦች የፈጃቸው በጽናቱ “ከኅዳር በሽታ” ይልቅ እጅግ የከፋው፤ “ከፉ ቀን” በመባል የሚታወቀው አረሀብ የሆነው የሚል ነው። በኢትዮጵያ “ከፉ ቀን” በመባል የሚታወቀው አረሀብ የሆነው ከ1880 አስከ 1884 ለአራት ዓመታት ነው። ይህም ማለት ከ“ኅዳር በሽታ” ከ27 እስከ 31 ዓመት ለሚሆን ያህል ጊዜ ቀደም ብሎ ማለት ነው። የታሪክ ባለ ምያው ፕሮፌሰር ባሕሩ ዘውዴ እንዲህ ይላሉ፡-

ያገሪቱ ማዕከል ወደ ደቡብ እየተዘዋወረ ባለበት ሰዓት ኢትዮጵያን የረሀብ መቅሰፍት መታት። ባገሪቱ የውስጥም የውጭም ጉዳዮች ላይ አሻራውን ትቶ የሄደው ይህ ዐቢይ ማንበራዊ ቀውስ ቀደም ብለን ለጠቀስነው የመስፋፋት ሂደት ግፊት ከሰጡት ኃይሎች አንዱ ነበር።

ይሁን እንጂ ብዙ የተጠቃው ከፍል የስሜን ቢሆንም ከመዓቱ ያመለጠ ከልል አምብዛም አልነበረም። እንዲያውም ችግሩ ከኢትዮጵያም ከልል ዐልፎ በሱዳንና በሌሎች የምሥራቅ አፍሪቃ አገሮች ታይቶ ነበር ... በአጠቃላይም የዚህ ዘመን ረሀብ በሕዝብ ሕሊና የማይፋቅ ጠባባ ትቶ ነው ያለፈው። “ከፉ ቀን” በሚል ስም እየተዘከረ የኋለኛ ዘመን ረሀቦችን ማመዛዘኛና ማነፃፀሪያ ሆኖ ሲያገለግል ቆይቷል።፤

አይመኩ የተወለዱት በ1884 ዓ.ም.፤ ማለትም “ከፉ ቀን” ሊወጣ ሊል ቢሆን እና ከወንድማችን ጋር የተጋቡትም በ15 ዓመት ዕድሜያቸው እንደ ሆነ ብንገ ምት፤ ሦስቱንም ልጆቻቸውን እስከ 1905 ገደማ ድረስ ሊወልዱቸው ይችላሉ። ይህም ስሌት፤ ወልደ ኪዳን በ1909 ወይም በ1910 አካባቢ የተወለደችውን ፈለቀችን በ5 ዓመት ዕድሜ እንዲበልጣት በማድረግ በአንደኛው መንደር ደሪያችን ውስጥ ያለውን ጥያቄ ይመልሳል።

ታዲያ ፈለቀች እና በካብቷ “የኅዳር በሽታ” የሚለውን ከየት አመጡት? አሉን በትክክል አላውቅም። ከአይመኩ ያመጡት ግን አይመስለኝም። ፈለቀች እና በካብቷ “የኅዳር በሽታ” እና “ከፉ ቀን” በመባል የሚታወቁትን መጠሪያዎች አምታትተዋቸው ሊሆን ይችላል ብዬ ነው የማስበው። እንደኔ እንደኔ፤ በኅዳር በሽታ ወቅት አይመኩ በስሜን ሸዋ ሳይሆን በምላይታ ነው የነበሩት።

አብዛኛውን የልጅነታችንን ዕድሜ ያሳለፍነው ከአናታችን ጋር ነው። አባታችን መጀመሪያ በመንግሥት ሥራ፤ በኋላም ደግሞ በንግድ ሥራ ምክንያት ብዙ ጊዜ በአገር አይቀመጥም ነበር። በመጨረሻም እኔ ዐሥራ ስድስት ዓመት ዕድሜ ላይ ስደርስ ሞተ። ያለ ምንም ገቢ ስድስት ልጆችን ማሳደግ፤ ከእነር ሱም አምስቱን ማስተማር፤ ለአናታችን የዋዛ ኃላፊነት አልነበረም። ሆኖም አርስዋም የዋዛ ሴት አልነበረችም። ጨው እና ጥጥ ከጅምላ ሻጭ በዳቤ እየወሰደች በቸርቻር ታጣራለች። ጥጥ እየፈተለች ነጠላ እና ጋቢ እያሠራች ትሸጣለች። ጥገት እያሠረች ወተቷን ታኮናትራለች። ጠላ ትጠምቃለች፤ “ያገር ተወላጅም” ታወጣለች።

ልጆቿም ዐቅማችን በሚፈቅደው ሁሉ እናግዛታለን። ድውር እናዳውራለን፤ የተዳወረውን ከሸማኔው እናደርሳለን። ውሃ ከምንጭ እንቀዳለን። ወንዝ ወር ደን ልብስ እናጥባለን። እንጨት እንሠብራለን። በጎች እና ከብቶች እናግዳ

ለን፡፡ ሣር እናጭዳለን፡፡ ወደ ገጠር ገባዎቻችን በምትሄድ ጊዜ እኔ አብሬአት እሄዳለሁ - ማከለኛ በዲቲ፤ ረቡዕ ጉልጉላ፤ ሐሙስ ዳልበ፡፡ በካብቷ እና አለካለ ሌቶች የሚሠሩትን ሥራ ብቻ ሳይሆን፤ የወንዶቹንም ሥራ ይሠራሉ፡፡

ሥራ በምንፈታባቸው ምሽቶች ታሪክ ታወራናለች፤ ተረት ታጫውተናለች፡፡ አርሰዋል ልጅ በነበረችበት ዘመን ይዘፈኑ የነበሩ ዘፈኖችን ትዘፍንልናለች፤ የተለያዩ የእስከስታ ዐይነቶችንም በአንገትዋ እና በትከሻዋ እየመታች ታሳየናለች፡፡ ለማቸውንም ትነግረናለች - በውስጡ የቀረው ዋንጫ ልቅለቃ የሚባለው ብቻ ነው፡፡ “የንቅልፍ ያጀቡ ልጅ” የምትላት ገጸ ባሕርይ አለቻት፡፡ የአርሰዋል ፈጠራ እንዳይደለች ቢገባኝም፤ እስከ ዛሬም ድረስ ሌላ ለው ሲያነሳት አልሰማሁም፡፡ ሞያዋን በተመለከተ -

የንቅልፍ ያጀቡ ልጅ የሠራችው ቁጣ
ባርባ መሰቅሰቂያ ባምሳ ሰፊ ወጣ፤
እርሱን ወጣ ወጣ ቆማ ብታገሳ
ሄደች የራሱ በቅሎ አውታሩን በጥሳ፡፡

ዘመናዊነቷን በተመለከተም -

የንቅልፍ ያጀቡ ልጅ በጣም ሠለጠነች
የብሩን አቡጃዲጅ ጥለፉልኝ አለች፤
ያውም በመኪና ጣት አይንካው አለች፡፡

ይህ የተዘፈነው የስፌት መኪና ከመምጣቱ ትንሽ ቀደም ብሎ ነው ትላለች፡፡ እንቅልፍ ወዳድነቷን በተመለከተ ደግሞ -

የንቅልፍ ያጀቡ ልጅ ሂጂ ተገንደሺ
በራፉ እስኪዘጋ ሱሪዬን ልበሺ፤
ኡ! ኡ! የተባለ እንደሁ የት አባሽ ልትደርሺ፡፡

“የንቅልፍ ያጀቡን ልጅ” የሆነ ቦታ የማውቃት ሰው አለከትመስለኝ ድረስ ነበር እናቴ በትረካዋ በውስጡ የሣለቻት፡፡

በቤታችን ሁላችንም ከአማርኛ ሌላ ምላይትኛ አንናገራለን፡፡ ከበካብቷ በስተቀር ለእኛ ለልጆቹ ምላይታ የተወለደንበት እና ለሁላችንም ደግሞ ያደግጋበት አገራችን ነው፡፡ አባታችን፤ እናታችን እና በካብቷ አሮሚፋም ጭምር ይናገሩ

ራሱ፡፡ አባታችን አሮሚፋ መናገር የቻለው በአሮሞዎች መካከል ብዙ ስለ ኖረ ነው፡፡ በካብቷ ከወላጆቿ ተምራ ሲሆን፤ ለእናታችን ግን ሁለቱም ቋንቋዎች እፋን የፈታችባቸው ይመስሉኛል፡፡ እንዴት እንደ ሆነ እስከ አሁን አልገባኝም፡፡ ሁለቱንም ግን አቀላጥፋ ትናገራቸዋለች፤ ትዘፍንባቸዋለችም፡፡

ከአማርኛ ዘፈኖቿ ግጥሞች የአብዛኞቹን፤ ከአሮሚፋዎቹ ደግሞ የእንዳንዶቹን እስከ ዛሬም ድረስ በቃሌ ዐውቃቸዋለሁ -

ሰላሌቲ ዳላታኒ፤
ዱኩባ ላጴ ማል ሂማታኒ?
ማጋላ ጃላታኒ፤
ዚናሪ/ሺጉጢ ማሌ ማል ሂዳታኒ?

“ሰላሌ ተወልዶ፤ የልብ ሕመም (ፍቅር ለማለት ነው) ምኑ ይነገራል? ጠይም ይወዷል፤ ከዝናር/ከሽጉጥ በቀር ምን ይታጠቃል?” እንደ ማለት መስለኝ፡፡

ሥራ ስሠራ ልቧ ያልደረሰ እንደ ሆነ “ላንፋ”፤ አበላሌ ደሰ ካላላት ደግሞ “ቅምብቻም ናረት” ትለኛለች፡፡ የከረምት ዝናብ ቸክ ያለ እንደ ሆነ፤ “ወለለ” ትላለች፡፡ እነዚህን ቃላት በአማርኛ መዝገበ ቃላት ውስጥ ፈልጌ አግኝቻችኋለሁ፡፡ ከ“ቅምብቻ” በስተቀር ግን፤ ሌሎቹን ሌላ ለው ሲጠቀምባቸው እስከ ዛሬ አልሰማሁም፡፡ ላንፋ የእገዳ አህል ወይም የእገዳ ሣር ቅጠል ነው፡፡ የአማርኛ ተረቶችዋም አበዛዛቸው፡፡ ገነት እኔንም “አሮጊት ይመስል ተረት ትወዳለህ” ትለኝ ነበር፡፡ አውነቷን ነው፤ ተረት አወዳለሁም፤ በመጠኑ እችላለሁም፡፡ አብዛኞቹን የተማርኩት ደግሞ ከእናቴ ነው፡፡

ያላዋቂ አከራሪ

እናታችን ሲበዛ “ሱፐርስቲሽየስ” ናት፡፡ ለቃሉ የአማርኛ እቻ አላገኘሁለትም፡፡ ድርጊቱን ለነግራችሁ ምን ማለቴ እንደ ሆነ ታውቁታላችሁ፡፡ ጉጉት ከጮሽች፤ ውሻ ካላዘነ፤ ጨረቃ ስትወለድ ወደ ግራ ዘመም ብላ ከሆነ፤ ዓውሎ ነፋስ በኃይል ከነፈሰ፤ የሰኔ ልደታ ሰኞ ዕለት ከዋለች፤ መንገድ ለንሄድ - ግራ ይሆን ቃኝ አግራችንን አረላሁት - ካነቀፈን፤ ወዘተርፈ፤ ከፉ ነገር ሲመጣ ነው - ወይ በእኛ ቤት ላይ፤ ወይ በሰፈሩ ላይ፤ ወይም ደግሞ በአገሩ፤ በንጉሠ ነገሥቱ እና በመንግሥቱ ላይ፡፡ እነዚህ እምነቶች ባገሩ ላይ የተገሠራፉ እንደ ሆኑ፤ ማለቴ በተለይ የእናቴ አለመሆናቸውን፤ ዐውቃለሁ፡፡ በኋላ ላይ እየተረዳሁ እንደ

መጣሁትም፤ እንደ እነዚህ የመላለሱ እምነቶች የሌሉት ሕዝብ የለም። እንደ ዚያም ሆኖ፤ የእናቴ ከልኩ የሚያልፍ ይመስለኛል።

በእንድ ወቅት በቤታችን የሰይጣን ነው የሚባል ትንሽ ቀራጭ ቆዳም ነበረ። ሰይጣኑ “ዕጡን” ሳይይዘው እረሰቶት፤ ሰው ይሁን አውሬ ድንገት ደረሰበት እና ወደ ሰይጣንነቱ መመለስ ሳይችል ቀረ። እንደዚህ በሚሆን ጊዜ በሰይጣኑ እና በደረሰበት ሰው ወይም አውሬ መካከል ግጭት ሊፈጠር ይችላል። በግጭቱም ውስጥ ጭገር ይነጫል፤ ቆዳ ይበጩቃል፤ ደም ይፈሰሳል፤ ጩኸት ይቀል ጣል። ማታ መኝታው ላይ ሆኖ የሰይጣኑን ጩኸት ለይቶ ያወቀ ሰው በማለዳ ወጥቶ አስሳ ያደርጋል። የተነጩ ጭገር እና የተበጩቀ ቆዳ እዚህም እዚያም ወዳድቆ ሊያገኝ ይችላል። የሰው ወይም የአውሬ የሆነውን ይተውና የሰይጣኑ የሆነውን ያነሣዋል። የበለጠ ያቀጣጥነውናም ይቸባቸባል - ፍቱን መድኃኒት ነው ትለናለች።

ወባ ከትንሹ እንደሚመጣ ተማሪ ቤት ያስተማሩንን በነገርኳት ጊዜ እናታችን የመጨረሻዋን ነው የሣቀችብኝ። ትምህርቱን እንደ ቁልነት፤ አስተማሪዎቻችንንም እንደ ለየላቸው ቁሎች ነው የቆጠረቻቸው። “ወባ ቆሌ ናት ... ሰው ትመ ስላለች ... ፀጉርዋን ቀጥ አድርጋ ጎፈሬ ነው የምታበጥረው ... በሥሩ በቀጭኑ ገርዳሣ ታሥራለች ... ከቀሚሷ ሥር ሁል ጊዜም ሱሪ ትታጠቃለች ... በበረሃ ውስጥ ስትዘዋወር ያዩዋት ብዙ ሰዎች አሉ ... እንዳንዴ በሰም ጠርታ ታናግራ ቸዋለች ...” አቤት በሚኖር እና “ሙዳቸው” መልካም በሚሆን ጊዜ፤ አባታችን እንደዚህ ባለው የሚሰቱ ንግግር የልግጫ ሣቅ ይሥቃል። ሚሰቱም በተራዋ “... አ? ... የዳዊት እምላክ? ...” በማለት ታሾፍበታለች። እንደዚህ የምትለው አርሱ በንግግሩ ሁሉ ውስጥ “የዳዊት እምላክ ያውቃል” ማለትን ስለሚያበዛ ነው።

በቤታችን የሚከበሩ ወርሃዊ እና ዓመታዊ በዓላት አሉ - ልደታ፣ ባኢታ፣ አቦዬ፣ ሥላሴ፣ ሚካኤል፣ ኪዳነ ምሕረት፣ ገብርኤል፣ ማርያም፣ ጊዮርጊስ፣ ተክለ ሃይማኖት፣ መድኃኔ ዓለም፣ በዓለ ወልድ፣ በዓለ እግዚአብሔር። ሆኖም በእኛ ቤት፣ እነዚህ በዓላት ከዕለታዊ ሥራችን የምንበዝንባቸው አልነበሩም። ገበሬዎች አይደሉን እናርሰባቸው። አጽዋጭም - ከጽጌ እና ከሰኔ ጾም በስተቀር - በሁላችንም ይጸማሉ።

ማንበራት እና ሰንበቴዎችም ይጠጣሉ። አባቴ የጊዮርጊስን ሰንበቴ፣ እናቴ ደግሞ የማርያምን ማኅበር እና የኪዳነ ምሕረትን ሰንበቴ ይጠጡ ነበር። እኔም በእንድ ወቅት ከባልንጀሮቼ ጋር የሚካኤልን ማኅበር መጠጣት ጀምሬ ነበረ። ሰንበቴ ሳምንታዊ ሲሆን፣ ማኅበር ወርሃዊ ነው። በተጨማሪም ሰንበቴ ጽዋ የለውም።

የትኛው መቼ፣ ለማን እና ለምን እንደሚደረግ ለይቼ አላወቅሁም እንጂ፤ በቤታችን የሚደረጉ ሌሎች ነገሮችም አሉ። ዐልፎ ዐልፎ ወሰራ እና ጉበሰማ ሥሮች፣ ዐልፎ ዐልፎም ዳለቻ እና የጥቁር ቦሃ በጎች ይታረዳሉ። የሚገበርላቸውንም “ውቃቢዎች” ወይም “ዛሮች” ቢያንስ ስማቸውን እናውቀዋለን - ጠቋር፣ ወሰን ጋላ፣ አዳል ሞቲ። እናቴ አቴም ታደርጋለች። እኛ ልጆቹ ለቅንጩው፣ ለእንቡሽቡሹ፣ በቅቢ ለሚቆላው ድፍን ቡና እና ለአቴቱዋ ለሚዘጋጀው ሌላ ሌላ ነገር ሁሉ ስንል፣ ቀኑን በናፍቆት እንጠብቀዋለን።

እናቴ አቴቱን በምታደርግበት ዕለት አባቴ በጊዜ ወደ ቤት አይገባም። በዕለቱ የሚደረገው ነገር ሁሉ ተደርጎ ካለቀ በኋላ ነው የሚመጣው። በዚያም ላይ ተማምሶ እና ሞቅ ብሎት ነው የሚመጣው። ተቃውሞውን የሚገልጥበት ቋንቋው መሆኑ ነው። በዚህ ምክንያት አርሱ በአገር የሌለ ካልሆነ በስተቀር፣ እናቴ አቴቱ የምታደርግበት ቀን በእኛ ቤት የሰላም ቀን ሆኖ እያውቅም።

“... ልጆችህን እንዳትፈጅልህ ብዬ ነው እንጂ ...” ትለዋለች። አሉ እንዳች አይመልሱም። በድርጊቱ ተናግሮ ጨርሶታል። በተለይ እንድ ዓመት “... እንዲያውም አሁን አውጥቼ አጥልልህ ... እና ታርፈዋለህ ...” ብላ ተነሣች። ጨሌዋን ወደ ሙዳይዋ መልሳ እና ከሌለው ጓዟ ሁሉ ጋር ታቅፋት፣ በጨለማ በቅርባችን ወደ ነበረው ወንዝ አቀናች። በካብቷ እና እኔ ከኋላ ከኋላዋ እየተከ ተልናት እንዳትጥላት ተማጠንናት። አባቴ ከነበረበት አልተነቃነቃም። ሰሚ አላገኘሁም እንጂ፤ በተለይ እኔ ዛቻዋን ተማግራዊ ከማድረጓ በፊት እንዲከተላት እና ወደ ቤት እንዲመልሳት ወትውቼው ነበር። ለደኅንነታችን ሠግቼ ወይም ለጨሌዋ አዝኜ ሳይሆን፣ እናቴ ስለ አሳዘነችኝ ብቻ ነበር ያንን ያደረግሁት።

በየዕለቱ ጠዋት እና ማታ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የተለመዱ ጸሎቶችን በቃሌ እየደገምኩ ነው ያደግሁት - በሰመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሃዱ እምላክ ... ነአኩተክ ... አቡነ ዘበሰማያት ... በሰላመ

ቅዱስ ገብርኤል ... ጸሎተ ሃይማኖት ... ስብሐት ... የየዕለቱ ውዳሴ ማርያም ... አንቀጽ ብርሃን ... ወዘተተረ። ከጸሎት መጻሕፍት ላይ ደግሞ በየዕለቱ የማኅብ ባቸው አሉ - መልከዓ ማርያም፣ መልከዓ ኢየሱስ፣ ትምሕርተ ኅቡዓት። ከመ ዝመረ ዳዊት አንድ ቀይ። ዐልፎ ዐልፎ የሚነበቡም አሉ - መልከዓ ሚካኤል፣ ድርሳነ ሚካኤል፣ ቅዳሴ ማርያም፣ ተአምረ ማርያም፣ መልከዓ ጊዮርጊስ፣ ወዘተተረ። አናነበበውም እንጂ፣ መጽሐፍ ቅዱስም በቤታችን ነበረ።

እኔ ብቻም አይደለሁም - በካብቷም፣ የሁሰታችንን ያህል አይደለም እንጂ ታናሽ እግቴ አስካለም፣ በዚህ ዐይነት ነው ያደግነው። አባታችን በእገር የማይኖርበት ጊዜ አየረዘመ ስለ መጣ፣ በኋላ ላይ የተወለዱት ሁለቱ ወንድሞቼ እና አንዷ እግቴ እኛ ባደግንበት መንገድ አላደጉም።

የቃል ድግምቱ፣ በተለይም የምሽቱ፣ የምወደው አልነበረም። በዚያች አንዲት ከፍል የሣር ከዳን ቤታችን ውስጥ እኔ ፊቴን ወደ ግድግዳው አዙሬ ቆሜ ሳነበን፣ አባታችን እና አናታችን እያወሩ ወይም አራት አየበሉ ሊሆኑ ይችላሉ። ቀልቤ ወደ ጨዋታቸው ይሳባል። ወይም የሚበሉት አራት ይሸተኛል። እና ወደ ድግምቱ ይጠፋኛል፣ ወይም ደግሞ ለማሳጠር ስል የሆነውን ከፍል አድበስብሽ ለማለፍ ሙከራ አደርጋለሁ። ለካ አባታችን በጨዋታው መካከል እየሰማኝ ኖሯል - "ላስከውከ!"፣ "በል መልሰው!" ይለኛል። ከየቱ ጋ መልሼ እንደምጀምረው ይደነጋገረኛል። ያኔ "... ተንበርከከ ... እጅህን ዘርጋ ..." ይመጣል። ከዚያም ወደ ቁንጧጥ፣ ወደ ኩርኩም፣ ወደ ቀበቶ፣ ይከተላሉ።

በካብቷ ዕቃ የምትፈልግ ወይም የምታነሣ መስላ በአጠገቤ በማለፍ፣ ሳይታወቅባት በጆሮዬ "ሹከ" ልትል እና ጫፉን ልታሰጩብጠኝ ሙከራ ታደርጋለች። ከተሳካልን ከመንበርከኩ እና እሱን ተከትሎ ከሚመጣው አበሳ ሁሉ እድናለሁ። የጠዋቱ ድግምት የቀረልኝ እምስተኛ ከፍል ስገባ ነው። "ለዕውቀቱ ያህል የእስከ አሁኑ ይበቃሃል" አለኝ አባቴ።

በቤታችን ዕሑድ ዕሑድ ቤተ ክርስቲያን ይሳማል። ለምን እንደ ሆነ አንጃ፣ ይህ ግዴታ ግን ከእኔ በስተቀር ሌሎቹን ልጆች አይመለከታቸውም ነበር። በእገር ያለ ከሆነ፣ ዕሑድ ማለዳ ላይ አባቴ ሁል ጊዜ ከእንቅልፍ ይቀስቅሰኛል። አንዳንድ ቀን እየሰማሁም እንዳልሰማሁ እሆንበታለሁ። ገና አልነጋም አኮ! በዚያ ላይ ብርዱ። በዚያ ላይ የእንቅልፍ መጣፈጥ። ቢለኝ

በሠራኝ፣ "አሬሣ ምስጋና ይጣ" እሆንበታለሁ። እንደ ወለገድኩ ሲገባው፣ ወይም ከልጅ ጋር አልህ ላለመጋባት ሲል፣ ወይም እሳካኜው፣ እላውቅም፣ እኔን ይተወኝ እና አናቴን "ይህን ጋንድያሽን ቀስቅሽውና ቤተ ክርስቲያን እንዲመጣ" ብሏት ይወጣል። ይህን ጠባቤን በዲቁና ማገልገል ስጀምር ነው የተውኩት።

እስከ ምን ድረስ እንደ ሆነ አላውቅሁም እንጂ፣ አባታችን የቤተ ክህነት ትምህርት እንደ ተማረ እና በልጅነቱም በዲቁና እንደ አገለገለ ዐውቃለሁ። አንድ ጊዜ አብረን መንገድ ስንሄድ አብርሃም ቀድሞ ጣዖት ጠራቢ እንደ ነበረ፣ አንድ ቀን ግን የፀሐይን ጣዖት አየጠረበ ሳለ፣ ፀሐይ አራስዋ ፍጡር መሆንዋ ታወሰውና። "እምላክ ፀሐይ! ተናብበኒ!" ብሎ እንደ ጸለየ ነገረኝ። (የፀሐይ እምላክ! ተናገረኝ! ማለት ነው።) ከዚያም አግዚአብሔር ተገለጠለት እና ተናገረው። በዘፍጥረት 12፡1-3 ላይ ያለውን መሆኑ ነው።

በሌላ ጊዜ ደግሞ አግዚአብሔር መላእክቱን ሊፈትናቸው ፈልጎ እንደ ተሠወረ ባቸው ነገረኝ። መላእክቱ ግራ ተጋቡ። ሳጥናኤልም በአጋጣሚው ለመጠቀም ፈልጎ "እምላካችሁ እኔ ነኝ" አላቸው እና ከመላእክቱ ሲሦው እውነት መስሉአቸው ሰንዱለት። ገብርኤል ግን ተነሥቶ "ንቁም በበኋላዬን፣ አስከ ንረከቦ ለእምላክህ" አላቸው። (እምላካችንን አስከምናገኘው ድረስ በየማንነታችን/በያለ ነበት አንጽና ማለት ነው።) በዚህም ንግግር ከሦስቱ አጅ የመላእክት ሠራዊት ዐለቱን አጅ (ራኢ. 12፡4) ከሰህተት አዳናቸው አለኝ። የአብርሃምን እና የኮበርኤልን ንግግር በግዕዙ ነው የነገረኝ። አብርሃም እና መላእክቱ፣ አግዚአብሔር አራሱም ሳይቀር፣ የሚነጋገሩት በግዕዝ ቋንቋ ነበር የሚመስለኝ።

በመስከረም ወር 1953 ዓ.ም. ለሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ወደ ጅማ ስሄድ፣ እንጓዝበት የነበረው አቶቡስ አበልቲ ላይ ይመስለኛል ለምሳ ይቆማል። ከአቶቡስ አብረውኝ ከወረዱት መንገደኞች አብዛኞቹ ወደሚገቡበት ሆቴል ተከትያቸው ገባሁ። የነበረው ምሣ የዶሮ ወጥ ብቻ ነበር። ተገኝቶ ነው? በጊዜው ከነበሩት ለስላሳ መጠጦች በአንዳቸው (ምናልባት አረንቻታ?) ማወራረጃነት፣ አጅግ ጣፍጦኝ በላሁት። ወደ አቶቡሳችን ተመልሰን ጉዞ ልንጀምር ስንዘጋጅ፣ መንገደኞቹ ስለ በላነው ምሣ ጨዋታ ጀመሩ። በጨዋታቸውም መካከል በክርስቲያኖቹ ከፍል የተለያየ ዐይነት ምግብ እንደ ነበረ፣ ሙስሊሞቹ ከፍል ግን ከዶሮ ወጥ በስተቀር ሌላ አንዳልነበረ ሲያነሡ ሰማሁ።

ጀርቄ እየሰሙ ያሉትን ለማረጋገጥ፡ ከአኔ ጋር የበሉትን ሰዎች በዐይኖቹ ቃኝኋቸው። እውነትም በመሐላቸው ቆብ የደፉ እና የጠመጠሙ ነበሩባቸው። ሆኖም ቆቡ እና ጥምጥሙ የአኔዎች የሚደፉት እና የሚጠመጥሙት ዐይነት አልነበረም። የበላንበት ሆቴል ሁለት የመግቢያ በሮች አንደ ነበሩት፤ አንደኛው ከርሱቲያኖች ሁለተኛው ሙስሊሞች የሚገቡባቸው አንደ ሆኑ ያለተዋልኩትም ከዚህ በኋላ ነው። ያለ ጥርጥር የሙስሊም ዶሮ ወጥ በልቻለሁ ማለት ነው። ያ ቅድም አንደዚያ አየጣፈጠኝ የገባው ዶሮ ወጥ፡ በገባበት ፍጥነት ካልወጣሁ ብሎ ተናነቀኝ። በብዙ ትግል፡ በሎሚ አረዳትነት ነው ለጊዜው ከመዋረድ የዳንኩት። ነገር ግን ጅማ ደርሼ፡ ቄለ ተዋውቄ፡ መጽሐፈ ቄደር አስከምጠመቅ ድረስ እግዚአብሔርን ዕድሜ እንዲለጠኝ ለመንኩት።

ከልቤ ነበር። ከዚህ በፊትም አንድ ጊዜ ይህንን የሚመስል አንድ ነገር አድርጌ አለሁ። በፍልሳታ ወቅት፤ አንድ ቀን ጠዋት ኪዳን አድርሼ ወደ ቤት በመመለስ ላይ እያለሁ፤ አንዲት ከልፍልፍ ዝንብ አንድ “ከፍት እፍ” ውለጥ ገባች። እጅግ አዘንኩ። ስድስት ሰዓት ገደማ ላይ ለቅዳሴ ወደ ቤተ ክርስቲያን ለመለለ -

“ዛሬ ቅዳሴ አልገባም፤ ሌላ ዲያቆን ይፈልጉ” አልኳቸው ገባሬ ሠናዩን ቄስ።

“ለምን?” አሉኝ።

“አይ፡ እሱን አሁን አልነግርዎትም፤ ዛሬ ግን ቅዳሴ አልገባም” አልኳቸው። እርሳቸው ደግሞ “ካልነገርክኝ” ብለው ውጥር እደረጉኝ። አንደማይለቁኝ ሳውቀው ነገርኳቸው። ምንም አላሉኝም፤ በጥያቄ መሠረት ሌላ ዲያቆን እንዲተካኝ ብቻ አደረጉ።

አለማወቅ፡ አይደበቅ

“ጅማ አርሻ ቴክኒክ ትምህርት ቤት” በነበርኩ ጊዜ ሚሊተር ኢቫንላ የሚባል የፊዚክስ እስተማሪ ነበረን። እሜሪካዊው መምህራችን ስለ ኤሌክትሪክ ጋይል ሲያስተምረን፤ በዝናብ ወቅት መብረቅ እንዴት እንደሚፈጠር ነገረን። አኔም ኮስተር ብዬ -

“አንደዚያ ሊሆን አይችልም” አልኩት። ሚሊተር ኢቫንላ አልተቆጣም። ረጋ ብሎ -

“ለምን?” አሉኝ።

“ሙብረቅ የሚጥሉት አባታችን አቦዬ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ናቸው” አልኩት። አሁን በመገረም ሊመለከተኝ የጀመረው አርሱ ብቻ ሳይሆን፤ የክፍሉ ተማሪዎች ሁሉ ነበሩ። በዚያ የነበርነው ተማሪዎች የመጣነው ከዐሥራ አራቱም ጠቅላይ ግዛቶች ነው። እና የአኔን ሃይማኖታዊ እና ባህላዊ ዳራ የማይጋሩ ተማሪዎች ነበሩ። ባለ ተመሳሳይ ዳራዎቹን ያለገረማቸው ግን ድፍረቴ መሆን አለበት።

“ያልካቸው አባታችሁ ሙብረቁን እንዴት እንደሚጥሉት አባክህን ንገረን” አሉኝ።

የፊለቆች ልጅ ከእናቴ የሰማሁትን ሱፐርሎቲቭን በልብ ሙሉነት ነገርኩት። “ለይጣን ዛፍ ወይም ሰው ሥር ይሸነጥ እና በእቦዬ ላይ ምላሱን ያወጣባቸዋል። በዚህ ጊዜ አላቸው ይናደዱ እና ሙብረቃቸውን ያምዘገዝቱበታል።”

ለአኔ ይኸ ተረት ተረት (MYTH) ሳይሆን፤ እውነት እውነት ነበረ። በዕድሜዬም እኮ ይህንን ያህል ልጅ አልነበርኩም፤ ዐሥራ ዘጠኝ ዓመት ሆኖኛል። አንደዚህ ያሉ ሌሎች ብዙ ተረቶችንም ዐውቃለሁ። ተረቶቹም ሲያንስ ከማዘናናት፤ ሲበዛ ደግሞ እያዘናኑ ከማስተማር ያለፈ ፋይዳ አንደ ሌላቸውም ዐውቃለሁ። ይኸኛው ግን አንደዚያ አይደለም። ይኸኛው ለአኔ እውነት ነበረ። ሃይማኖቴ ነበረ።

ሚሊተር ኢቫንላ መጀመሪያ ላይ የአእምሮዬን ጤንነት ሳይጠራጠር የቀረ አይመስለኝም። ሆኖም ይህንን ነገር የበለጠ እንዳብራራለት ጥያቄ እየጠየቀኝ እና አኔም እየመለለኩለት ሁሉንም ክለማው በኋላ፤ ነገሩ የዕብደት አንደ አልሆነ ገባው። ወደ አፍሪቃ ለመሄድ ከአገሩ ሲነሣ ስለ ኋላ ቀር ባህላቸው የተለጠው መጠነኛ ሥልጠና ትክክለኛ ለመሆኑ በዚያች ዕለት ግሩም የሆነ ማለረጃ አገኘ - ከአንድ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት የፊዚክስ ተማሪው። አኔም ብሆን አድሬ ውዬ፡ “እሺ። ግን ለምንድነው እቦዬ እና ለይጣን ይህንን ድብብቆሽ የሚጫወቱት በዝናብ ወቅት ብቻ የሆነው?” ብዬ አራሴን ለመጠየቅ ችያለሁ።

በ1955 ዓ.ም. ከዕለታት አንድ ዕሑድ ቀን፤ በጅማ የአርሻ ቴክኒክ ትምህርት ቤት የሰብሰባ አዳራሽ ውስጥ ብርቱ የሆነ የሃይማኖት ክርክር ተደረገ። ለክርክሩ መነሻ የሆነው በዚያን ወቅት የተለያዩ ሃይማኖቶች ወደ ጅማ እና ወደ

ትምህርት ቤታችንም መግባት መጀመራቸው ይመስለኛል። እንጦቆሰጤአ ዊው የሰዊድን ፈላደልፊያ ሚስቱን በ1953 ዓ.ም. ወደ ጅማ መጣ። በዕቅድ ይሁን ወይም በኢጋጣሚ አላውቅም፤ ሚስቱናውያንም መኖሪያቸውን በትምህርት ቤታችን አካባቢ አደረጉ። የትምህርት ቤቱ ባልደረባ የነበረው ወንድም ሰሎሞን ሉሉ በ2003 ዓ.ም. መጨረሻ ላይ የዳግም ልደቱን 50ኛ ዓመት በቤዛ ኢንተርናሽናል ቤተ ክርስቲያን ባከበረበት ወቅት፤ በአንዚያ ሚስቱናዊያን ቤት ስብሰባ መካፈል ጀምሮ እንደ ነበረ ሊመሰክር ስምቼዋለሁ። ለክርክሩ መነሣት እንደኛው ምክንያት ሳይሆን እይቀርም።

ሁለተኛው ምክንያት የይሖዋ ምስክሮች እና ባሃኤዎችም ወደ ጅማ የገቡት በዚያው ጊዜ መሆኑ እና ከተማሪዎቹም እንዳንዶቹ እነዚህን አዳዲስ እምነቶች መከተል መጀመራቸው ይመስለኛል። ስብሰባውን ማን እንደ ጠራ ወይም ማን ሲመራው እንደ ነበረ አላውቅም። ነገር ግን ጥሪ ሳይተላለፍ ያ ሁሉ ተማሪ፤ በዕሑድ ቀን፤ እንዴት በአዳራሹ ውስጥ ሊገኝ ይችላል? ከዚያ በኋላም በትምህርት ቤቱ ቅጥር ግቢ ውስጥ የሃይማኖት ስብሰባ ማድረግ ፈጽሞ ስለ ተከለከለ፤ አስተዳደሩም ምናልባት ያንን ስብሰባ የጠራ እና ይመራም የነበረ እካል መኖሩን ደርሶበት ይሆናል። አርቶዶክሶች፤ ካቶሊኮች፤ ፕሮቴስታንቶች፤ አድቬንቲስቶች፤ የይሖዋ ምስክሮች እና በሃኤዎች በክርክሩ ንቁ ተሳታፊዎች ነበሩ።

በቁጥር የምንበዛው አርቶዶክሶች ስንሆን፤ ዋነኛው አፈ-ቀላጤአቸውም አኔው ነበርኩ ማለት እችላለሁ። ቅዳሜ ለዕሑድ አጥቢያ ከሌሊቱ 10:30 ላይ - ከእባቱ እንደ ተማርኩት - በየዶርማቸው ለየዘርኩ፤ ሁሉንም ከእንቅልፋቸው አቀስቅሳቸዋለሁ። ተጣጥበን እና ልብሳችንን ስብሰን፤ በላዩም ነጠላችንን አጣፍተን፤ በአቅራቢያችን ወደሚገኘው የመድኃኔዓለም ቤተ ክርስቲያን እንሄዳለን። በበኩሌ ስሃይማኖቴ የቀናዒነት፤ የእውነተኛ ኢትዮጵያዊነት እና የኩራትም መንፈስ ይሰማኛል። ከቅዳሴ ውጭ ከዚያ ስንመለስ ደግሞ ቁርሳችንን በልተን፤ እንዳንዶቻችን ሚያዝያ 27 ትምህርት ቤት ወደሚካሄደው የ“ሃይማኖተ አበው” ስብሰባ እንሄዳለን። በትምህርት ቤታችን ውስጥ መስለሞች ተማሪዎች የነበሩ ቢሆንም፤ በዚያን ዕለቱ ክርክር ውስጥ እንዳቸውም አልተሳተፉም።

ከክርክሩ የጠፈ ነበር። አስፈላጊ ሆኖ ቢገኝ ኖሮ፤ ያን ዕለት በበኩሌ ምንም ከማ ደረግ - እስከ መሞትም ሆነ እስከ መግደል ድረስ - የምመለስ አይመስለኝም። በክርክሩ ላይ ከእኛ ከአርቶዶክሶቹ በስተቀር፤ ሁሉም - ባሃኤዎቹም እንኳን ሳይቀሩ - ከመጽሐፍ ቅዱስ ይጠቅሳሉ። እኛ የሆነ ነገር ለመጥቀስ ስንሞክር፤ “የት ነው እንደዚያ የሚለው?” እንባላለን። በእኛ መካከል እንኳን ጥቅስ መነገር የሚችል፤ መጽሐፍ ቅዱስ የያዘም ሰው አልነበረም።

በኋላ እንደ ተረዳሁት፤ ለመጥቀስ የምንሞክረውም ነገር መጽሐፉ ውስጥ የለም። ቢኖርም በተረታ-ተረቱ መጻሕፍት ውስጥ ነው ያለው። በመጮኽ እና እንዲያው ዝም ብሎ በመንጨርጨር የሆነ እንደ ሆነ ግን የሚያከለን አልነ በረም። ለእኔ ያ ዕለት የእምነቴ መሠረት መጽሐፍ ቅዱስ መሆኑን እና እኔም መጽሐፍ ቅዱሱን ጨርሶ የማላውቀው መሆኔን የተረዳሁበት ነበር። ዐፍሬ እና አቶርቅሬ ነበር ከአዳራሹ የወጣሁት። ስለዚህም “መጽሐፍ ቅዱስ” የሚባለውን መጽሐፍ ማግኘትን እና ማንበብን የመጀመሪያው ተግባሪ እደረግሁ።

ሳያምነት ይከዳታል?

ሉብ ወለድ መጽሐፍ አነብ እንደ ነበረው ነው። መጽሐፍ ቅዱሱንም ለማንበብ የጀመርኩት - ከመጀመሪያው ገጽ። ሆኖም የመጀመሪያውን ምዕራፍ እንብቤ ሳልዘልቀው በፊት ነበር የተሰናከልኩበት። ያሰናከለኝም ብርሃን የመጀመሪያው ተነሥ፤ ፀሐይ ግን የአራተኛው ቀን ፍጥረት የመሆናቸው ነገር ነው።

“ይኸ እንዴት ያለው መጽሐፍ ነው እባካችሁ? ፀሐይ ሳትፈጠር ብርሃን ተፈጠረ ይለኛል እንዴት?” በማለት ነበር መገረጫን የገለጽኩት - ጮክ ብዬ። “ለካ በጤናውም አይደል ለዚህ ሁሉ የተለያየ ሃይማኖት መፈጠር ምክንያት የሆነው” ብዬም አሰብኩ። ካቶሊክ፤ አርቶዶክስ፤ እድቬንቲስት፤ የተለያዩ የፕሮቴስታንት ሃይማኖቶች፤ የይሖዋ ምስክሮች፤ ሁሉም ይህንኑ አንድ መጽሐፍ ነው የሚያምኑት። ከአንድ መጽሐፍ እንዴት ይህ ሁሉ ሃይማኖት ይወጣል?

ከአራት ዘፍጥረት 1፡9 አልፎ ማንበብ አላስፈለገኝም። መጽሐፉን የሁሉ የሆኑት ሴት በምትጠራበት ስም ጠራሁት። ከዚያ በኋላማ ቀደም ሲል ልብ ሳልላቸው ያሳስፍኳቸው እንዳንድ ነገሮችንም ማስታወስ ጀመርኩ።

ከህጎች ስቀበል ቢበዛ የሰባት ዓመት ልጅ ብሆን ነው። የሲዳሞ ጠቅላይ ግዛት ሊቀ ጳጳስ የነበሩት ብፁዕ አቡነ ጢሞቴዎስ “አሁን ይህቺ ምን ታውቃለች

ብላችሁ ነው ያመጣችኋት?" አሉ። አስተማሪዎቹም "ብፁዕ አባታችን፣ እኛ ምንም አንልም፤ እርስዎ ይፈትሷት እና ይዩዋት" አሏቸው። የማኅበብው የሆነ መጽሐፍ፣ ከማኅበብ በታላቁ ተገልጦት ሰጠው። አራን የያዘች አልመሰለችም። ጥቂት እንዳንበብኩ፣ "በቃሽ" አሉኝ። ከዚያ በኋላ ፈተና የተሰጠው ማንም ዕጩ አልነበረም።

ከህጎች አንዲቀበሉ ተመርጠው ከእኔ ጋር የመጡት ሁሉ እኔ በታየሁበት ዐይን ታይተው ሁላችንም ተካንን። ብፁዕ አቡነ ጢሞቴዎስ "ያችን ትንሽ ተማሪ ሰጡኝ እና ወስጄ ላሳድጋት" ብለው ነበር ሊባል ለምቻለሁ። እናቴ፣ አሁን መጨረሻ ላይ የሆንኩትን ከየች በኋላ፣ "መልአከተኞቻቸውን አልቅሼ ለምኛቸው ነው ያን ጊዜ ያስቀረሁህ፤ እንዲህ አሁን ላይቀርልኝ" ብላለች። የደስ ደስ በቤታችን ጠላ ተጠምቆ፣ ዳቦ ተጋግሮ፣ በግ ታርዶ እና ድግስ ተደግሶ፣ ተበላ እና ተጠጣ።

ከጥቂት ቀናት በኋላ አባቴ ማታ ማታ እቤት ሲገባ "ምሥጢር አሳዩህ ወይ?" እያለ ሊጠይቀኝ ጀመረ። ምሥጢር የሚባለው ነገር የሚታየው በቤተ ልሔም እና በመቅደስ ውስጥ እንደ ሆነ ዐውቃለሁ። ምክንያቱም እኛ ምሥጢር ያላየን ነው ተማሪዎች መግባት የማንችለው ወደ እነዚህ ሁለት ቦታዎች ብቻ ነበር። በቤተ ልሔም ውስጥ ደግሞ ዘንዶ እና ነብር አሉ የሚባል ወሬ በእኛ በተማሪዎች መካከል ይናፈሳል። እስከ ዛሬ ድረስ ግን በዘንዶ ወይም በነብር ስለ ተበላ አንድም ሰው አልሰማንም። እውነት ቢሆን፣ አባቴ ለምን በየቀኑ "ምሥጢር አሳዩህ ወይ?" እያለ ይጠይቀኛል? መቼም በእነዚህ አራዊት እንደበላበት ቀርቶ፣ እንደደነግጥበትም እንደማይፈልግ አርግጠኛ ነኝ።

"የለም፣ አላሳዩኝም" አለዋለሁ።

"ለምን አያሳዩህም? ቆይ፣ ለመምራ ኃይለ ማርያም እነግራቸዋለሁ" ይላል። መምራ ኃይለ ማርያም የነፍስ አባታችን ናቸው።

በስንት ዓመተ ምሕረት እንደ ሆነ አላውቅም፤ ለአስተርአዮ ማርያም (ጥር 21) ምሥጢር እንደማይ ተነገረኝ። በዕለቱ በጣም በማለዳ ደብረ መንከራት ተከለሃይማኖት ገዳም ስደርስ፣ ቀሳውስቱ ሁሉ ወደ ማርያም ቤተ ክርስቲያን ስለ ሄዱ፣ ከመምራ ኃይለ ማርያም በስተቀር ሌላ ቁስ በሰፍራው አልነበረም። መቼም በዕለተ አስተርአዮ፣ ያውም በተከለሃይማኖት ገዳም፣ ቁስ ጎደለ ተብሎ

ትዳሴ ሊታገል አይችልም። ስለዚህ እኔው ወደ ማርያም ቤተ ክርስቲያን ሄጄ ለአባ መላኩ (በኋላ አባ ተከለ ሃይማኖት ፓትርያርክ ርእሰ ሊቃነ ጳጳሳት ዘኢትዮጵያ) እንድ ቁስ እንዲልኩ እንደነግራቸው ተላኩ።

የጎደለው ተሟልቶ የቅዳሴውን ቅድመ ዝግጅት ለማጠናቀቅ ወደ ቤተ ልሔም ስንሄድ፣ የቤተ ልሔሙ በር ከፍት ነበረ። ሆኖን ፍርሃት ፍርሃት አለው። ወደ መምራ ኃይለ ማርያም ተጠጋሁ። እርሳቸው ደግሞ ገና ከሩቅ እያለን ድምፃቸውን ከፍ አድርገው፣ "አረ በሩን ዝጉት!" አሉ እና በፍርሃቴ ላይ ፍርሃት ጨመሩብኝ። የበለጠ ተጠጋኝቸው። ወደ ልብሰ ተከህኗቸው ውስጥ ተወሸ ትሁ። ቤተ ልሔሙ በር ላይ ስንደርስ ደፋን "ሳም" አሉኝ። ጎንበስ አልኩ እና ሞጫምጭኩት። ቀጠሉናም "ተፈሥሂ አ ቤተ ልሔምን ድገም" አሉኝ። ሰያዙኝ ኮሰተር፣ ቆጣ እና ፈጠን እያሉ ነበር። ወትሮ የማውቃቸው ለው አልመስልህ አሉኝ። እኔም ድምፄን ከፍ አድርጌ "ተፈሥሂ አ ቤተ ልሔም" ብዬ በመጀመር ድግምቴን እንበሰበልኩት።

ስንገባ በሁለት ትልልቅ ምድጃዎች ላይ የወይራ ፍልጥ ይንቀለቀላል። እኛ ከገባንበት በር በተቃራኒው በኩል፣ የማውቃቸው ብዙ ትልልቅ ሰዎች ፊታቸውን እኛ ወደ ዝገንበት ወደ በሩ መልሰው፣ መደዳውን ተቀምጠዋል። የጠዋቱን ብርድ እየተከላከሉ መሆናቸው ነው። ምድጃዎቹ ያሉት በእነርሱ እና በእኛ መካከል ነው። መምራ ኃይለ ማርያም "በል ወደ እነርሱ ሂድ" አሉኝ - በሚንቀለቀለው እሳት ውስጥ መሆኑ ነው። የማውቀው የ"ሠለስቱ ደቂቅ" ስዕል ሳይታየኝ አልቀረም። ቀና ብዬ "እውነትዎን ነው እንዴ?" በሚል ዐይን አየኋቸው። በቃላቸው አልመለሱልኝም፤ ግን እውነታቸውን እንደ ሆነ በሁኔታቸው እንዳውቀው አደረጉኝ።

ዐይኖቼን ከእርሳቸው ላይ እንሥቼ በዚያ ወደ ተቀመጡት ወደ ሌሎቹ ተመለከትኩ። ሁሉም ኩስትር አሉብኝ። በመጨረሻም በተለይ ወደ አባ ካሣ ተመለከትኩ። ለምን እንደ ሆነ እንጂ አንጂ፣ አባ ካሣ በጊዜው በምላይታ ሶዶ ካሉት ካህናት ሁሉ በጣም የተከበሩት ይመስሉኛል። ጥምጥማቸው አራሱ ክሌሎቹ ካህናት ጥምጥም ይሰያል። በሥርዓት የተጠቀለለ እና በጣምም ረዥም ነው። በልብሳቸው ላይ ሁል ጊዜ ካባ ይደርባሉ። የሆነ ግርማ ሞገሰ አላቸው። አባ ካሣም ልክ የሌሎቹን ዐይነት ፊት አሳዩኝ።

እንግዲያው "በቃ፤ መሆን ያለበት ነገር ነው ማለት ነው" ብዬ አለብኩ። ምድጃው ሰፊ ስለ ሆነ፤ የአላቱ ወላጁን ሳይገርፈኝም ሆነ የተንተረከከውን የወይራ ፍልጥ ፍህም ሳልረግጥ የምሻገርበት ምንም ዐይነት መንገድ አልነበረኝም። አንዱን እግሬን አነሳሁ እና ስዘረጋው፤ መምሬ ኃይለ ማርያም እጄን ለቀም አደረጉ እና በኃይል ወደ ኋላ መነጨቄኝ። ለጥቂት ክለሳቱ ተረፍኩ።

ቤተ ክርስቲያኗ በመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 17፥17 ላይ የተጠቀሰውን፤ በቀኃሡ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም "ልጆችን በእሳት ማለለፍ" የተባለ የጣዖት እምልኮ፤ ትለማመድ ነበር ማለቴ እይደለም። በሁሉም ቦታ አንደዚያ የሚደረግም አይመስለኝም። በዚያም ቦታ ቢሆን፤ በሌላ ጊዜ አንደዚያው ላይደረግ ይችላል። ይኸኛው እንዲያው ቀልድ (FUN) ነበር። ታላላቆች ለዎች በአንድ ትንሽ ልጅ ላይ - ያውም በእግዚአብሔር ቤት - የቀለዱት መጥፎ እና አላስፈላጊ ቀልድ። ያንን ድርጊት በጊዜው የተረዳሁት፤ ዛሬም የምረዳው፤ "ቀልድ" እንደ ነበረ ብቻ ነው።

ቀልዱ እንደ አበቃ፤ በአንደኛው ምድጃ ላይ ትልቅ የገበር ምጣድ ተጣደ። በሁለተኛው ላይ ደግሞ በአከንባሎነት የሚያገለግል (በእጭሩ ተደርጎ ከተቆረጠ የበርሜል ከዳን የተሠራ ይመስለኛል)፤ መቀቱን ማቆየት እንዲችል ከጀርባው ላይ አፈር እና ዐመድ ይመስሉኛል በወፍራሙ የተደበደቡበት፤ ለማንሣት እና ለማስቀመጥ እንዲያመች ደግሞ መያዣ የተበጀለት፤ ሌላ ዕቃ ተደፍቶ ተጣደ። ምጣዱ "ጽዱት"፤ አከንባሎውም "መድፍ" እንደሚባል ተነገረኝ። በኋላ እንደ ተረዳሁት አነዚህ በግዕዙ የዕቃዎቹ ስያሜዎች ናቸው።

ቤተ ልሔም የሚባለው ቤት ለጌታ እራት (ቅዱስ ቁርባን) የሚውለው ኅብስት እና ወይን የሚዘጋጁበት ቦታ ነው። "ቤተ ልሔም" የተባለበት ምክንያት መለኮት የሆነው አምላክ፤ ለው (ሥጋ እና ደም) ሆኖ የተወለደበት ከተማ "ቤተ ልሔም" ትባል ስለ ነበረ መሆን አለበት። ጽዱቱ እና መድፉ ኅብስቱን መጋገሪያ ናቸው። በኃላው ጽዱት ላይ፤ የቡኸው ሙልሙሎች ከተደረጉ በኋላ፤ የጋለው መድፍ ይደፋበታል፤ በቃ።

በትልልቅ ከተሞች ውስጥ ባሉ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት "ምሥጢር" የሚባለው ነገር ዛሬም ይኖር እንደ ሆነ እርግጠኛ እይደለሁም። ምክንያቱም ምንም እስፈላጊነት የለውም። ኅብስቱ በኤሌክትሪክ ወይም በጋዝ በሚሠራ

ምድጃ (OVEN) ሊጋር ይችላል። ቤተ ልሔም ማለት የቤተ ክርስቲያን ወጥ ቤት (KITCHEN) ማለት ብቻ ነው። እና ነገሩን ሁሉ ማመሠጣጠር (MYSTIFY ማድረግ) ይቀራል።

በሌላ ጊዜ ደግሞ ለጥምቀት በዓል እንድናገለግል በገንዘብ ተገዝተን መምሬ በቀለ የሚባሉ አንድ ቄስ እና አኔ ወደ አንድ የገጠር ቤተ ክርስቲያን ሄድን። የገዡን ሰው ደብተራ ቸርነት ይባላሉ። የተነጋገሩት ክለሳቱ ጋር ስለ ሆነ፤ በስንት ብር እንደ ገዙኝ አላወቅሁም። ብቻ ክለንድ ጠገራ ብር የሚበልጥ አይመስለኝም። የከተራ ዕለት (ጥር 10) በጠዋቱ ከሶዶ ተነሥተን እና ስንጓዝ ውሰን። ከቀኑ 10:00 ሰዓት ገደማ ከቦታው ደረሰን። ሕዝቡ ተለባሰቦ ታቦት እስኪወጣ ድረስ ይጠብቃል።

አኔ በዚያ አገልግሎቴ ወቅት ታቦት ምን እንደሚመስል ለማየት በልቤ እስቤአለሁ። ዲያቆን ታቦቱ ወደሚቀመጥበት ወደ መንበሩ መቅረብ አይፈቀድለትም። ቄሱ መንበሩ ላይ እያገለገለ ባለበት ጊዜ፤ ዲያቆኑ በልብሰ ተከህኖው እንኳን የቄሱን ልብሰ ተከህኖ እንዳይነካ የተለየ ጥንቃቄ ማድረግ አለበት። መቼም ሰው በባንርዩ የተከለከለ ነገር ከልክ በላይ ትትረቁኝ የሚሰብበት ፍጡር እንደ ሆነ ይታወቃል። ያ የገጠር ቤተ ክርስቲያን ስለ ሆነ እና አኔም ከከተማ የመጣሁ ዲያቆን ስለ ሆንኩ፤ በዐይኔ ታቦት ለማየት ያለኝ ዕድል ያን ቀን ነው ብዬ ወስኛለሁ።

ቤተ ክርስቲያኑ ግድግዳው የአንጨት እና የጭቃ፤ ጣራው ደግሞ የሣር ነው። ከውጭ ተመርጎ እና ተለስኖ እንደ ነበረ ትዝ ይለኛል። ከውስጥ እንዴት እንደ ነበረ ግን የዚያን ያህል ትዝ አይለኝም። መምሬ በቀለ መንበሩ ላይ እያደረጉት ከነበረው ነገር ድንገት መለሰ አሉና "ጎበዝ፤ ተዋረድን!" አሉ። በጊዜው ከመምሬ በቀለ ጋር በመቅደሱ ውስጥ እንድ ሌላ ቄስ እና ሁለት ዲያቆናት የነበርን ይመስለኛል።

ሁላችንም ደንገጥን። ሌላው ቄስ ይመስሉኛል "ምንው መምሩ?" ሲሉ ጠየቁ።

"ጽላቱ መንበሩ ላይ የለም" አሉ መምሬ በቀለ። አሁን ከማንኛቸውም በላይ የደነገጥኩት እኔ መሆን አለብኝ። ጽላቱ ከመንበሩ ላይ ተነሥቶ የት ይሄዳል? ግራ የሚገባ ነገር ነው እኩ! መምሬ በቀለ -

"ቶሎ ደብተራ ቸርነትን ፈልጉልኝ" አሉ። በዚያ ከነበርነው ሁለት ዲያቆናት የአካባቢው ልጅ የሆነው፤ ልብሰ ተከላኖውን አውልቆ አስቀምጦ ደብተራ ቸርነትን ፍለጋ ወጣ። ብዙም ሳይቆይ ፈለገው እና ተፈለገው ተከታትለው ገቡ። መምሬ በቀለም ያጋጠማቸውን እንግዳ ነገር እኛ እየሰማን ለደብተራ ቸርነት ተናገሩ። ደብተራ ቸርነትም ምንም ሳይደናገጡ -

"እይ መምሩ ... ሞኝ ነህ ለካ! ... የባላገር ታቦት መቼ መንበር ላይ ያድራል?" አሉ። አሁን ደግሞ የበለጠ ደነገጥኩ። ታዲያ የት ነው የሚያድረው? ምን ጉድ ነው ዛሬ በጆሮቼ የምሰማው? ደብተራ ቸርነት አሁንም ቀጠሉና -

"ሌባው መቸ ያሳድረዋል?" አሉ። ከዚያም ወደ አንድ ጥግ ሄደው በግድግዳው እና በወለሉ መካከል ካለ አንድ መጋጠሚያ እጃቸውን ሰደዱት። እንደ አይጥ ጉድጓድ ከሚመስል ሥርቻ ውስጥ፤ በግምጃ የተጠቀለለ ነገር አውጥተው ለመምሬ በቀለ ሰጡአቸው እና ወጥተው ሄዱ። ዐይኔን ማመን አልቻልኩም። በዚህ መሐል ታቦት ለማየት ያደረግሁትን ውሳኔ የረሳሁት ይመስለኛል። መምሬ በቀለ የሚያደርጉትን ነገር አድርገው ታቦቱን አከበሩ ("አከበሩ" ነው እንጂ "ተሸከሙ" አይባልም) እና ልንወጣ ሰንል፤ ደብተራ ቸርነት ድንገት የሆነ ነገር እንደ ረሳ ለው በቸኮላ ወደ መቅደሱ ገቡ። እንደ ገቡም ዐይናቸውን መምሬ በቀለ አራሳ ላይ ተከሉ እና -

"አይ፤ አይ፤ መምሩ፤ አይሆንም፤ አይሆንም" አሉ። ደግሞ ምን ተፈጠረ ይሆን? በዚያ የነበርነው ሁላችንም ደብተራ ቸርነት "አይ፤ አይሆንም" ያሉበትን ምክንያት እስኪናገሩ ድረስ ጠበቅናቸው። እርሳቸውም የሚከተለውን አጭር ማብራሪያ ብቻ ለመምሬ በቀለ ሰጡአቸው - "ባላገር ትንሽ ታቦት አይወድም።" መምሬ በቀለ መልእክቱ ገብቷቸዋል ማለት ነው፤ ሌላ ምንም ጥያቄ አላቀረቡም። ወዲያው ታቦቱን ከራሳቸው ላይ አውርደው፤ በተጨማሪ ግምጃዎች በመጠቀል የማተለቅ ሥራ ከሠሩበት በኋላ አንደገና "አከበረውት" እየጠበቀን ወደ ቆየው ሕዝብ ወጣን።

በልጅነት አእምሮዬም ቢሆን፤ እነዚህ ገጠመኞች ጤና አልሰጡኝም። የመጀመሪያውን "ብርቱው ሰው አራሱን በደካማው ድካም የሚያዝናናበት" ገጠመኝ ብዬ ብተወው እንኳን፤ ነፍሱ ካወቅሁ በኋላ ግን እንዴት አድርጌ በታቦት እያመንኩ፤ ታቦት እያከበርኩ፤ ለታቦት እየሰገድኩ፤ እነዚያን ሁሉ

ካሙታት እንደ ኖርኩ አላውቅም። በጊዜው ቃሉ በእኔ ዘንድ ታዋቂ ያልነበረ ቢሆንም፤ "አከራሪ" ስለ ነበርኩ ብቻ ነው ሊሆን የሚችለው። "አከራሪ" (FANATIC) ማለት በራሱ እምነት ውስጥ ያለው፤ ያፈጠጠው እና ያጠጠጠው፤ ለህተት ሁሉ ጨርሶ የማይታየው ሰው ማለት አይደል? በመላው ካለም እርሱ እና የእርሱ የሆኑት ብቻ ትክክል ሆነው፤ ሌላው ሁሉ የተሳሳተ የሚመስለው ሰው አይደል - አከራሪ?

ያለፈው ሀላፊ፤ የሆንኩትን ሁሉ የሆንኩት ባለማወቅ ነው ልበል። ከእንግዲህ በኋላ ግን እንዴት አድርጌ ነው እንደ ቀድሞዬ የምቀጥለው? እስከ መቼ ነው ትክክል እንዳይደለ የተረዳሁትን ነገር፤ ይሉኝታ በመፍራት ብቻ፤ ተሸከሜው የምጓዘው? ወይም "የአባቶቼ" በሚል ግብዝነት ታቅፌው የምኖረው? እስከ መቼ ነው ያይደለሁትን እየሆንኩ፤ አራሴን እያታለልኩ ወይም ከራሴ ጋራ እየተጣላሁ የምኖረው? ከእንግዲህ በኋላ መጽሐፍ ቅዱሱን መጽሐፍ ቅዱሴ፤ የመጽሐፍ ቅዱሱን እግዚር እግዚሬ፤ የመጽሐፍ ቅዱሱንም ክርስትና ክርስትናዬ ለማድረግ ምን ምክንያት ቀርቶኛል?

እንደ እነዚህ ካሉት ጥያቄዎች ጋር እየታገልኩ የቆየሁት ለምን ያህል ጊዜ እንደ ነበረ በትክክል አላስታውሰም። ለብዙ ወራት ግን አልነበረም። በዚያው ዓመት መጨረሻ ላይ ነው፤ "ከዛሬ ጀምሮ በቃኝ" ያልኩት። እንዲህ በቶሎ ውሳኔ ላይ እንድደርስ ወጣትነቴም ሳያግዘኝ አልቀረም። ባጭሩ በ1955 ዓ.ም. መጨረሻ ላይ ከሃዲ ሆንኩ። ቀድሞውንም የማላውቀውን እና ስለዚህም የማላምነውን መጽሐፍ፤ ቀድሞውንም የማላውቀውን እና ስለዚህም የማላምነውን እግዚአብሔር፤ ቀድሞውንም የማላውቀውን እና ስለዚህም ያልተቀበልኩትን የክርስትና እምነት፤ አወለቅሁት እና ጣልኩት። ኋላ ላይ ከሃዲነቴን ያወጅኩበት መንገድ ደግሞ አላዋቂነቴን የበለጠ ያወቅሁበት እና ያስታወቅሁበት ሆኖ አገኘሁት።

ዓርብ ዕሮብ

በዚያም ዓመት ትምህርት ቤት ሲዘጋ ወደ ቤተ ሰቦቼ አልሄድኩም። ላያቸው ብናቆም እንኳን፤ እናቴን "ለትራንስፖርት ገንዘብ ላኪልኝ" ላለማለት ሰል፤ ዘንድሮንም እዚያው ከርሜአለሁ። ትምህርት ቤታችንም በተማሪዎች የሚያሠራው የከረምት ሥራ አለው። የእርሻ ትምህርት ቤት አይደል? በጣም ሰፊ የእርሻ መሬት አለን። ከረምት ደግሞ የእርሻ ወቅት ነው። ከብቶችም፤

ዶሮችም፡ አሳምኖችም አሉን። ሣሩ የሚታጨደው፡ ቤቶቹ ቀለም የሚቀበሉት፡ ወንበሩ፡ ጋሪው፡ አልጋው፡ ወዘተርፈ የሚጠገነው፡ በአጠቃላይ ትምህርት ቤቱ ለሚቀጥለው የሥራ ዓመት የሚዘጋጀው በአኛው ጉልበት ነው። አንደ ትምህርቱ ወራት ሁሉ መገኛቸንን እና ምግባቸንን ትምህርት ቤቱ ይችላል። ምን ያህል አንደ ነበረ ረሳሁት እንጂ፡ ትንሽ የኪስ ገንዘብም ይሰጠናል። በዚህ ምክንያት ብዙ ልጆች ነን ከረምቱን አዚያው የምናሳልፈው።

ከሃዲነቴን ለማወጅ የወሰንኩበት ቀን ዓርብ ነው። ያ ዓርብ የተባረከ ዓርብ መሆን አሰበት። እንዴ? ጎሊናዬን መስማት፡ በጎሊናዬም መመራት የጀመርኩ በት የመጀመሪያው ቀን ሊሆንኩ ነው። ያን ዓርብ ዕለት ጠዋት፡ ቁርቤን የፍስክ ምግብ ልበላ ወስኛለሁ። ከዓለማየሁ ተፈራ እና ከክፍሌ ነጋሽ (አሁን ዶክተር) ጋር ገበታችን ላይ ተስየምን። ሦስታችንም የሲዳሞ ልጆች ነን - ዓለማየሁ የከብረ መንግሥት፡ ከፍሌ የሃገረ ሰላም፡ እኔ ደግሞ የዎላይታ ሰዶ።

ሦስታችንም ደግሞ ዲያቆናት ነን። ቤተ ክርስቲያን ሳሚዎች፤ የሃይማኖት አበውንም ስብስባ አዘውታሪዎች፤ በዚያም መዝሙር ዘማሪዎች፤ ቲያትር ሠሪዎች። ዶሮችንም አንድ ነው። በእነዚህ ምክንያቶች ይመስለኛል ዳደኝነታችን ትንሽ ጠበቅ ያለውና የምግብ ገበታችንም አንድ የሆነው። በከረምቱ ወራት ብቻ ሳይሆን ዓመቱንም ሙሉ፡ ግድ ካላጋጠመን በስተቀር፡ አንድ ገበታ ላይ ነው የምንበላው።

“የታል ቁርስ ያመጣኸው?” አሉኝ አንዳቸው።

“እኔ ሃሬ የፍስክ ምግብ ልበላ ነው” አልኳቸው። አንደርሱ የሚያደርጉ ብዙ ልጆች አሉ። ሙስሊሞች ወይም ፕሮቴስታንቶች ወይም ስለ ሃይማኖት ግድ የማይላቸው ሊሆኑ ይችላሉ። ከማክሰኞ ወይም ከሐሙስ አራታችን የተረፈውን የፍስክ ምግብ፡ ረቡዕ ወይም ዓርብ ቁርስ ላይ ይበሉታል። በቀለ ግን ምድሱ ከእነዚህ አይደለም። ዓለማየሁ እና ከፍሌ ጀርቻቸውን ሊያምኗቸው አልቻሉም። በአጃቸው ወይም በሹካቸው ወይም በማንኪያቸው የያዙትን ሳይጎርሱ፡ የጎረሱትንም ሳያላምጡ ወይም ሳይውጡ፡ ዐይኖቻቸውን እንዳ ፈጠጡ ቀሩ። እኔም ሌላ ምንም ሳልናገር ከመካከላቸው ተነሣሁና ወጣሁ።

ሳህኔን ይገፍ ኪችናችን ውስጥ የፍስክ ምግብ ለሚፈልጉ ተማሪዎች የፈለጉትን እየሰጣቸው ከነበረው ከሺፍ ጋሽ ታምራት ፊት ስቆም፡ አርሱም ዐይኖቹን

ያመናቸው አልመስለኝም። ሆኖም በረዥም ዓመታት የሥራ ልምዱ ብዙ የእኔን ዐይነት ተማሪዎች ያስተናገደ ሰው ስለ ሆነ፡ የነበረውን የፍስክ ምግብ ጨልፎ ከዘረጋሁለት ሳህን ላይ ከማስቀመጥ በቀር ምንም አልተናገረኝም። ምኅልባት በልቡ “ትዝብት ነው ትርፉ” ብሎኝ ይሆናል።

የፍስክ ምግብን ይገፍ መጣሁ እና አጠገባቸው ተቀምጬ ስበላ፡ ዓለማየሁ እና ከፍሌ አንዳች ቃል አልተነፈሱም። ቁርሳችንን ጨርሰን ስንነሣ፡ ከፍሌ “ከዛሬ ጀምሮ ስምህን ‘ካሊፎ’ ብዬዋለሁ” አለኝ። ምን ሊለኝ እንደ ፈለገ ገብቶኛል። የምሩን ነበር። ሆኖም ዓርብ ዕሮብ መብላቴም ሆነ ከቤተ ክርስቲያን መቅረቴ በባልንጀራነታችን ላይ ምንም ዐይነት መጥፎ ጥላ አለጠላም።

ከከፍሌ ጋር ለሠላሣ አምስት ዓመታት ያህል ሳንተያይ ኖረን፡ በቅርቡ ለሥራ ወደ ኢትዮጵያ መጥቶ በነበረ ጊዜ ተገናኘን። እቤቱ አራት ጋብዞኝ ስንጨዋውት የጠየቀኝ የመጀመሪያው ጥያቄ “ካሊፎን ታስታውሰዋለህ ወይ?” የሚል ነበር። “መቼ አረሳሁት እና ነው የማስታውሰው?” ነበር መልሴ። ቆይቶ ስሙ የእርሱም የዓለማየሁም አንደ ሆነ ዐውቄአለሁ። ያላውቅሁት መቼ እና እንዴት እንደ ሆነ ብቻ ነው።

በወቅቱ በነበረኝ መረዳት፡ ዓርብ ዕሮብ መብላት ማለት ከሃዲ፡ ማለትም በእግዚአብሔር መኖር የማያምን ሰው መሆን ማለት ነበር። የወሰንኩትም ያንን ለመሆን ነው። ያደረግሁትን ሁሉ በባልንጀሮቼ ፊት በግልጽ ያደረግሁትም በዚሁ ምክንያት ነው። ሃይማኖቶች ሁሉ የሚገለጡባቸው የየራሳቸው የተለያዩ ሥርዓቶች እንዳሏቸው፡ ዓርብን እና ዕሮብን ከአንስሳት ተዋጽዖ የተዘጋጁ ምግቦችን አለመብላትም የከቶሊክ ወይም የአርቶዶክስ ክርስትና ከሚገለጥባቸው ሥርዓቶች አንዱ እንጂ፡ አራሱ ክርስትናው አለ መሆኑን በጊዜው የት ዓውቄ? “ያንቺ ቁም ነገርሽ ...” እንዲሉ፡ የእግዚአብሔር የራሱ ጎልውና ጥያቄ ውስጥ ለወደቀበት ሰው፡ ዓርብ ዕሮብ ተበላ አልተበላ ምኑ ነበር?

በኋላ ላይ፡ በተለይም ባሌ ጎባ እያለሁ፡ በጣም የምንዋደድ ሙስሊም ዳደኞች ነበሩኝ - ዓሊ ሣላህ እና ፋይሣል ሞሐመድ ይባላሉ። በጎባም ሆነ በሌላ ቦታ፡ በበታቸውም ሆነ በቤቴ፡ እብረን በልተናል። “የክርስቲያን ሥጋ”፡ “የእስላም ሥጋ” የምንለው አልነበረንም። “የበሬ” ወይም “የበግ” ወይም “የዶሮ” የምን ለው ሥጋ ብቻ ነው የነበረን። አንዳንድ ሙስሊሞች የሆኑ የባንክ ደንበኞቹም

በረመዳን ወር በየምሽቱ የማቸውን ሲፈቱ ይጠሩኛል፤ አብረን እንፈጥራለን። እርግጥ እንደዚህ ማድረግ የጀመሩት፤ እኔ እንደዚህ ባሉ ነገሮች ችግር እንደ ሌለብኝ ካረጋገጡ እና ከምግባቸውም መካከል እንዳንድ በጣም የሚመቹኝ እንዳሉ ካወቁ በኋላ ነው።

“የተነቃነቁ ጥርስ”

በዚያው ዓመት ነው፤ ዓርብ ዕሮብን መብላት ከጀመርኩ በኋላ ብዙም ሳልቆይ፤ እቶ ተሾመ ዳጩውን ያወቅሁት። እንዴት ልተዋወቀው እንደ ቻልኩ ለማስታወስ ብዙ ሞከራ አልተሳካልኝም። እቶ ተሾመ የሐረር መምሕራን ማሠልጠኛ ምሩቅ እና የደጃዝማች ክፍሌ ዳዲ ልዩ ጸሐፊ ነው። ደጃዝማች ክፍሌ ማለት በጊዜው የንጉሠ ነገሥቱ የከፋ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ የነበሩት ናቸው። ለዚህ ነው ከእቶ ተሾመ ጋር እንዴት እንደ ተዋወቅን ለማወቅ የፈለ ግሁትም፤ ለማወቅ ያልቻልኩትም። ምክንያቱም እርሱ ትልቅ ባለ ሥልጣን ሲሆን እኔ ደግሞ አንድ የዐሥራ እንደኛ ከፍልን ያጠናቀቀ ተማሪ ብቻ ነኝ። እርሱ ዕድሜውም እንኳን ባይሆን፤ ሥልጣኑ “አንቱ” ሊያስኘው የሚገባ ሰው ነበረ። ሆኖም ሰውዬው በቀላሉ የሚቀርቡት፤ የሚወዱት እና “አንቱ” ሳይሉት የሚያከብሩት ዐይነት ሰው ነው የነበረው።

እቶ ተሾመ የሃይማኖት ውይይት መቀስቀስ እና ማድረግ በጣም የሚወድም፤ በጣም የሚችልም ሰው ነው። “እግዚአብሔር ከመጀመሪያው አባብን ‘ተንኮ ለኛ’ አድርጎ ለምን ፈጠረው?” አለኝ። “በዓድን ገነትሰ ውስጥ ‘መልካምንና ከፉን’ የሚያስታውቀውን? ያንን ዛፍ ለምን ተከለው?” አለኝ። “እዳም እና ሔዋን ከዚያ ዛፍ ፍሬ እንደሚበሉ እያወቀ ደግሞ ሰምን እንዳይበሉ አዘዛቸው?” አለኝ። እኔ እስከዚያ ጊዜ ድረስ ይህንን እስጢውም አላውቅ። ምን ልመልስለት? “እግዚአብሔር ጠላቶቹን በገሃነመ እሳት ውስጥ ለዘላለም እያቃ ጠላቸው፤ እኛን ግን ‘ጠላቶቻችሁን ውደዱ’ ለምን ይለናል?” አለኝ። “ኢየሱስ ክርስቶስ እንዲትን የበለሰ ዛፍ ያለውቅ፤ ፍሬ ካላፈራች ብሎ እንዴት ይረግ ማታል?” (ማር. 11፡12-14) አለኝ። ምን ልመልስለት? እግዚአብሔር ያሳያችሁ!

ይህ ያነሰኝ ይመስል፤ እቶ ተሾመ ዳጩው ከርበርት ጂ. ኢንግርሶል ጽሑፎችም ጋር አስተዋወቀኝ። ቆይቶ ቆይቶ እንደ ተረዳሁት፤ ኮሎኔል ሮበርት ጂ. ኢንግርሶል ማለት በእንዳንዶች “THE GREAT AGNOSTIC”፤ በሌሎች

ደግሞ “THE GREAT INFIDEL” በመባል የሚታወቀው አሜሪካዊ ነው። አባቱ ከሰመ ጥሩው ሪቫይቫሊስት ከቻርልስ ጂ. ፊኔይ ጋር በቅርብ አብሮ ያገለግል የነበረ ታዋቂ ፕሪስቢቴርያዊ ሰባኪ ነበረ። ሁሉንም ባላውቃቸውም፤ እቶ ተሾመ በጅማ አርሻ ቴክኒክ ትምህርት ቤት ተማሪዎች መካከል ሌሎችም ይቀ መዛሙርት ነበሩት። ምክንያቱም ከእኔ ጋር በተዋወቅን በዚያው ሰዓምን የጅማ ልጅ እና የከፍል ጓደኛዬም የነበረው በላቸው ነጋሽ የኢንግርሶልን መጽሐፍ ይዞ አይቼዋለሁ።

በላቸው፤ የኢንግርሶልን መጽሐፍ ዜማ በተቀላቀለው አጠራር “MY BIBLE” እያለ ይጠራው እንደ ነበረ፤ እስከ መሳም እና እየታቀፈውም እስከ መተኛት ድርሶ እንደ ነበረም አስታውሳለሁ። ማንነቱን ያላወቅሁት እንድ ሌላ የትምህርት ቤታችን ተማሪ ደግሞ፤ ከአሜሪካውያን መምህሮቻችን በአንዱ በኩል ይመስለኛል መጽሐፉን ከአሜሪካ ድረስ እስከ ማስመጣት እንደ ደረሰም ሰምቻለሁ። ሁላችንንም ከኢንግርሶል ጋር ያስተዋወቀን እቶ ተሾመ መሆን አለበት። የእኔ ብጤ “ማሞ ቂሎች” ጭፍን አምነታቸውን እንዲጠይቁ እና እንዲመረምሩ “ግድረግን የሕይወቴ ተልእኮ ያደረገ ሰው ነበረ መስለኝ - እቶ ተሾመ ዳጩው።

ከሃዲ ከመሆኑ በስተቀር፤ እቶ ተሾመ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ሀዲስ ዓለማየሁ “ፍቅር እስከ መቃብር” በተሰኘው ዝነኛ መጽሐፋቸው ያስተዋወቁንን ጉዳዩ ካሳን ይመስለኛል። ፍቅር እስከ መቃብርን እንብቦ ጉዳዩ ካሳን መውደድ ብቻ ሳይሆን፤ ጉዳዩ ካሳን መሆን ጭምር ያላሰኘው ማን እለ? እኔን በተመለከተ፤ እቶ ተሾመ ተልእኮው ተሳክቶለታል ለማለት እችላለሁ። ምክንያቱም “ማሞ ቂሎ” የነበረው እምነቴ መነቃነቅ በጀመረበት በዚያው ዓመት ተንኮታኩቶ ወድቋልና። ከሆኑ ዓመታት በኋላ በላቸው በዝግ አጁ ሕይወቴን እንደ አጠፋ ሰምቻለሁ። ለዚያ አደጋ የእቶ ተሾመ እና የኮሎኔል ኢንግርሶል ትምህርቶች እንዳች አስተዋጽዖ አድርገው ይሆን? አላውቅም።

ከሀደትንም ለካ ይካኑታል?

ከሃዲ ለመሆን ከወሰንኩ በኋላ ብዙም ሳልቆይ ማስተዋል የጀመርኩት አንድ ነገር ቢኖር፤ ውሳኔዬ እንዲያው ዝም ተብሎ የተደረሰበት እንዳልነበረ ነው። ሃሰ በቀስ እና ሳይታወቅኝ፤ ወደዚያ ውሳኔ እንድደርስ አስተዋጽዖ ያደረጉ፤

ቀደም ሲል ያገኘኋቸው፡ የተለያዩ ግንዛቤዎች በውስጤ ነበሩ። ለምሳሌ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት የሥነ ሕይወት (BIOLOGY) ትምህርት፡ በተለይም ደግሞ "አዝጋሚ ሰው" (EVOLUTION) አንዱ ነው። በዚያ ደረጃ የሚለጠው የአዝጋሚ ሰው ትምህርት ይህንን ያህል የጠለቀ አልነበረም። ፊትና ለማለፍ ስንል ካልሆነ በስተቀር፡ ተማሪዎቹም የምንማረውን ትምህርት የዚያን ያህል ቁም ነገር አድርገን አንወስደውም ነበር። ሆኖም ከሃዲ መሆን ስጀምር፡ ያም ትምህርት ትርጉም የሚሰጠኝ ሆኖ አግኝቼዋለሁ።

ሳላውቀው ለከሃዲነቱ አስተዋጽኦ ያደረገው ሌላው ትምህርት፡ አሜሪካዊው የኢንግሊዝኛ ቋንቋ መምህራችን ሚስተር ኢልየት ያስተዋወቀን የዑመር ኻያም "ሩብአያት" ነው። ዑመር ኻያም በዐሥራ አንደኛው እና በዐሥራ ሁለተኛው ምዕት ዓመት የኖረ ፋርሳዊ ባለ ቅኔ ነው። በአምነቱ "ሱፊ" መስሊም ነበረ ይባላል። የኤፊቮር (EPICURUS) ፍልስፍና ተከታይ ነበርም ይላሉ። ቅኔዎቹ "ሩብአያት" የተባሉት አያንዳንዳቸው ባለ አራት አራት ሥንኞች በመሆናቸው ነው።

ሚስተር ኢልየት የዑመር ኻያምን ቅኔዎች አጅግ አንደሚወዳቸው ግልጽ ነበረ። በኋላ ላይ አንደ ደረሰኩበት፡ የሚያነብልን ከኤድዋርድ ፊትዝጀራልድ ትርጉም፡ ከሁለተኛው አትም ነው። ከዚያ የቅኔውን ምሥጢር ይተረጉምልናል። በጣም መሳጭ ነበር። እና በአኔም ላይ የዑመር ኻያምን እና የቅኔዎቹን ፍቅር አሳደረብኝ።

ከሦስት ዓመት በኋላም የግሌ የሆነ የኤድዋርድ ፊትዝጀራልድ "RUBAIYAT OF OMAR KHAYYAM" ኖረኝ እና እነዚያን ቅኔዎቹን በቃሌ እስከምደዛቸው ድረስ ኮመኮምኳቸው። በ1950ዎቹ መጨረሻ ላይ ይመሰለኛል። ፒያሳ አካባቢ "ዑመር ኻያም" የተባለ ሆቴል በተከፈተ ጊዜ፡ በኢንግሊዝኛ ቋንቋ በሚታተም አንድ ጋዜጣ ላይ የወጣው ማሰታወቂያ "AT LAST OMAR KHAYYAM!" ይል ነበረ። ለአኔ ማስታወቂያው አራሱ ልዩ ትርጉም ነበረው። ምክንያቱም ኤፊቮርአዊው ዑመር ኻያም ከዚህ ሕይወት እና በዚህም ሕይወት ከመደለት ውጭ፡ ለሰው ልጅ ሌላ ትርፍ አንደ ሌለው አጅግ ውብ በሆነ ቅኔ አስተምሮኝ ስለ ነበረ ነው።

አሁን በቅርቡ በ1999 በታተመው የአቶ ተስፋዬ ገሠሠ "ዑመር ኻያም ... እና ሩብአያቶቹ" ውስጥ ያገኘኋቸው በ1859ኙ የመጀመሪያ አትም ውስጥ የተካተ

ተትን 75ቱን ሩብአያቶች ብቻ ነው። የ1868ቱ ሁለተኛ አትም በ10 ሩብአያቶች ነቸው ያሉት። በሁለተኛው አትም ውስጥ ከሞት በኋላ ሕይወት አንዳለ ለሚያምኑ ሁሉ የጻፈውን 27ኛውን ሩብአያት አንደሚከተለው ተርጉሜዋለሁ -

ለዚህኛው ለሚረገጠው፡

ወደዚያኛውም ለሚያንጋጥጡ፡

ሙአዚኑ፤ ይጮኸል፤ ከጨለማው ማማ ላይ -

"ቂሎች!

ወርታችሁን እዚህም እዚያም አላይ"

ጅማን ከመልቀቁ በፊት በግሌ ያነበብኩት ሌላው መጽሐፍ የቮልቴይር CAN-DIDE ሲሆን፡ መጽሐፉን ያገኘሁት ከትምህርት ቤታችን ቤተ መጻሕፍት ነው። መጽሐፉ ከቮልቴይር ጽሑፎች ሁሉ በጣም ዝነኛ የሚባለው ሲሆን፡ ጸሐፊው በዚያን ዘመን በምዕራቡ ዓለም ታዋቂ ለነበሩት ሃይማኖቶች ሁሉ (ዩሁዲነት፡ ክርስትና እና አስልምና) ያለውን ንቅት እና ጥላቻ ያንጸባረቀበት ነው። የመጽሐፉ ዋና አሳብ "ሊኖሩ ከሚችሉ ዓለማት ሁሉ ይህ እጅግ በጣም የተሻለው ነው" (BEST OF ALL POSSIBLE WORLDS) የሚል ነው። "ዘመነ አብርኖትን" ካዋለዱት ወይም "ዘመነ አብርኖት" ካዋለዳቸው መካከል በግንባር ቀደምነት ከሚጠቀሱት ለዎች አንዱ ቮልቴይር ነው።

ጅማን ከለቀቅሁ በኋላም ምኑ ቅጡን ጭንቅላት አላቸው የሚባሉት ሰዎች ሁሉ ከሃዲዎቹ ብቻ እስከሚመለሱኝ ድረስ ጽሑፎቻቸውን አያሳደድኩ እነበብኩ። የቤርትራንድ ራሴልን WHY I AM NOT A CHRISTIAN፤ የጁልያን ሐከሰሌይን RELIGION WITHOUT REVELATION፤ የአልደስ ሐከሰሌይን BRAVE NEW WORLD፤ የማነው ስሙን MEN WITHOUT GODS፤ ወዘተ.ረፈ። በአንድም ሆነ በሌላ መንገድ፡ ሁሉም የሚያነሡት አንድ ጥያቄ፡ "ሁሉን የሚወድ እና ሁሉን የሚችል አምላክ ካለ፡ ዓለሙ አንዴት አንደዚህ ሊሆን ቻለ?" የሚል ነው።

ይኸም ማንም የሚያሰብ ለው ሊያነሣው የሚገባ ጥያቄ ነው። ምክንያቱም በየትኛውም ሃይማኖት ቢሆን፡ አግዚአብሔር "ሁሉን የሚወድ" እና "ሁሉን የሚችል" አምላክ ነው። ማንም ሃይማኖተኛ ሊከደው የማይችለው አውነት ደግሞ ዓለማችንን ለመዘርዘር ከሚቻለው በላይ በሥቃይ የተሞላች መሆኗ

ነው። በሚሠቃዩትም መካከል ለሥቃዩ እንዳች አስተዋጽዖ ያላደረጉ ሕፃናት፣ እናቶች እና ዐቅመ ደካማ እረጋውያን ይገኛሉ።

ለዚህ ነው የጥያቄው መልስ ቀላል፣ አጭር እና ግልጽ የሚሆነው - ወይ እግዚአብሔር የሚባል የለም። ካለም፣ ወይ ሁሉን አይወድም፤ ወይም ሁሉን አይችልም። ሁሉን የማይወድ እና ሁሉን የማይችል ከሆነ ደግሞ፣ እሱ እግዚአብሔር ሊሆን አይችልም። እንዲህ ያለውንም እግዚአብሔር ማንም አይፈልገውም - እኔን ጨምሮ። በዚህ ዐይነት ከህደትን ተካንኩ፤ ከአከራሪ አርቶዶክስነት በቀጥታ ወደ አከራሪ ከሃዲነት ተሸጋገርኩ።

“አደገዝኹ ዕፅ”

ዘመኑ በኢትዮጵያ “የተማሪዎች ንቅናቄ” መጡጡዋፍ የጀመረበት ነበረ። ከተማሪዎቹ ንቅናቄ ጋር ያስተዋወቀኝ ተረፈ ወልደ ጸድቅ (በኋላ ዶክተር) ነበር ማለት እችላለሁ - “በዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ብሔራዊ አገልግሎት ፕሮግራም” ጅማ ተመድቦ መጥቶ በነበረ ጊዜ። ፕሮግራሙ የተጀመረው በ1956 ዓ.ም. ሲሆን፣ ዓላማውም ማገኛውም የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ከመመረቁ በፊት ለአንድ ዓመት በአገሪቱ ባሉ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ተመድቦ እንዲያገለግል ነው። ከተረፈም ጋር እንዴት እንደ ተዋወቅን አሁን ትዝ አይለኝም። ይገር ማል! ብዙ ነገር ነው የዘገጋሁት ማለት ነው።

ተረፈ በሚያዝያ 27 ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ነው ብሔራዊ አገልግሎቱን እየሰጠ የነበረው። እኔ ባገኘሁት ጊዜ በቤተ መጻሕፍቱ ውስጥ እንደሚያገለግል እንደ ነገረኝ ነው ትውስ የሚለኝ። ዘመኑ 1955 ዓ.ም. መጨረሻ ወይም 1956 ዓ.ም. መጀመሪያ ነው። ያ ዓመት ከዚያ በፊት በየኮሌጆቹ የነበሩት የተማሪዎች ማኅበራት በብሔራዊ ደረጃ ለመደራጀት ጥያቄ እቅርበው የዩኒቨርሲቲውን አስተዳደር ይሁንታ ያገኙበትም ዓመት ነበር። ጥያቄአቸው ብሔራዊው የተማሪዎች ማኅበር የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችንም እንዲያካትት ነው የነበረው። የተማሪዎቹ ማኅበር ንቅናቄውን ወደ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችም የማዛመድ ድብቅ ፍላጎት ነበረው ማለት ነው። ሆኖም ጥያቄው በዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ተቀባይነት አላገኘም።⁶

ስለ ንቅናቄው በሰፊው እንዲያሰረዳኝ ተረፈን ያስገደደው ያ ድብቅ ፍላጎት መሆን አለበት። እየመለመለኝ የነበረ አይመስለኝም። ግንዛቤ እያሰጨበጠኝ

እንደ ነበረ ግን ግልጽ ነው። ተረፈ ያሰጨበጠኝ ያ ግንዛቤ መሆን አለበት እኔንም በዚያው ዓመት ለትምህርት ቤቴ “የተማሪዎች መማከርት” መሪነት እንደወዳደር ያነሣሣኝ። ውድድሩ ተሣካልኝ። ሆኖም በዚያው ዓመት ከትምህርት ቤት ተባረርኩ። የተባረርኩበት ደብዳቤ የተጻፈው እንደ ጎርጎሳውያኑ አቆጣጠር መጋቢት 17 ቀን 1964 ነው። የተጻፈውም በኢንግሊዝኛ ቋንቋ ሆኖ “TO WHOM IT MAY CONCERN” (ለሚመለከተው ሁሉ) የሚል ነው።

በደብዳቤው ውስጥ የተባረርኩት ለአንድ ዓመት እንደ ሆነ፣ የተባረርኩትም በእርሻ ሚኒስትሩ በከቡር አቶ አካለ ወርቅ ሀብተ ወልድ ትዕዛዝ መሆኑ ተመልክቷል። ከአንድ ዓመት በኋላ የመመለሴም ጉዳይ ቢሆን፣ የወደፊት ሁኔታዬ ታይቶ በከቡር ሚኒስትሩ እንደሚወስን ተገልጿል። ከትምህርት ቤት የተባረርኩት ረብሻ በማስነሣት እና ለሁለት ቀናት ነው መሰለኝ ትምህርት እንዲቋረጥ በማሰደረጌ ነበር። ለረብሻው መነሣት እና ለትምህርቱ መቋረጥ ሃሳብን ያቀረጠ እንደ ነበረ አሁን በእውነት ጠፍቶኛል። ያልጠፋኝ አንድ ነገር ግን፣ የእኛ ረብሻ ተረፈ ካስተዋወቀኝ የተማሪዎች ንቅናቄ ጋር ምንም ዐይነት ግንኙነት ያልነበረው መሆኑ ነው።

ተረፈን ቀድሜው ነው ጅማን የለቀቅሁት ማለት ነው። ከዚያ በኋላም ቢሆን በግንባር አልተገናኘንም። ሆኖም ከተማሪዎቹ ንቅናቄ አቀንቃኞች መካከል እንዱ እንደ ነበረ፣ በዚያም አስከ መጨረሻው እንደ ገፋበት ዐውቃለሁ። ከዐሥራ አንድ ዓመታት በኋላ የኢትዮጵያ አብዮት በፈነዳ እና በአብዮተኞቹም መካከል የነበሩት የመስመር ልዩነቶች ይፋ በወጡ ጊዜ፣ እርሱ የተከተለው መስመር የትኛው እንደ ነበረ ስምቻለሁ። በ1969 ዓ.ም. የትምህርት ሚኒስትር ሆኖ መሸሙን እና ብዙም ሳይቆይ አባል ከነበረበት የፖለቲካ ቡድን ዋና ዋና መሪዎች ጋር አብሮ መገደሉንም ተረድቻለሁ።

የተማሪዎቹ ንቅናቄ ዐሥር ዓመታት በማይሞላ አጭር ጊዜ ውስጥ ነበር የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችን ያዳረሰው። ገና ከመጀመሪያው፣ ከ1960ዎቹ መግቢያ ገደማ ጀምሮ ነበር፣ በተማሪዎቹ ንቅናቄ መሪዎች መካከል የመስመር ልዩነቶችም ሊስተዋሉ የጀመሩት። ልዩነቶቹ እየከረሩ እና እየጠዙ መጥተው፣ መጨረሻ ላይ ለአንድ ትውልድ እምሸክ ብሎ ማለቅ ምክንያት መሆናቸው ይታወቃል። በዚያ ሁሉ ውስጥ ግን የንቅናቄው መሪዎች፣ ከመጀመሪያው ጀምሮ አስከ መጨረሻው ድረስ ያልተለያዩባቸው ሁለት ጉዳዮች ነበሩ። ከእነዚህ

ህም እንደኛው ሁሉም አገራቸው ተለውጣ ለማየት ጽኑ ፍላጎት ያላቸው እና ስዚያም የሚታገሉ መሆናቸው ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ ሁሉም ከሃዲዎች መሆናቸው ነው።

የተማሪዎቹ ንቅናቄ በዚያን ጊዜ እንደ ሰደድ አሳት ዓለሙን በሙሉ እያጥለቀቀ የነበረው “የግራ ከንፍ” ንቅናቄ አካል ነው። የዚያ ንቅናቄ ርዕዮተ-ዓለምም ወደ ማርክሳዊ/ሌኒናዊ፤ እስዚያም ማርክሳዊ/ማኦዊ ነው። ከዚህ ርዕዮተ ዓለም ቀዳሚ ቀኖናዎችም አንዱ “ሃይማኖት ሕዝብን ማደንዘዝ ዕፅ ነው” (OPPIATE OF THE PEOPLE) የሚል ነው። ስለዚህ የንቅናቄው መሪዎች ሁሉ ፍላጎት፤ አገሪቱ በሙሉ ሃይማኖት የተባሰውን እደንዘዥ ዕፅ “አከ፤ አንትፍ” እንድትለው ነው። በዚህ ፍላጎታቸውም ብቻቸውን አይሆኑም፤ የተሾመ ዳጩው እና የእኔ ብጤ ጥቂት ኢትዮጵያውያን ከጎናቸው ይቆማሉ።

በትከከለኛው መስመር ላይ መሆኔን ነው ሁኔታው ለእኔ ያመለከተኝ። ሃይማኖት የሚባል ነገር እያበቃለት ነው ማለት ነው። የነገው ዓለም ከሃይማኖት እና ከተጽዕኖው ፈጽሞ የጸዳ ዓለም ነው የሚሆነው ማለት ነው። አሁን እንደሚታየው ከሆነ ደግሞ፤ ይህ ሊሆን ያለበት ጊዜም እምብዛም እሩቅ አይደለም። የከሃዲዎቹ ካምፕ በሶቭዬት ኅብረት ጀምሮ ከአሁኑ፤ ማለትም አርባ ዓመት አንኳን ሳይሞላው፤ ምሥራቅ አውሮፓን እና ቻይናን ከእደንዘዝ ዕፅ አርነት አውጥቷቸዋል። አንዳንድ የአስያ፤ የላቲን አሜሪካ እና የአፍሪቃ አገሮችም አየተከተሉ ናቸው። በሴሎቹም አገሮች ውስጥ ቢሆን ከቀን ወደ ቀን እየፋመ እና እየጋመ የሚሄድ ንቅናቄ አለ። የኢትዮጵያም ወጣቶች የዚሁ ድል ነሺ ንቅናቄ አካል ሆነዋል። አንዴት ብሩኅ የሆነ ተሰፋ ነው!

በእንደዚህ እያለሁ ነበር፤ ሐምሌ 13 ቀን 1961 ዓ.ም. (JULY 20፤ 1969) አሜሪካ ሁለት ጠፈረተኞቿን ጨረቃ ላይ ያሳረፈችው። ጠፈረተኞቹ ወደ ምድር ሲመለሱ፤ የጨረቃን ኮረት ጭነው ተመልሰዋል። በዚያን ጊዜ የተሰማኝን የአድናቆት እና የደስታ ስሜት በቃላት ለመግለጽ ይቸግረኛል። አንዲያው በአጭሩ አራሴ ላይ ወጣ፤ አስከረኝ፤ ማለቱ ይቀላኛል። ጨረቃኮ ከርቀቷ እና ከውበቷ የተሥነ ስንትና ስንት ባስቅኔ ስንትና ስንት ሥንኝ የቋጠረላት ናት። ወደ መመለክ የተቃረበችባቸው ሃይማኖቶችም ነበሩ። መቼም “ነበሩ” እንጂ ከእንግዲህ ወዲህ “አሉ” ሊባል ይቻላል አንዴ?

ይኸው እንግዲህ እርስዋ በሰው ልጆች ተረገጠች። ነገ እና ከነገ ወዲያ፤ የሌሎቹም እያንጋጠጥን የምናያቸው አካላት ሁሉ ዕጣ ይኸው ነው የሚሆነው። ዑመር ኸያም ከቅኔዎቹ በአንደኛው፤ ስለ ጨረቃ ሳይሆን፤ ጨረቃ እና ከሃዲቱ ሁሉ ስላሉበት “ሰማይ”፤ እንዲህ ነበር ያለው። ከተሰፋዬ ገሠሠ ትርጉም 52ኛዋ ሩብእያት ይህቻት -

ለዚህ ግልብጥ ቆሪ፤ ሰማይ ለምንለው
ከሥሩ ተደፍተን ፤ ቧጠን ለምናድረው
እጅህን አታገሣ! አሁም የሚኖረው
አንዳንተና አንደኔ ሲገለባበጥ ነው!!

የእረግሎ አስራ አንድ መንኮራኩር ጨረቃ ላይ ካረፈች እና ከዚያም በሰላም ከተመለሰች በኋላ፤ በዓለም ላይ እንደ ነበረ የሚቀጥል አንድም ነገር ሊኖር አይችልም። በጊዜው አኔም አንዲት ግጥም ጫጭሬ የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ያሳትማት በነበረች መጽሔት ላይ ለንባብ አብቅቻለሁ። የመጽሔቷ ስም “BANKERS’ SPECTACLE” ይመስለኛል። ሙሉውን ግጥም አረስቼዋለሁ። እሁን፤ ከአርባ ሦስት ረዥም ዓመታት በኋላ፤ የባንኩን “እርጂም ቤት” (ARCHIVES) እስከ ማሰስ ድረስ ወደ ኋላ ስመመለስም አልፈለግሁም። ግጥሟን የቋጩኸባቸው የመጨረሻዎቹ ሦስት ስንኞች ግን አልተረሱኝም - እንደዚህ ይላሉ፡-

... አለቀ፤ አመሰጠ፤
ይኖራል ከንግዲህ
በሕዋ-ሕው ጫካ እንደ ፈረጠጠ።

ማስታወሻ

1. መርሰዔ ጎዘን ወልደ ቂርቆስ፤ "የሐያኛው ከፍሰ ዘመን መባቻ"፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፤ 1999 ዓ.ም. ገጽ 218።
2. ጉስታቭ አሬን፤ "Envoys of the Gospel in Ethiopia"፤ ጉስታቭ አሬን እና ቪርቡም እታሚ (ስዊድን)፤ 1999፤ ገጽ 349።
3. "የሐያኛው ከፍሰ ዘመን መባቻ"፤ ገጽ 173።
4. ባሕሩ ዘውዴ፤ "የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1948 እስከ 1966"፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፤ 1989።
5. "መ'አዚን" ለአስልምና እምነት ተከታዮች የሰላት (ጸሎት) ሰዓት መድረሱን ከመስጊዱ ማማ ላይ ሆኖ በዜማ በመጮኽ የሚያስታውቀው ሰው ነው።
6. ክፍሉ ታደሰ፤ "የ ትውልድ - የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ ታሪክ፤ ክፍል አንድ"፤ ኢንዱስትሪንት አሳታሚዎች፤ ዘመኑ አልተጠቀሰም፤ ገጽ 63።

ምዕራፍ ሦስት

“ሳያድጉ ማደግ ...”

አንዲህ አንደምጽፈው፤ ቀላል ቢሆን ኖሮ መልካም ነበረ። ሰው አንደ “አመለጠ” እና አንደ “ፈረጠጠ” የሚቀር ቢሆን ኖሮ ማለቴ ነው። ልኩ በማይ ታወቀው፤ ምናልባትም ልከ በሌለው፤ “በሕዋ ጫካ” ውስጥ ይቅርና፤ ተለከታ እና ተቆራርሳ ባለቀችው በጠባቢ ምድርም ላይ። ምድሯም እንኳን ትቅርና፤ ከመንደሮቿ በአንዱ ላይ። እንደዚያ ግን አይደለም። ቢያንሰ ለእኔ - በዜያን ጊዜ - እንደዚያ አልሆነም። ምክንያቱም የንባብ ሰብኛ ሆኛለሁ። የጂያኖፑሎስ መጻሕፍት መሸጫ መደብር ደንበኛ ነኝ። ደንበኛነቴ ከመደብሩ ሥራ አሰኪያጅ ከፎቲ ጂያኖፑሎስ ጋር አወዳጅቶኛል። መጻሕፍት በዱቤ ጭምር ይሸጥልኛል። የምፈልጋቸው መጻሕፍት በመደብሩ ውስጥ ከሌሉ ከውጭ ያዝልኛል።

እኔ በምሥራብት በኢትዮጵያ ንግድ ባንኩ የአራዳ ጊዮርጊስ ቅርንጫፍ ያለው የአቨርድራፍት ብድሩ እንዲታደስለት በሚጠይቅበት ጊዜ፤ በሚያቀርበው የሂሳብ ሠነድ ላይ ስሜ በባለዕዳዎች ዝርዝር (ACCOUNTS RECEIVABLE) ውስጥ ይታያል። በዝርዝሩ ውስጥ ስሜን ያዩ አንድ የብድር ከፍል ኃላፊ “ይኸ የአንተ ስም ነው ወይ?” ብለው የጠየቁኝ ጊዜ ነበረ። አንድ ተራ የባንክ ሠራተኛ፤ ለአንድ የመጻሕፍት መሸጫ መደብር፤ በሺዎች ለሚቆጠር ብር ባለ ዕዳ ሆኖ ሲያዩ ምን ያድርጉ?

ከዚያ በፊት ደግሞ የቤተ መጻሕፍት ወመዘከር፤ የአሜሪካ ዜና እገልግሎት ቤተ መጻሕፍት (U.S.I.S. LIBRARY) እና የሶቭዬት ኅብረት ቋሚ ኤግዚቢሽን ቤተ መጻሕፍት (SOVIET LIBRARY) ደንበኛ ነበርኩ - ለአንድ ዓመት ከትምህርት ቤት ተባርሬ በነበረበት ጊዜ። መጻሕፍት የምገዛበት ገንዘብም ባይኖረኝ፤ መጻሕፍት የማንብበት ጊዜ ነበረኝ ለማለት ነው። እና ከላይ በጠቀስኳቸው መጻሕፍት ቤቶች ውስጥ አውል ነበር - ፎርጅ ባደረግሁት፤ 12ኛ ከፍልን እንደ አጠናቀችሁ በሚያሳይ ዲፕሎማ - ፊተና ተቀምጮ እና ዐልፌ በገንዘብ ሚኒስቴር አስከ ተቀጠርኩበት እስከ ሐምሌ 23 ቀን 1956 ዓ.ም. ድረስ።

የሶቭዬት ኅብረቱን ቤተ መጻሕፍት የሚያዘወትሩት ሰዎች በዐይነ ቁራኛ ይታያሉ። ከትትልም ይደረግባቸዋል ሲባል እሰማለሁ። ይኸ ግን አንደ እኔ ዐይነ ቀን ተራ ተማሪ የሚያሳስብ ጉዳይ አይደለም። ለለዚህም ወደ ቤተ መጻሕፍቱ እመላለሰ የነበረው ያለ አንዳች ሥጋት ነበር። ቅጣቴን አንደ ጨረሰኩ፤ ሥራዬን ለቅቄ ወደ ትምህርት ቤት ተመልሻለሁ። ሆኖም ከሁለት ሳምንታት ያህል በኋላ በፈቃዴ እንደ ገና ጥዬው ወጥቻለሁ - እስከ ወዲያኛው።

የሚሰማ እና የሚያይ ሰው፤ የሚያስብ ለው፤ “አለቀ!” ወይም “አመለጠ!” ብሎ መሳሰሉ አንዴት ይችላል? በየቀኑ፤ በየለዓኑ፤ በየደቂቃው አዳዲስ መረጃ ያገኛል - ስለ ብዙ ነገሮች። “አለቀ!” “አመለጠ” ስለ ተባለውም ነገር ሳይቀር። ስለ ሁሉም ነገር። እና ነገሩ ሁሉ አንደ ገና ጥሬ ይሆንበታል። አንኳን ሲያልት፤ ለካ ገና አልተጀመረም። አንኳን ሊያመልጥ፤ ቀድሞውንም ለካ ገና አልተያዘም። የማንበብ ሐራራዬን የማርካት ጥረቴን አየቀጠልኩ በመጣሁ መጠን፤ እኔንም ያጋጠመኝ እንደዚሁ ያለ ሁኔታ ነበር - ያልተመለሱ ጥያቄዎች፤ አርሰዋል። ለሳቸው የሚጋጩ መረጃዎች፤ የያዘኩትን እውነት የሚያሰለቅቁ ሌሎች እውነቶች።

ዱር ውስጥ አይደለን እንዴ?

ይህንን ለሜቴን “ደማሙ ብዕረኛ”፤ አቶ መንግሥቱ ለማ፤ “አገሩ ገቢ” በተባለው ግጥማቸው አጅግ ውብ አድርገው ገልጸውታል -

ማወቅም ጫካ ነው ችምችም ያለው ዱር
ብርሃን፤ አንጸብርቆ ዐይን የሚለውር
አዞ ሐረግ ያለበት እጅ አግር የሚያስር
አለ አሳብ አንበሳው፤ አጥንት የሚሰብር።
ማወቅም ጫካ ነው
አንድ ጊዜ ከገቡት የሌለበት መውጫ
አንድ ጊዜ ከያዘም የሌለው ማምለጫ።
መቶ ሺ መንታ ነው ይህ ጫካ መንገዱ
ያም ቢያስኬድ ያም ቢያስኬድ
መዳኛው ነው አንዱ።

የአቶ መንግሥቱ ለማን “የግጥም ጉባዔ” ያነበብኳት ገና ዎላይታ እያለሁ ነው - በ1951 ወይም በ1952 ዓ.ም። በታይፕ ራይተር ተጽፋ እና ተባዝታ ነበር ገባያ

ላይ የዋሰኛው። አንዴት እጄ አንደ ገባች አላስታውስም። በጣም ነበር የወደድኳት። በውስጥዋ ያሰው የሕይወት ምሥጢር ሊገባኝ የጀመረው ግን ገና አሁን ነው ማስት አቸላለሁ። ታዲያ ያኔ ምድን ነበር አንደዚያ በጣም የወደድኩለት? ቋንቋዋን? መሆኑ ነዋ! ግፉ ቢልም አንዳንድ ቀለል ቀለል ያሉ አሳቦችን የያዙትን ግጥሞቿን። የፍቅር ግጥሞችም አሏት። አቶ መንግሥቱ ያሰ ጥርጥር አሁን እኔ አየሄድኩበት ባሰው መንገድ ሄደዋል። አሁን እኔ እያጋጠ መኝ ያለው ችግርም አጋጥሟቸዋል።

ችግሩ መንገዱ “መቶ ሺ መንታ” መሆኑ ላይ ነው። ችግሩ መቶ ሺዎቹም መንታዎች መንገዶች ሁሉም የሚያስኬዱ መሆናቸው ነው። ታዲያ አቶ መንግሥቱ “መዳኛው ነው አንዱ” ያሉትን መንገድ፣ እሱን አንዴት ነው የማገኘውን በሁሉም ላይ አስከ “ጫፍ” ከተጓዝኩ በኋላ? አንደዚያ ለማድረግ አንዴት አቸላለሁ? ማለቱ መቶ ሺ መንታ መንገድ ለመመከር አንድ ሰው በቂ ጊዜ ከየት ያመጣል? እርሳቸውም “መዳኛው ነው አንዱ” አሉን አንጂ፣ አንዱ ግን የትኛው አንድ ሆነ አልነገሩንም። ለምን? እርሳቸውም ስለማያውቁት? ወይም ፈትፍ ተው ሊያንርሱን ስላልፈሉት?

በዚህ ወቅት ያነበብኳቸው መጻሕፍት፣ በዐይነትም በብዛትም፣ የዋዛ አልነበሩም። ልብ ወለዶቹን፣ ታሪኮቹን፣ ግሉ-ታሪኮቹን እና ሌሎች ሌሎችን ሁሉ ትቼ፣ ከአፍላጦን GREAT DIALOGUES አስከ አማኑኤል ካንት CRITIQUE OF PURE REASON ድረስ፤ ከሰረን ኪርካጋርድ EITHER OR አስከ ፍሬድሪሽ ኒቸ THUS SPAKE ZARATHUSTRA ድረስ። “ከ ... አስከ” ስላልኩ በአነዚህ መሐል ያሉትን ፈላስፋዎች መጻሕፍት በመሉ አንበቤአቸዋለሁ ማለቱ አይደለም። ያነበብኳቸው ፈላስፋዎችም አንኳን ቢሆኑ፣ የጻፏቸውን ሁሉ አንበቤአቸዋለሁ ማለቱም አይደለም። ያንን ለማድረግ የአንድ ሰው መሉ ዕድሜስ ይበቃል አንዴ?

የፈላስፋዎቹ የፍልስፍና ይዘት ደግሞ የአንዱ ከአንዱ ይራራቃል። የአንዱም አንኳን ቢሆን ሁል ጊዜ አንድ አይደለም። ለምሳሌ ቀደም ሲል ያየነው የኤድዋርድ ፊትዝጀራልድ የሩብአያት ትርጉም፣ ኤፊቆሮነትን ጊዜአዊ-ደስታ-ፈላጊ ፍልስፍና ብቻ ያደርገዋል። ዋልት ዊትማን የተረጎማቸው የዑመር ቫያም ሌሎች ቅጂዎች ግን ከጊዜአዊ ደስታ ፈላጊነት ፈንጠር ያሉትን የኤፊቆሮነትን ሌሎች ገጽቶች ያሳዩናል።

ከዚህም ሌላ፣ እኔ የማንብበው አንዳገኘሁ ነው። አያነበብኩ ያለሁትም በግሌ እንጂ በአስተማሪ እየታገዝኩ አልነበረም። ስለዚህም ፍልስፍኖቼን በየፈርጃ ቸው ላስቀምጣቸው አልቻልኩም ነበር። የተለያዩ የፍልስፍና ፈርጆች አስከ መኖራቸውም ያወቅሁት ውዬ አድሬ ነው - ኤፊቆሮነት (EPICUREANISM)፣ አስቦኢክነት (STOICISM)፣ ጠርጣሪነት (SKEPTICISM)፣ ሰብአዊነት (HUMANISM)፣ ሕልውናነት (EXISTENTIALISM)፣ ወዘተርፈ። በዚህ ረገድ የረዱኝም እነዚያው የማንብባቸው መጻሕፍት ነበሩ - የዊል ዱራንት THE STORY OF PHILOSOPHY፣ የዊልያም ሊበንስታይን GREAT POLITICAL THINKERS፣ የኤፍ. ጄ. ብላካም SIX EXISTENTIALIST THINKERS፣ የዊልያም ደ ዊት ሃይድ THE FIVE GREAT PHILOSOPHIES OF LIFE፣ ወዘተርፈ።

የሃይማኖታዊነት ወይም የተማልሎታዊነት (MYSTICISM) ይዘት ካላቸው መጻሕፍት መካከል የሞሐመድ ፒክታልን THE MEANING OF THE GLORIOUS KORAN፣ የፒዮትር አውስፔንስኪይን IN SEARCH OF THE MIRACULOUS፣ የማነው ስሙን ZEN BUDDHISM፣ የጂኦፍሬይ ፓሪንደርን THE WORLD'S LIVING RELIGIONS ማንሰቤን አስታውሳለሁ። ሌሎችም አሉ፤ አንዳንዶቹን በተገቢ ቦታቸው አነሣቸው ይሆናል። የአውስፔንስኪይን መጽሐፍ አንዲያውም በልዩ ትዕዛዝ ነበር ከውጭ ያስመጣሁት። አሉን መጽሐፍ በተለያዩ ጠቅላይ ግዛቶች የነበሩ አንዳንድ ሕንዳውያን መምሕራን ካሰሁበት ድረስ በመምጣት አየተዋሉኝ አንብበውታል - አንዱ ከሌላው አየሰማ።

ነቅጥቅ ካለው ዱር ውስጥ ነበር የገባሁት - መውጫው ለጊዜው ከማይታወቅ። በድቅድቅ - “ዐይን ቢወጥ በማያሳይ” - ጨለማ ውስጥ ነበር በዳበሳ አየተጓዝኩ ያለሁት። ከዕለታት አንድ ቀን የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ባልገጀራሁ ከነበረው ከዓለማየሁ ሸንቄጤ ጋር ሰንጨዋወት፣ “ስለ አንተ ጎዚያውቱን በገዛ እጁ አጠፋ” የሚል መርዶ አንድ ቀን መስማቴ አይቀርም የሚል ሥጋት ሁል ጊዜ በውስጤ አለ” ብሎኛል።

ነሳማየሁ ለሥጋቱ በቂ ምክንያት አልነበረውም አልልም። ሆኖም እኔ አንደዚያ ያለ አሳብ በዚያን ጊዜ በፍጹም አስተናግጄ አላውቅም። ለምን ብዬ? እውነት ነው፤ ከእኔ በፊት ብዙ ሰዎች ለብዙ ዘመናት ከተናገዱቸው ታላላቅ የሕይወት

ጥያቄዎች ጋር መተናነቅ ጀምረዋል፡- "... ለመሆኑ እኔ ማን ነኝ? ... ከየት ነው የመጣሁት? ... አዚህ ምን አደርጋለሁ? ... ወደ የትላ ነው የምሄደው? ..."

ፈልጌም አይደለም አዚህ ዱር ውሳጥ የገባሁት፡፡ አንዴት አንደ ገባሁበትም አንኳን አላውቀውም፡፡ አሁን ግን አንድ ጊዜ ገብቼበታለሁ፡፡ መውጫም የለኝም፡፡ እነዚህ ጥያቄዎች፡ የሆነ ቦታ፡ መልስ ሳይኖራቸው አይቀርም፡፡ በዚህ አካሄድ ከቀጠልኩ፡ ከመልሶቻቸው ላይ መድረሴም አይቀርም፡፡ ዕድሜዬም ቢሆን ፍሊጋዩን ለመቀጠል ይፈቅድልኛል፡፡ ለምን ብዬ ነው ሕይወቴን በገዛ አጄ የማጠፋው?

"ምን ዐውቄ"ን ተዋወቅሁት

"ያመጣል መንገድ ይወስዳል መንገድ፤

አንድ የሚጠላ አንድ የሚወደድ"

ይባላል አይደል? አዚያው ጄኖፑሎስ መጻሕፍት መሸጫ መደብር ውስጥ ሆኜ ነው፤ የሆነ መጽሔት አነበብኩ፡፡ እና በዚያ ንባብ መንገድነት እንግዳ ነገር ወደ እኔ መጣ፡፡ እኔም ከዚያ በፊት ተገዢበት በማለውቀው በዚያ እንግዳ መንገድ ነገድኩ፡፡ ታሪኩ አንዲህ ነው፡፡ በደቡባዊ ሕንድ ይመስለኛል የምትኖር እንዲት ሴት ከሆኑ ዓመታት በፊት በወሊድ ትሞታለች፡፡

"ከሆኑ" ካልኳቸው ዓመታት በኋላ ደግሞ በሰሜናዊ ሕንድ ያችን "በወሊድ ሞተች" የተባለችውን ሴት ነኝ የምትል ሴላ ሴት ትገኛለች፡፡ ጉዳዩ ብዙ ቦታ ይደርሳል፡፡ ፖሊሲም፣ ዳኛም፣ ጠበቃም ይገቡበታል፡፡ የሃይማኖት አባቶች፣ የሕግ እና የዩኒቨርሲቲ ሊቃውንትም ይጨመሩበታል፡፡ የሴትየዋ ቃል በጥን ቃቄ ይመዘገባል፡፡ "ነኝ" የምትላት ሴት ለም፣ የመኖሪያ አድራሻ፣ የወላጆች፣ የባል እና የልጆች ስም ሁሉ በጥንቃቄ ይመዘገባል፡፡

ከዚያ በኋላ ሴቲቱ በፖሊሲ፣ በዳኛ እና በጠበቃ፣ በሃይማኖት አባቶች እና በዩኒቨርሲቲ ሊቃውንት ታጅባ ወደ ደቡባዊ ሕንድ ትወላዳለች፡፡ ከቀናትም በኋላ ሴቲቱ በአድራሻነት ወደ አስመዘገበችው ሰፍራ ይደርሳሉ፡፡ ሴቲቱ ትኖር በት የነበረውን ሰፈር እና ቤት በትከከል ታሳያለች፡፡ ባሏን እና ልጆቿን ሁሉ በየለማቸው ለይታ ትጠራቸዋለች፡፡ ልታውቀው ያልቻለችው አንድ ሰው ብቻ ነው፡፡ አርሱም ለአርሷ በወሊድ መሞት ምክንያት የሆነው ልጅ ነበር፡፡ ዛሬ ትልቅ ልጅ ሆኗል፡፡

በእርሷ በኩል የቀረበላትን የምርመራ ፈተና በሚገባ ብታልፍም፡ "ባሌ" ያለ ቸው ሰው ግን "ሚስቱ" አላላትም፡፡ "ልጆቼ" ያለቻቸው ልጆችም "እናታችን" አላሏትም፡፡ ምክንያቱም ይህች ሴት የሞተችውን ሴት አትመስልም ነበር፡፡ ይኸ "ኬዝ" በሚገባ ዶኪውሜንት ተደርጎ እንደ ተቀመጠ ነው መጽሔቱ የዘገበው፡፡

"ሪኬንካርኔሽን" ከሚባለው አምነት ጋር ፊት ለፊት የተገናኘሁት በዚህ ዐይነት ነበር፡፡ እንደዚህ ያለ ነገር ሊሆን ይችላል ብዬ ለማመን በፍጹም አልተዘጋጀ ሁም፡፡ "ኬዝ" በደንብ ዶኪውሜንት ተደርጓል ስለ ተባለ፡ አውነትነቱን ለመጠ ራጠርም በቂ ምክንያት አላገኘሁም፡፡ ብቸል ኖሮ፣ ብድግ ብዬ ሕንድ አገር ብሄድ እና ነገሩን ሁሉ "ከፈረሱ አፍ" ብሰማ በወደድኩ፡፡ ብዙም ሳልቆይ በፍጹም እንደዚሁ የሚመስል ነገር ተከስቶ አንደ ነበረ አነበብኩ፡፡ ስለ ነገሩ የበለጠ ለማወቅ ያደረግሁት ሙከራም "ሪኬንካርኔሽን" መሠረታዊ ለስተ ምህረው ወደ ሆነው ወደ ሂንዱ ሃይማኖት መራኝ፡፡ ቀደም ሲል ከዜን ቡድ ሃዘም እና ከሎብሳንግ ራምፓ መጻሕፍት ጋር ንክኪ ስለ ነበረኝ፣ ጫፍ ጫፉን ሰምቼው ነበር ማለትም እችላለሁ፡፡

አንድ ከሰዓት በኋላ ደግሞ፣ ጄኖፑሎስ መጻሕፍት መደብር ውስጥ አንዲህ ሆነ፡፡ ቢራ ቢሮ ከአበባ ወደ አበባ እንደምትዘል፣ እኔም ከመደርደሪያ ወደ መደርደሪያ አየተዘዋወርኩ አንዱን ለጥል አንዱን ሳነሣ፣ በጊዜው ታዋቂ በነበረች "ዘ ሳይኮሎጂስት" በተሰኘች መጽሔት ላይ ያነበብኩት አንድ ማስታወ ቂያ ትኩረቴን እጅግ ሳበው -

የሆነን ሰው እያየኸው ያለኸው ለመጀመሪያ ጊዜ ነው፡፡ ግን ያንን ሰው ያለ ጥርጥር ከዚህ በፊት የሆነ ቦታ አይተኸዋል፡፡ በሆነ አካባቢ እያለፍክ ያለኸው ለመጀመሪያ ጊዜ ነው፡፡ ሆኖም ያንን አካባቢ በእርግጥ የሆነ ቦታ ታውቀዋለሁ፡፡ እንደዚህ ያለ ነገር አጋጥሞህ ያውቃል? እንግዲያው ከእኛ ጋር የምትገናኝበት ጊዜ ላይ ደርሰሃል

ያላል፡፡ ቁም ነገሩ ብቻ ሳይሆን፣ ማስታወቂያው አራሱ በጣም ነበር የማረ ከኝ፡፡ አለታዋቂው ስሙን እና በኢንግሊዝ አገር የሚገኝበትን አድራሻውን ሰነድል - "AMORC፣ ROSICRUCIAN ORDER" ይባላል፡፡ ከማስታወቂያው ጋር ሃይማኖታዊ ተቋም አለ መሆኑንም ጨምሮ ገልጸዋል፡፡

እኔ እንደዚያ ተለምዶኝ የሚያውቀው ብዙ ጊዜ ነው። አስታዋቂው ሃይማኖታዊ ተቋም አለ መሆኑም ተመችቶኛል። በተሰጠው አድራሻ ዕለቱም አንኳን ባይሆን በማግሥቱ ወይም በሣልሰቱ፣ ጸፍኩላቸው። ወዲያውም የሆነውን እና ያደረግሁትን ነገር ለጓደኛዬ ለአበራ ፈቃዱ ነገርኩት። ከአበራ ጋር አብረን የምንሠራ ከመሆናችንም በላይ በጣም አንቀራረባለን፤ በአሳብም በጣም እንግባባለን።

አበራ ለካስ ያውቃቸው ኖሯል? የረዥም ጊዜ ተማሪአቸው ነው። እንደዚያ ስንቀራረብ እና ስንቱን ምሥጢር ስንከፋፈል፤ እንዴት ይህንን እንዳልነገረኝ ገረመኝ።

“ላይጽፋልህ ይችላሉ” አለኝ።

“ለምን?” አልኩት።

“የራሳቸው የሆነ መስፈርት አላቸው፤ ያንን ማሟላትህን በመጀመሪያ ያረጋግጣሉ” አለኝ።

“መስፈርቶቹ ምንድናቸው?” አልኩት።

አልነገረኝም። ከአነጋገሩ እኔን መጠየቅ ሳያስፈልጋቸው፤ ስለ እኔ ማወቅ የሚችሉበት የሆነ መንገድ እንዳላቸው መለለኝ።

“እሳቲ እንግዲህ አንተን ተቀብለው እኔን ሲጥሉኝ እናያለና” በማለት ቀለድኩበት።

አንድ ወር በማይሞላ ጊዜ ውስጥ እንደ ተቀበሉኝ ጻፋልኝ። ፎርም መሙላቱ ወይም አለመሙላቱ ትዝ አይለኝም። የተጠየቅሁትን ከፍያ ከፈልኩ እና የርቀት ተማሪአቸው ሆንኩ። የማነብባቸውን የተለያዩ ጽሑፎች እና መጻሕፍት ይልኩልኝ ጀመር።

ብዙም ሳይቆይ አበራ ጠቅልሎ ወደ ስዊድን ሄደ። ከግል መጻሕፍቱ መካከል የሎውረንስ እፍ አሬብያን SEVEN PILLARS OF WISDOM እና የቪክቶር ሁጎን LES MISÉRABLES ሥጦታ ሰጠኝ። በአንደኛው ላይ፤ እንደ ጎርጎሳው ያኑ አቆጣጠር ሚያዝያ 8 ቀን 1966 በጻፈልኝ ማስታወሻ፤ “... OUR SOULS INTERSECT IN COSMIC CONSCIOUSNESS ...” ብሎኛል። ምን ሊለኝ ፈልጎ ይሆን?

ከአበራ ሌላ፤ የ ROSICRUCIAN ORDER ተማሪዎች የነበሩ፤ ሁለት ሰዎች በውቃለሁ። አንደኛው በአንድ ወቅት የሥራ እስኪያጃችን ጸሐፊ የነበረችው የወይዘሮ ፍቅሬ (የእውነት ስሟ አይደለም) ባለቤት ነው። ሰውዬው በአንድ በጣም ትልቅ የመንግሥት ድርጅት ውስጥ ሁለተኛ ሰው ነበረ። አንድ ቀን ወደ ሥራው ለመሄድ ሲሄዱ፤ አንድ የተጠቀለለ ነገር ለባለቤቱ ያሳያት እና “እባክሽን ነቅረው፤ ይህንን ነገር እንዳትነኪው፤ አደራ!” ብሏት አለቀምጦት ይሄዳል።

ነቅረው “ከፋፍቼ እስካየው ድረስ ቆረጠኝ፤ ልሞት ደረስኩ” አለችኝ። እና ከፈተኝው። ማታ፤ ሰው ሁሉ ከተኛ በኋላ፤ አሉ ብቻውን ሆኖ እና ሻማ አብርቶ፤ የሚያደርገውን የሆነ ሙከራ (EXPERIMENT) በሚመለከት የተሰጠው መመሪያ ነበር። መመሪያውን የሰጠው አካል AMORC ይባላል። “እቶ በቀለ፤ እንደዚህ የሚባል ስም ታውቃለህ?” አለችኝ። ባለቤቷ ዐልፎ ዐልፎ እራሱን እንደሚያመውም ዐውቃለሁ።

ሁለተኛው ሰው ተለፋዬ አዱኛ ይባላል። የሲቪል አቪዬሽን መሥሪያ ቤት ባል ደረባ ሲሆን፤ የተገናኘው ባሌ ጎባ ነው። ተስፋዬ ነገረ ሥራው ሁሉ ከሌሎች ሰዎች ለየት ያለ ነው። መጻሕፍት ማንበብ ይወዳል። ተጨባጭ ያልሆነ ነገር፤ በምናቡ ዓለም ውስጥ ካልሆነ በስተቀር የሌለ ነገር እንሥቶ ሞቅ ያለ ውይይት መካፈት ይችልበታል። WEIRD ልለው አልፈልግም። ብቻ ወደዚያ ይጠጋል። እንዴት እንደ ተገናኘን አላስታውስም፤ ነገር ግን በጣም ወዳጆች ሆነ ነል። እኔም እንደርሉው ስለ ነበርኩ ይሆን እንዴ? አንድ ቀን፤ መኪና ውለጥ ይመስለኛል፤ ተቀምጠን ስንጫወት የሆነ ነገር ተናገርኩ። የተናገርኩት ነገር ምን እንደ ነበረ አሁን ትዝ አይለኝም። የተናገርኩት ነገር የተስፋዬን ትኩረት ከሚገባው በላይ ሳበ። በመነጽሩ ውለጥ ትኩር ብሎ ረዘም ላለ ጊዜ ካየኝ በኋላ -

“ምን አልከ?” አለኝ። እኔም የተናገርኩትን ነገር ደገምኩለት። በመጨረሻም፤ ነፍጥ አድርጎ -

“አንተ ማን ነህ?” ሲል ጠየቀኝ። ከጥቂት ጥያቄዎች እና መልሶች በኋላ ሁለታችንም የ“AMORC” ተማሪዎች እንደ ሆንን ተዋወቅን። በትምህርቱ ተስፋዬ ከእኔ ይልቅ ብዙ የገፋ ነበረ።

AMORC ምሕጻረ ቃል ነው። ሙሉ መጠሪያው "ANCIENT AND MYSTICAL ORDER OF ROSAE CRUCIS" ነው። እምርክ ማኅበር (SOCIETY) ሲሆን፤ ዓርማው በመካከሉ ላይ የጽጌረዳ እበባ ያለበት መስቀል ነው። መስቀሉ የሰውን አካል ሲወክል፤ እበባው ደግሞ ከቀላል ወደ ውስብስብ በዝግታ እየተለወጠ (EVOLVE እያደረገ) የሚሄደውን የሰውን ነፍስ ይወክላል። ፍሪሜሰኖችም ምልክታቸው ይህንኑ የሚመስል ስለ ሆነ፤ በሁለቱ መካከል የሆነ ዝምድና አንዳለ ይታወቃል። እንዲያውም የአሜሪካው ማኅበር አባሎቹ "ሚሰኖች" መሆን እንዳልባቸው ያለቀምጣል። አምርክ እንደ አይዛክ ኒውተን፤ ፍራንሲስ ቤክን፤ ረኔ ዴካርት፤ ቤንጃሚን ፍራንክሊን እና ቶማስ ጄፈርሰን ያሉ "ትልልቅ አሳቢዎች" (GREAT THINKERS) አባሎቻችን ነበሩ ይላል።

ከሁሉም ይልቅ ትልቁ አባላቸው ግን ኢየሱስ ነው። ኢየሱስ "የፀሐይ ክፍለ ጊዜ" በሚሉት ዘመን ከፍተኛው ሮዚክራሽያን ነበር። የእርሱን ያህል በትምህርታቸው የተካነ ሌላ የለም ይላሉ። "ማስተር ጂሰስ" ይሉታል። የተማረው በሕንድ እና በቲቤት ነው ይላሉ - ዕድሜው ከ12 እስከ 30 ዓመት በነበረበት ጊዜ። ከላኩልኝ መጻሕፍት ውስጥ አንዱ ስለዚህኛው የኢየሱስ የሕይወት ዘመን የሚተርክ ነበር። መንፈስ ቅዱስ ደግሞ "የጨረቃ ክፍለ ጊዜ" በሚሉት ዘመን ግንባር ቀደሙ ሮዚክራሽያን ነው ይላሉ። ማኅበሩ በሪኢንካርኔሽን ያምናል። አባላቱን ከሞቱ ለዎች መንፈሶች፤ በተለይም ደግሞ "ከትልልቆቹ አሳቢዎች" መንፈሶች፤ ጋር ግንኙነት እንዲያደርጉ ያበረታታል። የሥጋን ሞት "ሽግግር" (TRANSITION) ብሎ ነው የሚጠራው።

አምርክ ሲበዛ ምሥጢራዊ የሆነ ማኅበር ነው። ጅማራው ከክርስቶስ ልደት በፊት 1500 ዓመት ላይ በግብፅ እንደ ነበረ ይናገራል። "ወደ አሜሪካ የገባው በ1694 ነው" ይላል። ከዚያም ለተወሰኑ ዓመታት በንቃት ከተንቀሳቀሰ እና በጣምም ከተሳካለት በኋላ፤ እስከ 20ኛው ምዕት ዓመት መጀመሪያ ድረስ የዘለቀ የ108 ዓመታት "የውጫዊ ዝምታ" ጊዜ መረጥን ይላል። የዝምታው ጊዜ ያበቃው እና በዚህ ለሙ የተመሠረተው በዶክተር ኤፌ. ለፔንሰር ሉዊስ እንደ ጎርጎሳውያኑ አቆጣጠር በ1915 ነው።

ዶክተር ሉዊስ ደግሞ ከ"ORDO TEMPLI ORIENTIS" (OTO) እና ከእሊስተር ከሮውሌይ ጋር ግንኙነት ነበረው። ኢንግሊዛዊው አሊስተር ከሮውሌይ እራሱን "አውሬ 666" በማለት እንደ ገና እስከ መለየም የደረሰ

ሰው ነበር። ዶክተር ሉዊስ ማኅበሩን ሲመሠርት የOTOን ይሁንታ አግኝቶ ነበረ ይባላል። ከላይ ከጠቀስኳቸው መረጃዎች አብዛኞቹን ያገኘሁት ከማኅበሩ ከተለየሁ ከብዙ ዓመታት በኋላ፤ ከእነርሱ ውጭ ከሆነ ምንጭ ነው።

መልስ ያጣሁላቸው ጥያቄዎች አየበዙ መጡ። "ከሃዲ" የመልስ ችግር የለበትም። ከሃዲ ሰጥቄ ሁሉ አጭር መልስ አለው - "እግዚአብሔር የለም" ይላል። "ከሞት በኋላ ሕይወት የለም" ይላል። "ቅዱስም ሆነ ርኩስ መንፈስ የለም" ይላል። "የለም" ቀላል መልስ ነው። "የለም" የሰነፍ መልስ ነው። "የለም" ከእነዚህ ሁሉ ግራ የሚያጋቡ አሳቦች ጋር መተናነቅ የማይፈልግ ሰው የሚሰጠው አጭር መልስ ነው። ከእንግዲህ እኔ "ከሃዲ" አይደለሁም። ቢያንስ ብሎኛ ከሃዲ አይደለሁም። ምክንያቱም ከዚህ ከሚታየው ዓለም በስተጀርባ የሆነ ሌላ ዓለም እንዳለ ሊመስለኝ ጀምሯል።

በሌላ በኩል ደግሞ፤ "ሃይማኖተኛም" አይደለሁም። ሃይማኖት ማለት አምነት ማለት ነው። እኔ ደግሞ አምነት የለኝም። ምክንያቱም የሚታመን ምንም ነገር አላገኘሁም። ታዲያ ምንድነኝ? ምን አባላለሁ? "አላዋቂ" ነኝ! ከእንግዲህ "አላዋቂ" ነው መባል ያለብኝ። ማንነቴን የሚገልጸው ትክክለኛው ቃል አሉ ነው። በፍልስፍናው ዓለም አሉም የራሱ የሆነ ለም እንዳለው ዐውቃለሁ - "AGNOSTICISM" ይሰኛል። የማርክሲዝም ሌኒኒዝም መዝገብ ቃላት "ኢታዋቂነት" ይለዋል። እንዲያው በቀላሉ "እነዚህ ነገሮች ከመታወቅ በላይ/በሻገር ነቸው፤ ስለዚህም ማወቅ አልቻልንም" ማለት ነው። አሉን ነው "ምን ዐውቄ" ብዬ የተረጎምኩት።

እኛ "ምን ዐውቄን" ተዋወቅሁት። ዞሬ ዞሬ፤ እከራራነቴን ብቻ ጥቁ፤ ወደ ተነሣሡበት ተመለስኩ ማለት ነው - BACK TO SQUARE ONE እንዲሉ። "ሳያድጉ ማደግ ያዳግማል" እሉ? ከከሃዲነት ወደ ምን ዐውቄነት የተሸጋገርኩበትን ትክክለኛውን ጊዜ አላውቀውም። ምናልባትም ትክክለኛ ጊዜ አልነበረውም ይሆናል። ምክንያቱም ከሃዲነቴም ሆነ ምን ዐውቄነቴ ሁለቱም ረዘም ላለ ጊዜ በሕይወቴ ሲካሄዱ የቆዩ ሂደቶች ውጤት ናቸው። ሁለቱም ሂደቶች የሠራተው የሆኑ ግብዓቶች ነበሯቸው። እንደዚያ ያሉ ሂደቶችም ጅማራላቸው እኛ ፍጻሜአቸው መቼ እና የት እንደ ነበረ ቁርጥ አድርጎ መናገር ይከብዳል። ቢያንስ ለእኔ ከብዶኛል። ብቻ በ1961 ዓ.ም. ጀምሮ የአግኖስቲክቶን ካምፕ

ሳልቀላቀለው የቀረሁ አልመለሰኝም። እማኝ ባልሆንም፤ ከሃዲ ነኝ ማለትም ያቃተኝ ከዚያ ጊዜ ጀምሮ ይመለሰኛል።

ናቲ እና ቶሚም?

የዮሐንስ ወንጌሉን ናትናኤልን እና ቶማስን ነው “ናቲ” እና “ቶሚ” ያልኳቸው። ስለ እነዚህ ሁለት የክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ያወቅሁት ከብዙ ዓመታት በኋላ ነው። ባወቅኳቸው ጊዜ ግን “እኔ እንደ ነበርኩት ነበሩ እንዴ?” የሚል ጥያቄ ተፈጥሮብኛል። ለምሳሌ ናቲ ከበለሰ ዛፍ ሥር ምን እየሠራ እንደ ነበረ በትከክል ለመገመት የቻልኩ መስሎኛል - እያሰበ (‘እየተመራመረ’ ብል ይሻል ይሆን?) ነበር -

... ዓለም በከፋት ተሞልታለች ... ባለቤት ያላትም አትመስልም ... መምህርቻችን ስለ እግዚአብሔር፤ ስለ ጽድቅ እና ስለ ኩነቴ ያስተማሩን ሁሉ ከነባራዊው ሁኔታ ጋር በፍጹም አብሮ የሚሄድ አይደለም ... ሳንታሰል አልቀረንም ... ይህንን ሁሉ ዘመን? ... አቤት ኪሣራ! ... (ዮሐ. 1፥45-51)።

እንደዚህ እንድንምት የሚያደርገኝ ፊልጶስ መጥቶ “ሙሴ በሕግ መጸሐፍት፤ ነቢያትም ስለ እርሱ የጻፉለትን የዮሴፍን ልጅ የናዝሬቱን ኢየሱስን እግኝተነዋል” ባለው ጊዜ፤ ናትናኤል የሰጠው መልስ ነው - “ከናዝሬት በኋላ ነገር ሊወጣ ይችላል?” አለው። ምን ማለቱ ነው? ሃይማኖታዊ ጥራት ባለበት በይሁዳ አውራጃ፤ በኢየሩሳሌም - በእግዚአብሔር ከተማ፤ በሊቃውንቱ መናኸሪያ - ተፈልጎ የታጣ በኋላ ነገር፤ የቅዳሞች መኖሪያ በሆነው በገሊላ አውራጃ፤ በናዝሬት ከተማ፤ በሸቃዮቹ መንደር፤ እንዴት ሊገኝ ይችላል?” ማለቱ ነበር።

ቶማስስ ቢሆን? በሙሉ ጊዜው፤ ማለትም “ሐዋርያ” ከተባለ በኋላ ጌታን በተከተለባቸው ሦስት ያህል ዓመታት ውስጥ እራት ጊዜ ያደረጋቸውን አጫጭር ንግግሮች የዘገበልን ወንጌላዊው ዮሐንስ ብቻ ነው። እርሱም ስለ ቶማስ በተናገረበት ቀዳሚ ዘገባው “ዲዲሞስ የተባለው ቶማስ” ይለዋል (ዮሐ. 11፥16)። ዐዋቂዎቹ እንደሚሉት የዕብራይስጡ “ቶማስ” እና የግሪኩ “ዲዲሞስ” ሁለቱም ትርጓሜ እቸው “መንታ” ማለት ነው። ቶማስ መንትያ ወንድም ወይም እኅት እንደ ነበሩት ማረጋገጥ ግን አልተቻለም። ስለዚህም ይህ “መንታነት” የሕይወት መንገድ መንታነት፤ የአመለካከት መንታነት ሳይሆን አይቀርም የሚሉ አሉ።

በዮሐንስ የተዘገበልን የመጀመሪያው የቶማስ ንግግር የተደረገው ከአልዓዛር ሙታመም እና መሞት ጋር በተያያዘ ነው። አልዓዛር በታመመ ጊዜ እኅትማማ ቶብ፤ ማርያም እና ማርታ ወደ ኢየሱስ መልእክተኛ ላኩ። ኢየሱስ ግን የአልዓዛርን መታመም ከሰማ በኋላ በነበረበት ቦታ ሌላ ሁለት ቀናት ቆየ። ከዚያ በኋላ ደቀ መዛሙርቱን “ወደ ይሁዳ እንመለስ” አላቸው። በዚህ ጊዜ ደቀ መዛሙርቱ “መምህር ሆይ፤ ከጥቂት ጊዜ በፊት አይሁድ በድንጋይ ሊወግሩህ እየፈለጉህ ነበር፤ እንደ ገና ወደዚያ ትሄዳለህ?” አሉት። ኢየሱስም “... ወዳጆችን አልዓዛር ተኝቷል፤ እኔም ከእንቅልፉ ላስነሣው እሄዳለሁ” አላቸው። እነርሱም “ትኝቶ ከሆነስ ይድናል” አሉ።

አልተግባቡም ነበር። እርሱ የሚናገረው ስለ መሞቱ ሲሆን፤ እነርሱ ደግሞ ስለ ሙታኛቱ እንደ ተናገረ መስሏቸው ነበር። ስለዚህ ነገሩን የበለጠ ግልጽ ማድረግ ነበረበት - “አልዓዛር ሞቷል ... አሁን ግን ወደ እርሱ እንሂድ” አላቸው። በዚህ ጊዜ ነው፤ “ዲዲሞስ የተባለው ቶማስ” ሰተቀሩት ጓደኞቹ፤ “እኛም ሄደን ከእርሱ ጋር እንመው” ያላቸው። ለምንድነው እንደዚህ ያለው? ግልጽ የሆነው ምክንያት ከጥቂት ቀናት በፊት አይሁድ ኢየሱስን በድንጋይ ሊወግሩት እየፈለጉት ስለ ነበረ ነው።

አውነት ነው፤ ያ አደጋ አሁንም አለ። አደጋው ያለውም በኢየሱስ ላይ ብቻ ሳይሆን፤ በደቀ መዛሙርቱም ላይ ነው። ቶማስም ከኢየሱስ ጋር ለመሞት ቆርጦአል። የአልዓዛር ከሞት መነሣት ግን ለምን አልታይህ እለው? በኢየሱስ አገልግሎት ከዚህ በፊት ሌሎች ሙታን ሲነሡ አላየም ይሆን? እነርሱን በላካቸው ጊዜ “... ሙታንን እስነሡ ...” ብሏቸው አልነበረም? (ማቴ. 10፥5-8)። እንደም ምውት፤ በእንዳቸውም እጅ፤ አልተነሣም ነበር ማለት ነው?

ቶማስ ሲናገር የምንሰማበት ሁለተኛው አጋጣሚ የተፈጠረው ኢየሱስ ደቀ መዛሙርቱን “... የምሄደው ሰፍራ ላዘጋጅላችሁ ነው። ሄጄም ሰፍራ ካዘጋጅሁ ላችሁ በኋላ፤ እኔ ባለሁበት እናንተም ከእኔ ጋር እንድትሆኑ ልወስዳችሁ ዳግመኛ እመጣለሁ። እኔ ወደምሄድበትም ሰፍራ የሚያደርሰውን መንገድ ታውቃላችሁ” ባላቸው ጊዜ ነው (ዮሐ. 14፥1-4)። ቶማስም “... ወዴት እንደ ሞትሄድ እናውቅም፤ ታዲያ መንገዱን እንዴት ማወቅ እንችላለን?” አለ።

ለሦስተኛ ጊዜ ቶማስ ሲናገር የምናገኘው ኢየሱስ ከተሰቀለ፤ ከሞተ እና ከተቀበረ ከሦስት ቀን በኋላ ደቀ መዛሙርቱ "ጌታን እየነው አኮ!" ባሉት ጊዜ ነው (ዮሐ. 20፥24-25)። "በምስማር የተቸነከሩትን የእጆቹን ምልክቶች ካላየሁ፤ ምስማርቹ በነበሩበት ቦታ ጣቴን ካለደረግሁ፤ በጎኑም እጄን ካለስገባሁ አላምንም" አላቸው። መጀመሪያ ነገር፤ ከትንሣኤው በኋላ ኢየሱስ በተገለጠላቸው ጊዜ ቶማስ አብሯቸው ያልነበረው ለምንድነው? የትንሣኤው ወሬ ከጠዋት ጀምሮ በከተማው ሲወራ ነበር የዋለው። እንደዚያ ባለ ጊዜ እርሱ ከጓደኞቹ ተለይቶ የመጥፋቱ ምክንያት ምን ይሆን? ቀጥሎም አብሯቸው የኖረ፤ ደኅና አድርጎ የሚያውቃቸው ዐሥር ለዎች፤ በሐያ ዐይኖቻቸው "እየነው አኮ!" ሲሉት እንዴት "አላምንም" ይላቸዋል?

ቶማስ፤ የጓደኞቹን ብቻም ሳይሆን፤ የራሱንም ሁለት ዐይኖች ለማመን አልተዘጋጀም። "በሚሰማር የተቸነከሩትን የእጆቹን ምልክቶች ካላየሁ፤ ሚስማርቹ በነበሩበት ቦታ ጣቴን ካለደረግሁ፤ በጎኑም እጄን ካለስገባሁ አላምንም" ነው ያላቸው። ቶማስን "ለማመን ማየት እና መለማት የማይበቁት ለው" ሆኖ አናገኘዋለን። ቶማስ፤ ለማመን ከማየት እና ከመለማት በተጨማሪ "መንካትም" የሚያስፈልገው ሰው ነበር። ለምን ይሆን እንደዚያ የሆነው? ከዚህ ቀደም በዐይኖቹ እና በጆሮቹ ተታልሎ ይሆን እንዴት?

የመጨረሻው የቶማስ ንግግር በዮሐንስ ወንጌል 20፥28 ላይ የተመዘገበልን ነው። ይኸኛው አጋጣሚ የተከሠተው ሦስተኛው አጋጣሚ ከተከሠተ ከአንድ ሣምንት በኋላ ነው። ቶማስን ጨምሮ ደቀ መዛሙርቱ በቤት ውስጥ በነበሩበት፤ በሮቹም በተቆለፉበት፤ ኢየሱስ መጣ እና በመካከላቸው ቆመ። "ሰላም ለእናንተ ይሁን" ካላቸው በኋላ፤ በተለይ ቶማስን "... ጣትህን ወደዚህ አምጣ፤ እጆቹንም ተመልከት፤ እጆችህን ዘርጋና በጎኔ አስገባ፤ እትጠራጠር፤ እመን" አለው። በዚህ ጊዜ ቶማስ "ጌታዬ፤ አምላኬም!" አለው ይላል።

ቶማስ ያን ዕለት የተመለሰለት በኢየሱስ ከሙታን መነሣት ላይ የነበረው ጥያቄ ብቻ አይመስለኝም። ያን ዕለት የተመለሰለት ባለፉት ሦስት ዓመታት ውስጥ በኢየሱስ "ጌትነት" እና "አምላክነት" ላይ ጭምር በውሰጡ ሲጉላላ የኖረው ጥያቄ ነው የሚመስለኝ። እንዴት? ቶማስን አይሁዳዊ ነው። አይሁድ ሙታን እንደሚነሡ አስቀድመውምኮ ያውቃሉ (ዳን. 12፥2)። ነቢዩ ኤልሳዕ የሞተ

ልጅ ማስነሣቱን (2ነገ. 4)፤ ዐፅሙም ትኩስ ሬሳ ነፍስ እንዲዘራ ማድረጉን (2ነገ. 13፥21) ቶማስ ሳያውቅ አይቀርም።

ከጓደኞቹ ሦስቱ ሙሴ እና ኤልያስ ከምድር ላይ ከጠፉ ከሰንት እና ሰንት መቶ ሣመታት በኋላ ከኢየሱስ ጋር ሲነጋገሩ እንዳይላቸው ሲያውሩም ሳይሰማ አይቀርም (ማቴ. 17፥1-5)። አግዚአብሔር የሚኖረው በሰማይ እንደ ሆነ፤ እየሱስም ወደ ምድር የመጣው ከአባቱ ዘንድ መሆኑን እና ወደዚያውም እንደሚመለስ በተለያዩ ጊዜያት ሲናገር ቶማስ አብሮት ነበረ። እንዴት? ቶማስኮ ተራ ጣዖት አምላኪ አልነበረም።

ሆኖም ቶማስ "አምነሃል" የተባለው ከኢየሱስ ትንሣኤ በኋላ በሣምንቱ ነው - እሱ ዕሑድ በአገራችን "ዳግማይ ትንሣኤ" ለመባሉ ምክንያቱ ቶማስ ይሆን እንዴት? ቶማስ አለከዚያች ቀን ድረስ "አማኝ" አልነበረም! ጴጥሮስ "አንተ ከርስ ቶስ የሕያው አግዚአብሔር ልጅ ነህ" ሲለው (ማቴ. 16፥16) አልሰማም? "ከርስ ቶስ" (መሲሕ) ማለት ምን ማለት አንደ ሆነ ትንሽም እንኳን ቢሆን ግንዛቤ አልነበረውም? አልፋዛርን ከሙታን ሲያስነሣውስ አላየም? - በሞተ በአራተኛ ቀኑ? "ኢየሱስ በዚህ መጽሐፍ ያልተጻፉ ሌሎች አያሌ ታምራዊ ምልክቶችን በደቀ መዛሙርቱ ፊት አድርጓል" ተብሎ ተጽፏል አኮ! (ዮሐ. 20፥30)

አይ፤ ቶማስ ለምቷል። አይ፤ ቶማስ አይቷልም። ግን አስከዚያች ቀን ድረስ ልክ እንደ ሰሙ ገና "መንታ" - ምን ዐውቄ፤ አግኛሰቲክ - የነበረ ነው የሚመስለኝ። ከሃዲ አይደለም፤ ይከተለዋልና። አማኝም አልሆነም፤ ገና "ጌታዬ፤ አምላኬ" አላለውምና። ለዚህ ነው የቶማስ ነገር ከተራ መጠራጠር ያለፈ የሚሆንበት። ከብዙ ዓመታት በኋላ ወንጌሉን ሲያጽፈው፤ መንፈሳዊ ቅዱስም ስለተሆነ ወደ ዮሐንስ የሚያመጣቸው ትውልዳዎች፤ የቶማስን ማንነት ቁልጭ አድርገው የሚያሳዩት እነዚህ አራት ልዩ ገጠመኞች ናቸው። ያለ ምክንያትም አይመስለኝም።

ነፍስማ ነፋስዋ!

ሙሽ፤ ታርፋለች? ለማለት ነው። በበጀንላት "ሣጥን" ውስጥ - ሣጥኑ ምን ቢያምር፤ ምን ቢሰማማን - መቼ በጅ ብላ ትቀመጥልናለች? እንዲያው ዝም ብላ ትነፍሰዋለች እንጂ! በእነዚያ ዓመታት ነፋስዋ ነፍሴ ከምትነፍስባቸው አቅጣጫዎች አንዱ ግጥም መጻፍ ነበረ። በ1960 ዓ.ም. "የኢትዮጵያ ድርሰት

ማኅበር”³ የግጥም ውድድር አዘጋጅ እና ተወዳዳሪዎችን በዜና ማሠራጫ ጋበዘ። ዜና ማሠራጫው ምን እንደ ነበረ ትዝ አይለኝም። ግጥሙ እንዲያሟላ ቸው የሚፈለጉ መስፈርቶች ነበሩ። የማሰታውሰው “ከ50 መስመር በማይበልጥ” መባሉን ብቻ ነው። አዲስ ግጥም ለመጻፍ በቂ ጊዜ አልነበረኝም። ስለዚህም በ1958 ዓ.ም. የጻፍኳትን ባለ 48 መስመር ግጥም መረጥኩ። አብራኝ ትሠራ የነበረችው ኪሮስ መንገሻ በጽሕፈት መኪና ተየበችልኝ እና ላከሁላቸው።

ምናሊዛዬ ነሽ

ሕልም ነው ያ ጊዜ
ሥራዬን ዘንግቼው፤
በሰሜት ጠንብገኛ
አብሬሽ ያለፈው።

መዓት ነው ያ ምሕረት
ተቀምጠሽ እጎኔ፤
“ልጅነቴን ይቅጩው፤ አወድሃለሁ፤ ሙት!”
ስትይ የሰማሁሽ፤ ያየሁሽ በዐይኔ።

ያ አውነት ሐሰት ነው
ዓለም ባዶ ሆና፤ የምሠራው ባጣ፤
ዐይኖቼን ከድኜ፤ ገለጥ ሳይርጋቸው
አፍሽን ከአፌ ያጋጠመው ጣጣ።

ቅዠት ነው ያ ገሐድ
ዕንባሽ ከብለል ብሎ የገባው ካፋችን፤
“ደኅና ደሪ” ልልሽ፤ ልቆም፤ ትቼሽ ልሄድ
የቀረኝን ብርታት፤ ያለችኝን ወኔ፤ ያደረጋት ውድም።

ኅዘን ነው ያ ደስታ
በእንቅልፌ ያሣቀኝ፤
ዕብደት ነው ያ ትዝታ
በውኔ ያስለቀሰኝ።

ቀልድ ነው ያ ቃልሽ
“ተጋብተን እ’ኖራለን፤ ፍቅርን እንቀጫለን?”
የሚለው መሐላሽ
“ዋት ነው የሚለየኝ!”

ተረት ነው ያ ታሪክ
ከፉውን ከደጉ ልለይ ያልቻልኩበት፤
የመኖር ልምምድ፤ የመኖር ንትርክ
የማይሆነኝ ትምህርት።

ባለ ሕይወትነትሽ
ቀርቷል በኔ ዘንዳ፤
ሥዕል ነሽ፤ ቅርጽ ነሽ
ልትሆኚኝ አትቸይም፤ ዘመድ ወይም ባዳ።

ይህ የማይሞት ገላ
ይህ በድን ሰውነት፤
አሁኑኛው አይከሳ፤ አይጨከን አይራራ
ያለመኖር ውበት።

የፈጠሩሽ ቀቢው፤ ቀለሙ፤ ብሩሹ
ሦን ነካቸውና?
እንዲህ አበላሹ
ሕይወት ነሱሽና?

ታውቂኝ አይምሰልሽ
አትሳሳች መውደድ፤
አላሆኝም ዐይንሽ
ኅሊናሽ አይበድ።

የንፍሴ ቁራኛ
ብቻነቴ የሣለሽ፤
ያሳቢ ጓደኛ
ምናሊዛዬ ነሽ።

ግጥሜ በውድድሩ ሦስተኛ ወጣች። አንደኛ የወጡት፤ ምናልባት ከ200 መስ መርቶ በሚያንሰው ግጥማቸው፤ “ጸሐፊ ትዕዛዝ” ነበሩ። መቼም ማንኛችንም ብንሆን አርሳቸውን ልናሸንፍ አንችልም። ሁለተኛ የወጣውን ሰው ለም አረሳ ሁት። አራተኛው በጊዜው በጣም ታዋቂ የነበረው ሻምበል አፈወርቅ ዮሐንስ ነው። አሸናፊዎቹ በወወከማ አዳራሽ ሕዝብ በተሰበሰበበት ግጥምቻችንን አነበብን። በማግሥቱ ነው መሰለኝ፤ የኢትዮጵያ ድርሰት ማኅበር የበላይ ጠባቂ የነበሩት ደጃዝማች ግርማቸው ተከላ ሐዋርያት “ጌቶቹ” ፊት አቀረቡን - ታላቁ ቤተ መንግሥት። ስለ አገባባችን እና አወጣጣችን ቀደም ሲል ትንሽ ሥልጠና ብጤም ሰጡን።

ደጃዝማች ግርማቸው ስለ ኢትዮጵያ ድርሰት ማኅበር እና አሁን በግርማዊነታቸው ፊት ስለ ቀረብነው ሰዎች (ጸሐፊ ትዕዛዝ ከመጀመሪያውም ጀምሮ አብረውን አልነበሩም) አጭር መግለጫ ሰጡ። ንጉሠ ነገሥቱም ከጉዳዩ ጋር ጨርሶ ተያያዥነት የሌለውን ንግግር አደረጉልን። ትንሽም ተቆጡን - “ለምንድነው ታሪክ የማትጽፉት?” አሉን። እኔ ንግግራቸውን መከታተል አቃተኝ። የጃጁም መሰለኝ። ሣቅም አፈነኝ።

ከኢጋጣሚው ያገኘሁት ጥቅም “ፊታቸው ይፋጃል፤ ዐይናቸውንም ትክ ብሎ ማየት አይቻልም” ሲባል አሰማው የነበረውን “ተረት” ማስተባበል መቻሌ ብቻ ነበር። እጅ ነስተን ሰንወጣ፤ የኋሊት አንድንጌድ የተሰጠንን ትምህርት ዘንግ ቼው ከሁሉ ፊት ቀድሜ ወጣሁ። ደረጃውን በሩጫ መውረዴን እና ድምፄን አለምቼ መሣቄን አሰታውሳለሁ። ሻምበል አፈወርቅ ከኋላዬ መጣና አፌን በአጁ ግጥም አድርጎ ይዞ፤ “አንተ ልጅ፤ ታስጨርሰናለህ!” አለኝ።

ከበሩ አንደ ወጣን፤ ደጃዝማች ግርማቸው ደረሱበን እና “ጌቶቹ አልተረዱንም፤ ተመልሼ ማስረዳት አለብኝ” ብለውን ወደ ኋላ ተመለሱ። በግሌ ተረዱን አልተረዱን ግድ አልነበረኝም። የኢትዮጵያ ሬድዮ በምሣ ሰዓት ሥርጭቱ የኢትዮጵያ ድርሰት ማኅበር ባዘጋጀው የግጥም ውድድር አሸናፊ ለሆኑ ሰዎች ንጉሡ ያደረጉትን - በቦታው የነበርነው ሰዎች ያልሰማነውን - ንግግር አሰማን። ከዚያ በኋላ በቀጥታ የሚተላለፍ (ላይቭ) ካልሆነ በስተቀር፤ ዜና ማሠራጫዎች “ተባለ” አያሉ የሚናገሩትን አንዳንዱን ወሬ ማመን አየቸገረኝ መጥቶ ነበር።

የእኔ ግጥም ከነፎቶግራፌ በሐያ ሰምንተኛ ዓመት ቁጥር ስድሳ ሁለት አዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ ወጣች። እኔ ጋዜጣውን አለስቀረሁም። ግጥሞቼንም ካቃጠ ለኳቸው ይህችን መጽሐፍ በምጽፍ ጊዜ 35 ዓመታት ዐልፈውኛል። ምንም ተራ አልነበረኝም ማለቴ ነው። በ1996 ዓ.ም. ወደ አሜሪካ ስትሄድ የጋዜጣውን ቁራጭ የሰጠችኝ እንቴ አዘነጋሽ ናት። አንደ ነገረችኝ ግጥሙን ከጋዜጣው ላይ ቀድዳ ያስቀመጠችው ሌላዋ እንቴ አስካለ ናት። ጋዜጣው የታተመበት ቀን ያለበትን የጋዜጣውን አካል ከተጣለው የጋዜጣው አካል ጋር አብራ ጥላዋለች ማለት ነው። ለዚህ ነው ወሩን እና ቀኑን ማወቅ ያልቻልኩት። ይህ በሆነ በጥቂት ወራት ልዩነት ይመስለኛል “ሞናሊዛዩ ነሽ” የተባለው የጥላሁን ገሠሠ ነጠላ ዜማ ተሰቀቀ። የግጥሙ ደራሲም ተወዳጁ የስፖርት ጋዜጠኛ ሰሎሞን ተሰማ አንደ ሆነ ታወቀ።

“ነስታወሻ

1. በቅንፍ ውስጥ በኢንግሊዝኛ የተጠቀሱትን የፍልስፍና ፈረጆች “ጠርጣሪነት”፤ “ስብእዊነት” እና “ሕልውናነት” ብሎ የተረጎማቸው የ“ማርክሲዝም ሌኒኒዝም መዝገብ ቃላት” ነው። ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፤ አዲስ አበባ፤ 1978።
2. እንደ ላይኛው።
3. ማኅበሩ በሽለመኝ መጽሐፍ ላይ ያለው ማሕተም እንደዚሁ ነው የሚለው፤ የዛሬው ስያሜው “የኢትዮጵያ ደራሲያን ማኅበር” መሰለኝ።

ምዕራፍ አራት

ማለስለስ እና ማንኳኳት

መጽሐፍ ቅዱስ የሰውን ልብ በዕርሻ ቦታ ይመስለዋል። በትንቢተ ኢሳይያስ 5፥1-7 ላይ የእስራኤል ቤት በወይን ዕርሻ ተመስሎ እናገኘዋለን። ያም ዕርሻ መልካም የወይን ፍሬ ያፈራ ዘንድ ባለ ዕርሻው፤ ማለትም እግዚአብሔር፤ ስለ አደረገለት ከብካቤ እናነባለን፡-

ለዕርሻነት ለምለም እና ኮረብታማ ቦታ መምረጡን፤

መሬቱን መቆፈሩን እና ድንጋዩንም ለቅሞ ማውጣቱን፤

ምርጥ የሆነውን የወይን ዘር መትከሉን፤

ወይኑን ከአዕዋፍ መከላከያ ማማ በዕርሻው መካከል መሥራቱን።

በዚህ ምሳሌ መሠረት፤ የወይኑ ዕርሻ መልካም የወይን ፍሬ ያፈራ ዘንድ ሁለት ባለ ድርሻ አካላት አሉ ማለት ነው - ባለ ዕርሻው እና ዕርሻው እራሱ። ምሳሌው ባለ ዕርሻው ይህንን ሁሉ ከብካቤ ካደረገለት በኋላ፤ የወይኑ ዕርሻ መልካም ፍሬ ሳይሆን ኸምጣጣ ፍሬ ማፍራቱን ይነግረናል። ስለዚህም ባለ ዕርሻው በወይኑ ቦታ ላይ ሊወሰድበት ያለበውን የቅጣት እርምጃ በቅድሚያ ያስታውቀናል፡-

ዐጥሩን እንቅላለሁ፤ ለጥፋት ይጋለጣል፤

ግንቡንም እፈርሳለሁ፤ መረጋገጫም ይሆናል።

የማይኮተኮትና የማይታረም ጠፍ መሬት አደርገዋለሁ፤

ኩርንችትና እሾኸም ይበቅልበታል፤

ዝናብም እንዳይዘንብበት ይመናዎችን እገዛለሁ።

ለዕርሻው ብቻ ሳይሆን፤ እግዚአብሔር በመዝራት ጊዜ ለዘሩ እና በመውቃትም ጊዜ ለሚወቃው አህል ጭምር፤ ከብካቤ እንደሚያደርግ መጽሐፍ ቅዱስ ይናገራል። ከዚያው ከኢሳይያስ መጽሐፍ ላንወጣ ሌላ ምሳሌ እነሆ፡-

ገበሬ ሊዘራ መሬቱን ሲያዘጋጅ ያለማቋረጥ ያርሳልን?

ጓሉን ሲከሰከስ፤ ዐፈሩን ሲያለስልስ ይከርማልን?

ዕርሻውን አስተካከሎ፤ ጥቁር አዝሙድና ከሙን አይዘራምን?

ስንዴውንስ በትልሙ፤ ገብሱን በተገቢ ቦታው፤

እጃውንም በተመደበው ስፍራ እይዘራምን? ...

ጥቁር አዝሙድ በመውቂያ መሣሪያ አይወቃም፤

ከሙን የሠረገላ መንኮራኩር እይሄድበትም፤

ጥቁር አዝሙድ በበትር፤ ከሙንም በዘንግ ይወቃል።

እንጀራን ለመጋዢ አህል ይፈጫል፤

ስለዚህ አንድ ሰው ለዘላለም አህል ሲወቃ እይኖርም።

የመውቂያውን መንኮራኩር ቢያኼድበትም፤ ፈረሶቹ እይደፈጥጡትም።

ይህ ሁሉ የሚሆነው በምከሩ ድንቅ በጥበቡ ታላቅ ከሆነው፤

ከሰራዊት ጌታ ከእግዚአብሔር ዘንድ ነው። (ኢሳ. 28፥24-29)

ይኸኛው ምሳሌ፤ እንደኛ የማሳው እዘገጃጀት እንደሚዘራው ዘር ዐይነት የተለያየ መሆኑን እና ሁለተኛ ደግሞ የእግዚአብሔር ቅጣቱም እንኳን ቢሆን እንደ ተቀጭው ማንነት የሚለያይ መሆኑን ነው የሚነግረን - ለጥቁር አዝሙድ በትር፤ ለከሙን ዘንግ፤ ለእንጀራ አህል ደግሞ ወፍጮ።። እግዚአብሔር ከሰው ጋር ያለውን ጉዳይ በግል ሳይሆን በወል ያስኬደባቸው ጊዜዎች እና ሁኔታዎች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አሉ። እነዚህ ሁለት ምሳሌዎች የሚያስተምሩን ግን፤ እግዚአብሔር በወል ሳይሆን በግል ከሰው ጋር ስለሚያደርጋቸው መስተጋብሮች ነው።

በእዲስ ኪዳንም ውስጥ ጌታ ኢየሱስ የሰውን ልብ በማሳ መስሎታል (ማቴ. 13፥1-23)። ማሳውንም “መንገድ ዳርማ”፤ “ድንጋያማ”፤ “እሾኸማ” እና “ጥሩ መሬት” በማለት በአራት ክፍሎታል። በአራቱም ዐይነት ማሳዎች ላይ “የእግዚአብሔር መንግሥት ቃል” የተባለ አንድ ዐይነት ዘር የተዘራባቸው ሲሆን፤ ለፍሬ የበቃው ግን “ጥሩው መሬት” ላይ የተዘራው ዘር ብቻ ነው። ችግሩ ከዘሩ ወይም ከዘሪው ሳይሆን ከማሳው አንደ ነበረ እንደንረዳ ነው የተፈለገው።

ለላም ምሳሌያዊ አነጋገር አለ፡- “እነሆ፤ በደጅ ቆሜ እንኳኳለሁ፤ ማንም ደምዌን ለምቶ በሩን ቢከፍትልኝ ወደ እርሱ ገብቼ ከእርሱ ጋር አበላለሁ፤

እርሱም ከእኔ ጋር ይበላል" (ራእ. 3:20)። ይህ "ደጅ/በር" የተባለ ነገር፤ ያው ከላይ "ዕርሻ"፤ "ማሣ"፤ "ዕፈር"፤ ያልነው የሰው ልብ መሆኑ ነው። እዚህኛው ምሳሌ ላይ ግን በቀደመት ምሳሌዎች ውስጥ ያላየነው አዲስ አሳብ - ጊዜ - ተጨምሯል። በአንድ ሰው "በር" ላይ ይህ "ማንኳኳት" የተባለ ነገር የሚጀምረው መቼ ነው? የሚቀጥለውስ እስከ መቼ ነው? በቀደመትም ምሳሌዎች ውስጥ ቢሆን - በውስጡ ታዋቂነት ነው እንጂ - የጊዜ ጉዳይ ነበረ። ዕፈሩን ለዘር ማዘጋጀት ወይም ማለሰለሰ "ጊዜ" ይጠይቅ የለም?

ይህንን "ጊዜ" ያልነውን አሳብ በሌላ ምሳሌም ውስጥ እናገኘዋለን። በሉቃስ 15:1-7 ላይ ያልጠፋበትን 99 በጎች በሜዳ ላይ ጥሎ፤ የጠፋበትን አንድ በግ ለመፈለግ ስለ ሄደው "ባለ ብዙ በጎች" የሆነ ሰው እናነባለን። ባለ በጉ የጠፋውን በጉን የፈለገው "እስኪያገኝ ድረስ" ነው። መፈለግ፤ አስኪያገጥ ድረስ መፈለግ፤ ጊዜ የሚጠይቅ ሥራ ነው። ሂደት ነው።

ይህችን መጽሐፍ ለመጻፍ ስነሣሣ፤ እግዚአብሔር በሕይወቴ ያከናወናቸውን የማለሰለሰ እና የማንኳኳት ሂደቶች ወደ ኋላ ተመልሼ በጥንቃቄ እንዳስባቸው ተገድጃለሁ። ብዙ ነበሩ፤ ልዩ ልዩም ነበሩ። የወለዱትም ጊዜ ረዥም ነበረ። ስለዚህም በአካል አንድ ጊዜ በተጓዝኩበት በዚያ መንገድ ላይ በአሳብ ደግሞ ብዙ ጊዜ ተመላልሼበታለሁ።

መልስ ያላገኘሁላቸውን ብዙ ጥያቄዎችም ጠይቄአለሁ -

"... በዚህ ጊዜ ... በዚህ ቦታ ... በዚህ ሁኔታ ... እግዚአብሔር በሕይወቴ ጣልቃ ባይገባኝ ኖሮ? ... ይልቁንስ እንዲህ ሆኖ ቢሆንኝ ኖሮ? ... እንዲህ ሆኖ ባይሆንኝ ኖሮ? ... ይህን ያህል ጊዜ ባላገኝኝ ኖሮ? ... ወዘተርፈ።"

ጎላ ጎላ ብለው የታዩኝን ሂደቶች በዚህ ምዕራፍ ውስጥ አነሣቸዋለሁ። በተቻለኝ መጠን እንደ ተከናወኑበት የጊዜ ቅደም ተከተል ላቀርባቸው አሞከራለሁ። አሰፈላጊ በሚሆን ጊዜ፤ የተከናወኑበትን ወቅትም አጠቅሣለሁ።

በምዕራፍ ሁለት እና ሦስት ውስጥ ያነሣቸው - ሁለቱ "ቀኝ" እና "ግራ" አከራሪነቶቹ፤ ከሃዲነቴ እና ምን ዐውቄነቴ - የዚሁ "ማለሰለሰ እና ማንኳኳት" ያልኩት ሂደት አካል ነበሩ። በጥም ከተቃጠለ ሰው በስተቀር፤ የቀዝቃዛ ውሃን ጥቅም የሚያውቅ ማን ነው? በጨለማ ውስጥ እየተደናበረ ከኖረ ሰው በስተቀር፤ የብርሃንን ልዩነት የሚረዳ ማን ነው? ያ ወቅት ለእኔ "በጥም የተቃጠ

ልኩበት"፤ "በጨለማ የተደናበርኩበት" ወቅት ነበር። ለእሰራሌል ሕዝብ የሙሴ ሕግ ወደ ከርስቶስ የሚያደርሳቸው ሞግዚት እንደ ሆናቸው ሁሉ (ገላ. 1:23-25)፤ ለእኔም እነዚያ ሂደቶች ወደ ከርስቶስ እንድደርስ የረዱኝ ሞግዚቶቹ ነበሩ ለማለት እችላለሁ - ያ ግን ገና ከብዙ ሌሎች ሂደቶች በኋላ የምደርስበት ነገር ነው።

የልጅነት ወራት

የተወለድኩት መጋቢት 19 ቀን 1934 ዓ.ም. ነው። አባታችን ልጆቹ የተወለዱን ባቸውን ቀኖች በዳዊቱ የውስጥ ገጽ ላይ ጽፎታል። አሁን የት እንደ ደረሰ አላውቅም እንጂ፤ ዳዊቱም እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ ነበረ። በመወለድ ለወላጆቹ አራተኛ ለሆን፤ በማደግ ግን ሁለተኛ ልጃቸው ነኝ። ፊደል መቁጠር የጀመርኩት በአራት ዓመት ከአራት ወር ዕድሜ ላይ ነው። በኋላ እንደ ተረዳሁት፤ ተጨማሪ "ከአራት ቀን" በእኛ ቤት የምትታወቅ አልመለሰኝም።

መንግሥት ትምህርት ቤት መቼ እንደ ገባሁ አላውቅም። በካብረትን እየተከተልኩ "ልጃገረዶች ትምህርት ቤት" እሄድ እንደ ነበረ ግን አሳታውሳለሁ። እስተማሪዋ ብዙነሽ ጥበቡ ትባላለች። በውስጤ ተሥሎ የቀረው የአንዲት በዕድሜዋ መካከለኛ፤ በቁመቷ መለስተኛ፤ ቀጭን እና ቁንጠኛ፤ የሆነች ቤት ምስል ነው። ትምህርት ቤቱ ብዙም ዕድሜ አልነበረውም። ወዲያው እነ በካብረት ወደ ማጀት ተመለሱ፤ እኔም መንግሥት ትምህርት ቤት ገባሁ። የገባሁበት ትምህርት ቤት "የወንዶች ትምህርት ቤት" ወይም "የኢንግሊዝ ትምህርት ቤት" እየተባለ ነበር የሚጠራው።

ከእስተማሪዎቻችን አብዛኞቹ ደብተሮች ነበሩ - አለቃ ወልደ ሩፌ፤ ደብተራ ገብረ መድኅን፤ ደብተራ ወንድማገኝ፤ አለቃ ተገኝ፤ አቶ መሐሪ፤ ግራ ጌታ ኃይለ። አማርኛ ማንበብ እና መጻፍ፤ ደግሞም የአማርኛ ሰዋሰው ያስተምሩ ናል። ቀድሞም ቢሆን ዘመናዊ ትምህርት ሥር የሰደደ ስላልነበረ፤ ከአምስቱ ኅመት የኢጣልያን ወረራ በኋላ በአገሪቱ በጠቅላላው የመምህራን አጥረት እንደ ነበረ ይታወቃል። እኔ በገባሁበት ትምህርት ቤት እንደ ኢንግሊዝኛ ቋንቋ፤ ሂሳብ እና ሳይንስ፤ ታሪክ እና ጂኦግራፊ፤ ጂሞናስቲክ እና የእጅ ሥራ፤ ሥዕል እና መዝሙር፤ የመሳሰሉትን ዘመናዊ ትምህርቶች የሚያስተምሩ

መምህራን ቀስ በቀስ፤ አየዋስ እና እያደረ ነበር የመጡት። ከፍተኛን በመሸፈን እስተዋጽዖ ያደረጉ ሁለት ሕንዳውያን መምህራንም ነበሩ።

ፊደል የሚያስቆጥሩት አለቃ ወልደ ሩፌ ስለ ሆኑ፤ አዲስ ተማሪ ስለረሳቸው ነው የሚሰጠው። እና እኔም ስለረሳቸው ተሰጠሁ። ሆኖም እኔ ፊደል ብቻ ሳይሆን፤ ንባብም ጭምር እሞክር ስለ ነበረ፤ አለቃ ወልደ ሩፌ ፊደል የማስቆጠሩን አድካሚ ሥራ ስለኔ ሰጥተው፤ እርሳቸው ወይ ያንነላጃሉ፤ ወይም ወዲያ ወዲህ ይላሉ። አባቴ በመንግሥት ሥራ ሄዶ ከቆየበት ሲመለስ፤ ስንተኛ ከፍል እንደ ደረሰኩ ጠየቀኝ። እኔ "ክፍል" የሚባል ነገር እስከ መኖሩም አላውቅም ነበር። አለቃ ወልደ ሩፌ ከፍል መሆኔን እና ተማሪዎቹን ፊደል ሳስቆጥር እንደምውል ነገርኩት።

አባቴ አበደ። በማግሥቱ ወደ ትምህርት ቤት ስሄድ አብሮኝ መጣ። ከአለቃ ወልደ ሩፌም ጋር ተጣለ። "እንዴት ቢሆን ነው ለመሆኑ አንድ ተማሪ ስዚህን ያህል ጊዜ ፊደል ከፍል የሚቆየው? እስከ መቼ ነው የእኔ ልጅ የእርስዎን ተማሪዎች ፊደል ሲያስቆጥር የሚኖረው?" በማለት ሲጮኸባቸው ትዝ ይለኛል። አለቃ ወልደ ሩፌ እንዳች የመለሱለት አልመስለኝም። ያን ዕለቱኑ ወደ ሁለተኛ ከፍል ተዛወርኩ። ወሩን አላስታውስም፤ ዘመኑ ግን 1944 ዓ.ም. ነበር።

ዘመን መቁጠር የጀመርኩት በዚያ ዓመት ነው። አንድ ከሰዓት በኋላ ከትምህርት ቤት ስመለስ፤ በቤታችን ወንድ ልጅ ተወልዶ ደረሰኩ - "ህዳር 24 ቀን 1944 ዓ.ም." ብዬ በአእምሮዬ መመዝገቤን በትክክል አስታውሳለሁ። የአራተኛው ታናሽ ወንድሜ የልደት ቀን ነበር።

በቤታችን መጻሕፍት እንደ ጉድ ይነበባሉ። መጻሕፍት በቤታችን ያልነበሩበትን ጊዜ አላስታውስም። አዳዲሶችም በላይ በላይ ይጨመራሉ። በዚያን ዘመን ለተማሪዎች በነጻ እንደሚሰጡት እንደ ዐውደ ንባብ፤ የአንስሳት አገልግሎት፤ ታሪክ እና ምሳሌ (ከአንደኛ እስከ ሦስተኛ መጽሐፍ)፤ ወዘተርፈ ያሉት ብቻ ሳይሆኑ፤ እንደ እነ የዕውቀት ብልጭታ፤ የኢትዮጵያ ታሪክ፤ የዓለም ታሪክ፤ ያሉ ትልልቅ መጻሕፍትም በቤታችን ነበሩ። የከበደ ሚካኤል መጻሕፍትማ ትርጉሞቹም፤ ግጥሞቹም፤ ልብ ወለዶቹም፤ እንዲያው ሁሉም ነበሩ ለማለት እችላለሁ።

ለዚህ ምክንያቱ አባታችን በመጀመሪያ የማዘጋጃ ቤት፤ ቀጥሎም የትምህርት "ሚኒስቴር ሠራተኛ የነበረ መሆኑ ብቻ ሳይሆን፤ እንደናውቅ የነበረው ብርቱ ፍላጎት ይመስለኛል። መጻሕፍቱን ሁሉ ልጆቹ ሁሉ - በካብቷ፤ እኔ እና እስካሁን

እናነብባቸዋለን። የግጥም መጻሕፍቱን የምናነብባቸው በፍቅር እና በፍላጎት ስለ ነበረ፤ እየደጋገምን ነበር የምናነብባቸው። ግጥሞቹን በሞላ ቢቃላችን ይዘና ቸዋል። የማታነብበው እናታችንም እንኳን ሳትቀር እኛ ስናነብባቸው ከመስ "ግት ብዛት እንዳንደቹን በቃሏ ይዛቸዋለች።

እባቴ ዐልፎ ዐልፎ "ና፤ ጋዜጣ ታነብባለህ" እያለ ግድግዳው ላይ "በዘመናዊ ሞድ የወንዶች ጫማ ሰፊ" የሚል ትልቅ ጽሑፍ ወደ ተለጠፈበት ሱቅ ይወስደኛል። በኋላ እንደ ተረዳሁት ባለ ሱቆቹ ባቡ እና በጩ የሚባሉ ወንድ ማማቾች ናቸው። ባንያኖች ናቸው ሲሉ እስማላሁ። የማነብበው ጋዜጣ እንዲሰጡኝ ለእንዳቸው ይነግራቸውና፤ እኔን እዚያው ትቶኝ እርሱ ወደ ሚሄድበት ይሄዳል።

የአባቴ ምኞት ምን እንደሆነለት እንደ ነበረ አላውቅም። እኔ ግን ጋዜጦቹን ይቅርና፤ እንደ እነ ታሪክና ምሳሌ፤ የዕውቀት ብልጭታ፤ የመሳሰሉት መጻሕፍትም እንኳን በውስጣቸው ያጨቋቸውን ታላላቅ ቁም ነገሮች ማስተዋል የጀመርኩት አሁን አሁን ዕድሜዬ ከገፋ በኋላ ነው።

“ሃታ አሳ”

ተወልጄ ባደግሁበት አቅራቢያ የሚኖሩ "ሃታ አሳ" (የውሃ ስው) የሚባሉ ሰዎችን ዐውቃለሁ። ያ መጠሪያ የተሰጣቸው ከውሃ በሰተቀር ጠላ ወይም አረቄ ስለማይጠጡ ነው። አብዛኞቹ የሶዶ ከተማ ነዋሪዎች እነዚህን ጠላ ወይም አረቄ የማይጠጡ ሰዎች "ጸረ ማርያም" ይሏቸዋል። ይኸኛው ስያሜ ለምን እንደ ተሰጣቸውም ከልጅነቴ ጀምሮ ዐውቃለሁ። "የሱሳ አሳ" ሲባሉም ስምቻላሁ። (የኢየሱስ ሰዎች ማለት ነው)። እነዚህ ሰዎች ሁሉም የአገሬው ሰው፤ ማለትም ምላይቶች፤ ናቸው። በብዛት የሚገኙትም ከሶዶ ከተማ ወጣ ብሎ፤ በተሰይም ደግሞ በኦቶና ነው። ኦቶና የሚሰየሞቹ ሰፈር ነው። በሶዶ "ሐኪም ቤቱ" ያለው በኦቶና ሲሆን፤ ሐኪሞቹም በሙሉ ፈረንጆች እና ምላይቶች ናቸው።

በአቶና ሆስፒታል ለተመላላሽ ሕሙማን የሕክምና አገልግሎት መስጠት የሚጀመረው በየጠዋቱ መጽሐፍ ቅዱስ ከተነበበ እና ጸሎት ከተደረገ በኋላ ነው። በልጅነቱ ከቤተ ሰቤ አባላት እንዲታምሞ በአጃቢነት፤ ወይም ደግሞ እኔው አራሴ ታምሜ በታካሚነት ወደ አቶና ሆስፒታል የሄድኩባቸው ጊዜያት ብዙ ናቸው። ምንም እንኳን በጊዜው በእኔ ላይ ያስከተለው ምንም ዓይነት ሰውጥ ባይኖርም፤ አቶናን በጎበኘሁባቸው ጊዜያት ሁሉ በጸሎት አየተደገፈ የተነገረው የመጽሐፍ ቅዱስ ቃል በጀርባ ወስጥ ፈሰሷል።

እርሱም ብቻ አይደለም፤ የሚሰሰ ባርሎውን “በስኩት” ስመብላት እና ከፍራፍ ሬዎቿም ተደብቆ ለመቅጠፍ በየሳምንቱ ዕሑድ ወደ አቶና የሚሄዱ የዚያን ጊዜዋ ሶዶ “የአራዳ ልጆች” ነበሩ። ሚስሰ ባርሎው የሰንበት ተማሪዎቿ ወደ ሰንበት ትምህርት ቤት በመጡ ቁጥር የምትሰጣቸው ሽልማቶችም ነበሯት። በአብዛኛው በተለያዩ መጠን የተዘጋጁ የወንጌል ክፍሎች ናቸው። ደጋግመው ለሚመጡ ልጆች፤ ሽልማቶቹም ከፍ አያሉ ይመጣሉ። እኔም ከአነዚህ የአራዳ ልጆች ጋር እንድሁለቱ ወደ አቶና ሄጃለሁ።

ስሁስት ዓመታት በተከታታይ ወደ አቶና የሄድኩበት ሌላው አጋጣሚ የጸረ ማርያሞቹ የኮንፈረንስ ጊዜ ነው። ስለ ኮንፈረንሱ የገገሩኝ እና ይዘውኝ የሄዱት እነዚያው የአራዳ ልጆች ናቸው። ኮንፈረንሱ የሚካሄደው ቀኑን ሙሉ ቢሆንም፤ እኛ ግን የሄድነው በማታው ከፍለ ጊዜ ላይ ነበር። ያኔ ነው የኤሌስ ትሪክ መብራት ለመጀመሪያ ጊዜ ያየሁት። ሕዝቡ ጉንዳን ነው። እኛ የሄድነው ለማየት እና ለማሸፍ ስለ ነበረ መቀመጥ አላስፈለገንም እንጂ፤ እንቀመጥ ብንል ኖሮም እንኳን መቀመጫ አልነበረም። ሣሩ ላይ ነው ሕዝቡ የሚቀመጠው። እንደ ጉድ ይዘምራሉ። ስብከቱም ሆነ መዝሙሩ በዎላይትኛ ነው። አንዳንዶች ደግሞ በየመሐሉ እየተነሡ የሆነ የሆነ ነገር ይናገሩ እና “ጌታን አመስግኑልኝ” ይላሉ። “ምስክርነት” የምንለው ነገር መሆኑ ነው። ጉባዔው በአንድ ድምፅ “ጌታ ይመስገን!” ይላል።

“ጸረ ማርያሞቹ” በዓለም አቀፍ ደረጃ የሚታወቁት “ፕሮቴስታንት” በሚሰው ስያሜአቸው እንደ ሆነ ያወቅሁት ቆይቶ ነው። የራሳቸው የሆነ ትምህርት ቤትም በአቶና ስለ ነበራቸው፤ ከመካከላቸው የማውቀው ትልቅ ሰው ይቅርና ተማሪም እንኳን አልነበረም። ለመጀመሪያ ጊዜ ያወቅሁት ፕሮቴስታንት አቶ ተስፋዬ ባላ ይመስሉኛል - የትምህርት ቤታችን “ሐኪም” ሆነው በመጡ ጊዜ።

“የጤና ባለሞያ” የሚሰው አጠራር ያኔ አይታወቅም ነበር። የእርሳቸውን መምጣት ቀድሞ ይሁን ወይም ተከትሎ አላውቅም፤ ልጃቸው ብርሃኑ ተስፋዬም የትምህርት ቤታችን ተማሪ እና ባልንጀራችን ሆኗል።

ከእርሳቸው ቀጥሎ ያወቅሁት ፕሮቴስታንት ጋሼ ሙሉ መጃ ሳይሆን አይቀርም። እርሱም የትምህርት ቤታችን “ሐኪም” ነበረ። ወንድሙ ቁቻሞ መጃ ደግሞ የከፍል ጓደኛዬ ነበር። በኋላ ላይ፤ ጋሼ ሙሉ የሕክምና ሞያውን ትቶ የሕግ ተማሪ ሆኗል። ከዚያም በፓርላማ አባልነት፤ በተለያዩ እርከኖች በዳኝነት እና በጥብቅና ሞያ ለረጅም ጊዜ አገልግሏል። አባቱ ዳና መጃ የዎላይታ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን መሪ ናቸው - ቤተ ክርስቲያኗ ከተመሠረተች ከሦስት ሣመት ገደማ በኋላ፤ እና እኔ ከመወለዴ አምስት ዓመት ገደማ በፊት ጀምሮ።²

የአቶና የመጨረሻው ትዝታዬ ወደ ሰኔ ወር 1950 ዓ.ም. ያመጣኛል። አባቴ በጠና ታምሞ በሆስፒታሉ ተኝቷል። ደም ያስቀምጠዋል። በእኛ በቤተ ሰቦ ቸም ሆነ በሐኪሞቹ ዘንድ ይተርፋል የሚል ተስፋ ተቆርጦአል። ሐኪሞቹ ከእኛ ጋር በአባታችን አጠገብ ተቀምጠው በግራማፎን የመዝሙር ሽከላ ያጫውተላታል። ከመዝሙሮቹ ሁሉ -

ወንድሞቼ፤ እንገሥግስ-
የምንጠራበት ያ ቀናችን ሳይደርስ

የሚል አዝማች ያለው መዝሙር እንዴት አድርጎ እንደ አናወጠኝ አልረሳውም።

በመጀመሪያ ከሌሎች ጋር በመተጋገዝ አባቴን ወደ መጻዳጃ ቤት ሳመላልሰው፤ ለመነሣት ካቃተው በኋላም ከውስጡ የሚወጣውን ጥቁር እና ፖፖ ሙሉ ደም ስመስከተው፤ ወደ መጻዳጃው ቤት እየወሰድኩም ስደፋው፤ ፖፖውንም በውሃ ሳለቀልቀው፤ ከዚያ በፊት ተሰምቶኝ የማላውቀው የኮንቴነት ስሜት ተሰማኝ። ለመጀመሪያ ጊዜ ይመስለኛል፤ አስቀስኩ። “ጦሽ” ብዬ መፍረጤ አስከላላ። ሚስሰላኝ ድረስ አለቀሰኩ።

በዚያው ወቅት የክርስትና አባቴ የአቶ ተስፋዬ ዓሊ ልጅ እና አብሮ አደጌም የሆንችው ጌጤ የመጀመሪያ ልጄን ልትወልድ በጽኑ ምጥ ተይዞ በዚያው ሆስፒታል ተኝታ ነበረች። በጣም የምንቀራረብ ቤተ ሰቦች ከመሆናችን የተነሣ፤ የሞቱም ሆነ የልደቱ ጣር የሁለቱም ቤተ ሰቦች የጋራ ጣር ሆኖ ነበር። የእርሷ

ቤተ ዘመዶች እኛ ወዳለንበት፤ የአባታችንም አስታማሚዎች እርሷ ወዳለችበት አንመላለላለን። ሐኪሞቹ አባቴን ወደ ቤቴ እንድንመልሰው ነግረውን ቢታላቅ ጎዘን ከሆስፒታሉ ሰንወጣ፤ ጌጤ ደግሞ ወንድ ልጄ ተገላገለች። ሁላችንም ስለ ተወለደው ሕፃን ደስ አለን፤ ሊሞት ስላለው ጎልማሳም አዘንን። በበኩሌ ከዝንጉርጉሯ ዓለም ጋራ በግል እና በግላጭ መተዋወቅ መጀመሪያ ነበር። አባቴ በዚያው ቀን - ሰኔ 14 ቀን 1950 ዓ.ም. - አመሻሹ ላይ ሞተ።

በኋላ አንደ ተረዳሁት፤ በሸከላ ተቀርጾ የሰማሁትን ያንን ሕይወቴን ያነቃነቀ ያፊዳዊ ዝማሬ የዘመሩት መምሬ ለለሺ ወልደ ሚካኤል ናቸው። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ቄስ ነበሩ። ሲበዛ ድምፃዊ ናቸው። ያንን መዝሙር የዘመሩት ከሠራዊተ ክርስቶስ ማኅበር³ ሚስቶናዊያን ጋር ከተገናኙ እና ሕይወታቸውን ለጌታ ለኢየሱስ ክርስቶስ ከሰጡ በኋላ ነው። ገነት እና እኔ ከእርሳቸው ጋር የመተዋወቅ እና አንዳንድ ጊዜም አብረናቸው የማገልገል ዕድል አግኝተናል።

ኤስ. አይ. ኤም. ለሚባለው የሚሰዩን ድርጅት ወደ ምላይታ መግባት፤ ለቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያንም ለመጀመሪያ ጊዜ በደቡብ ኢትዮጵያ መመሥረት፤ አግዚአብሔር ምክንያት ያደረጋቸው ሰው ዶክተር ቶማስ ላምቤ ይባላሉ። በሞያቸው ሐኪም እና በደቡብ ምሥራቅ ሱዳን የአሜሪካ ፕሪስቢቴርያን ሚስቶን መልእክተኛ ነበሩ። ወደ ኢትዮጵያ የገቡት ከነበሩበት ከደቡብ ሱዳን ሊሆን፤ የገቡትም በኅዳር በሺታ የተነሣ ብዙ ሰው ያለቀባቸው የሰዮ (ደቡብ ምዕራብ ወለጋ) ገዥ (ደጃዝማች ብሩ ወልደ ገብርኤል) ባቀረቡላቸው ጥሪ መሠረት ነው።⁴

ቶማስ ላምቤ የኢትዮጵያን ዜግነት ከመቀበል አንሥቶ፤ በአገሪቱ ሃይማኖታዊት ማኅበራዊ እና ፖለቲካዊ ጉዳዮች ውስጥ በከፍተኛ ደረጃ የመሳተፍ ጾታ ከአግዚአብሔር የተሰጣቸው ሰው ነበሩ። ሆኖም ወቅቱ ፋሽስት ኢጣልያ ኢትዮጵያን የወረረችበት በመሆኑ፤ በአገር ውስጥም ሆነ ከአገር ውጭ የአንዳንዶች ኢትዮጵያውያን እና የኢትዮጵያ ወዳጆች ታማኝነት በጽኑ የተፈተነበት ወቅትም ነበር። ከዚህም የተነሣ፤ አንደ አንዳንዶቹ የኢትዮጵያውያን ሰሞች ሁሉ፤ የቶማስ ላምቤም ስም በበጎ ብቻ ሳይሆን በከፋም የሚነሣበት አጋጣሚ ተፈጥሯል። ወንድዬ ዓሊ "አሜሪካዊው ላምቤ"፤ "ኢትዮጵያዊው ላምቤ"፤ "ባይተ

ሃሩ ላምቤ"፤ እና "የመጨረሻው ጽዋ" በሚሉ ርአሶች ከፋፍሎ የአኚህን ሰው ታሪክ ለአማርኛ አገባቢያን ጥሩ አድርጎ በአጭሩ ዘግቦታል።⁵

በኅሊም ዙሪያ ለብዙ ሚልዮኖች ሕይወት መጥፋት ምክንያት የሆነው የኅዳር በሺታ፤ ለዶክተር ቶማስ ላምቤ ወደ ኢትዮጵያ መግባት እና ለወንጌል አገልግሎትም በምዕራብና በደቡብ ኢትዮጵያ መለፋፋት፤ ምክንያት ሆኗል። አንደ አንዱ ነጹቹ የኢትዮጵያውያን ሰሞች፤ የቶማስ ላምቤን ስም ጨምሮ አንደ አንዱን ጸታቸው የውጭ አገር ሰዎች ሰሞች፤ የ"ኅዳር በሺታ"ም ስም ባደረሰው ቁሳዊ ጥፋት ብቻ ሳይሆን፤ ባስከተለው መንፈሳዊ ልማትም ጭምር፤ ይነሣል። ታሪክ "ግለትሰ ይኸው አይደል?

ያልተሞተባቸው ሞቶች

ሰድሜዬ ዐሥራ አምስት ዓመት አስከሚሞላ ድረስ፤ ሞት አምስት ጊዜ በላዬ አነሣገደል። እናቴ ከበካብቷ በፊት አንዲት ሴት ልጅ፤ ከእኔም በፊት አንድ ወንድ ልጅ ቀበራለች። በሰባት ዓመት ውለጥ ሁለት ልጅ ማለት ነው። በዚያ ተነድታለች። በትዳሯም ብዙ ደስተኛ እንዳልነበረች ስትናገር ሰምቻለሁ። ከቤተ ለቦቿም ርቃ "በሰው አገር" ነው የነበረችው። ማኩረፊያ የሚሆናት ዘመድ በቅርቧ አልነበረም። እና እኔን ማርገዚን ባወቀች ጊዜ ልታስወጣኝ ፈለገች።

በሰዎች ምክር፤ "አፊት አድምቼ፤ ደሙን በጣሳ ሞልቼ፤ ጠጣሁ" ትላለች። አጥወልውሏት እና አዙሯት አንደ ወደቀች፤ አራቧንም አንደ ሳተች ትናገራለች። ሽል ለማስወጣት ያደረገችው ነገር፤ ሕይወቷን ወደ ማጣት ሊያደርሳት ነበር። ያደረገችውን ነገር በሆነ መንገድ ያወቁ ለዎች፤ ተራራጠው "ማርከሻ ሙን" አደረጉላት። ብዙ ወተት እንዳጠጡአት መሰለኝ ለትናገር የሰማኋት። እርሷም ከሞት ተረፈች፤ እኔም በጤና ተወለድኩ።

ነፅሶታት አንድ ቀን ከበካብቷ ጋር ድልህ ሰርቀን በላን አሉ። በዕድሜ እርሰዋ ዘጠኝ እኔ ደግሞ ሦለት ዓመት አይሞላንም። አንዴ ከቀመስነው በኋላ ጣፈ ጠን መለለኝ፤ ሲያቃጥለን በላዬ ውሃ አየጠጣንበት፤ ማለሮ ሙሉ ድልህ በል ተነ ጨረሰን አሉ። እናቴ ከሄደችበት ስትመጣ፤ በካብቷ ታለቅሳለች፤ እኔ ተዘርፌለሁ። የሆነውን ነገር ለማወቅ እናታችን ጊዜ አልወሰደባትም። ቤቱ

በድልህ ሽታ ታውዷል። ሆኖ ተቆዝሯል፤ ዐይኔ ተገልጉሏል። ስኻጩ ይዝረበረባል፤ ትንፋሼ ቅትት ቅትት ይላል።

አቶ ብርሃነ መስቀል ተጠራ። እንደ መጣ እና የሆነውን ነገር እንደ ዐወቀ እኔን፤ በምን እንደ ሆነ እንጂ፤ ይዞኝ ወደ “ኢንግሊዞች ሐኪም ቤት” በረረ አሉ። “ከኢንግሊዞቹ ጋር አብሮ ይሠራ ነበር ... ኢንግሊዞቹውን ልክ እንደነሱው አኮነው የሚናገረው ... ፈረንጅ አገር አይደል የተማረው? ...” ትላለች እናቴ በኩራት - ስለ አርሱ በተነሣ ቁጥር። ሐኪሞቹ ሆኔን ሙልጭ እድርገው አጠቡት አሉ። ውስጤ የገባው ድልህ አንድም ሳይቀር፤ በላይ ሳይሆን በታች፤ እንዲወጣ ተደረገ። “ሞተህ ነበር፤ ዕድሜ ስብርሃን መስቀል በል፤ ተረፍኩ” ትለኛለች።

አቶ ብርሃነ መስቀል አየለ፤ የአማሆይ እይመኩ ወንድም የአባ ወልደ ማርያም ልጅ ሲሆን፤ ያሳደጉት ግን “እየለ” የሚባሉ ሰው ናቸው። በነሐሴ ወር 1922 ዓ.ም. አገራችን ስትምህርት ወደ ግብጽ ከላከቻቸው ሰድሳ ተማሪዎች መካከል አንዱ ነበረ። ተማሪዎቹ የተላኩት በማበሰ ቤተ ክርስቲያን በተሰጠ ስኮላርሺፕ መሠረት ነው። ተማሪዎቹ ካይሮ ሲደርሱ፤ ከአንድ የሃይማኖት ትምህርት ቤት አስገቧቸው እና ዐረብኛ ቋንቋ ተማሩ አሏቸው። በዚህ ጊዜ አብዛኞቹ በኢንግሊዝኛ ወይም በፈረንሳይኛ ቋንቋ ካልሆነ በስተቀር በዐረብኛ ቋንቋ እንማርም ብለው ዓመፁ። ካመፁት እና ከዐሥራ አንድ ወራት ቆይታ በኋላ ወደ አገራቸው ከተመለሱት እርባ ተማሪዎች መካከል ብርሃነ መስቀል አየለ አንዱ አንደ ሆነ ብላታ መርስዔ ጎዘን ጽፈዋል።⁶ አልተቀራረብንም እንጂ፤ አኔም በኋላ ላይ ከእርሱ እና ከልጁ ከተዘራ ጋር ተዋውቄአለሁ።

አንድ ቀን ከበካብቷ ጋር ተጣላን እና መጥፎ ስድብ ሰደብኳት። እናታችን በጊዜው አቤት አልነበረችም። ከሄደችበት ስትመለስ በካብቷ የሆነውን ሁሉ ነገረች። እናቴ ተቆጣች፤ በጣም ተቆጣች፤ እጅግ በጣም ተቆጣች። መታችኝ፤ በጣም መታችኝ፤ እጅግ በጣም መታችኝ። ቁጣው እና ዱላው አስከደከም ድረስ ስብዙ ሰዓታት ቀጠለ። በመጨረሻ “ባለፈን ካሳደገ፤ የገደለው ጸደቀ አስ” አለች እና ልትገድለኝ ተነሣች። ገመድ ሸመቀቀች እና ከቤታችን ወጋግራ ላይ ይሁን ወይም የሆነ አግዳሚ ላይ እሰረችው። ከዚያ እኔን ካለሁበት እንሥታ እና ተሸከማ ወስዳ፤ ዐንገቴን ሸምቀቀው ውስጥ ለማስገባት ታገለች። እኔም “አልሞት ባይ ተጋዳይ” ሆኜ፤ ባለ በሌለ ኃይሌ ታገልኳት።

በካብቷ አሉታውን አቀላጠችው። ጊዜው ማታ ነው። ከሌሊቱ ሁለት እና ሦስት ሰዓት ሊሆን ይችላል። በጊዜ የተጀመረ ቁጣ እና ዱላ ነው አስከዚያ ሰዓት እና አስከ “ትሞታታላህ - አልሞታትም” ትግል የደረሰው። እርስዋ በተደጋጋሚ አየተሸከመችኝ ወደ ገመዱ ስትወስድኝ፤ እኔም በተደጋጋሚ ከእጄ እያመለጥኩ ሰውደቅ ወይም ስሮጥ፤ በካብቷም ጩኸቷን ስታቀልጠው፤ ብዙ የቆየን ይመስለኛል። ጩኸቱን የሰሙ የነረቡት ሰዎች ቢደርሱም፤ በሩን ቀርቅራ አላስገባም አለቻቸው። ቢለምኗት፤ ቢሏት ቢሠሯት፤ እምቢ አለች። ከውጭ በብዙ ትግል፤ ከውስጥ በበካብቷ ትብብር በሩ ተከፍቶ ሲገቡ፤ እኔ በጣም ደከሜ ነበር። አንድ ሌላ ሙከራ ለማድረግ ጊዜ አግኝታ ቢሆን ኖሮ አልቆልኝ ነበር። ዘመኑ 1945 ወይም 1946 ዓ.ም. ይመስለኛል።

እንዳታዝን ወይም ያቄምኩብት እንዳይመስላት በማስብ፤ እናቴ በሕይወት እያለች ይህንን ነገር እንሥቄው አላውቅም። አሁንም ያነሣሁት እግዚአብሔር በሕይወቴ ያደረገውን ነገር የግድ መናገር ስለ አለብኝ ነው። ስለዚያን ዕለት ከስተት የገባኝ ነገር ቢኖር፤ እናቴ ያደረገችውን ነገር ሁሉ ያደረገችው ዐውቃ፤ ወድዳ እና ፈልጋ እንዳይደስ ነው። ይልቁንም በሕይወቴ ከነበረ፤ ብርቱ ከሆነ የርኩሳን መናፍስት ተጽዕኖ የተነሣ እንደ አደረገችው ነው የገባኝ። አቴቱዋን ከተወች፤ ከቆረቦች እና ስብዙ ዓመታት በምንኩስና ከኖረችም በኋላ፤ በእኔ ግምት ከዚያ ተጽዕኖ ነጻ አልወጣችም። እንደበቷ ተይዞ ስለ ነበረ፤ በመጨረሻ ሦቹ፤ ምድራዊ ቀኖቿ እግዚአብሔር በውስጥዋ ያደረገው ነገር ይኖር እንደ ሆነ ግን አላውቅም።

ሞት በላዬ ያንገብበበት አራተኛው አጋጣሚ የተፈጠረው በ1947 ዓ.ም. ነው። ሰው ሁሉ በየጓሮው እና በየማሣው በቆሎ የሚዘራበት የየካቲት ወር ነበረ። እናታችን፤ ከብዙ ዓመታት በኋላ፤ ወላጆቿን ለመጠየቅ ወደ እደገችበት አገር ሄዳለች። በካብቷ የደረሰች ልጃገረድ ስለ ነበረች፤ ነጋሽ ደግሞ ገና የሦስት ዓመት ልጅ ስለ ነበረ፤ ሁለቱን ይዛቸው ሄዳለች። ካሣ ከአክሱታችን ከአበራሽ ጋር ድጉና ነው ያለው። በቤቱ ያለነው እኔ እና አስካለ ብቻ ነበርን - የዐሥራ ሦስት እና የዐሥር ዓመት ልጆች። ትታን የሄደችው ከአማማ ይሻሙ ጋር ቢሆንም፤ አማማ ይሻሙ ግን አሁን ከእኛ ጋር አልነበሩም። ከደጃችን ባለው ሌላ ቤት ውስጥ በኪራይ የሚኖሩ፤ ለሽመና ሥራ ወደ ሶዶ የመጡ፤ ሦስት የሚሆኑ የዶርዜ ብሔረ ስብ ተወላጆች ብቻ አሉ።

አንድ ቀን ጠዋት በቆሎ እንዘራለን ብለን አስካለ እና አኔ ተነሣን። ሁለት ጣት ያለው፣ በዎላይትኛ “ጢኬ” የሚባል መቆራሪያ ይዘናል። አየተቀባበልን በዚያ ጢኬ መሬቱን ለንቆፍር፣ አንዴት አንደ ሆነ ሁለታችንም ሳናውቀው፣ በአስካላ ለጅ የነበረው ጢኬ አንድ ጣት ከመሐል አናቴ ጀምሮ ግንባራ ድረስ አራሴን አረለው። ደም በደም ሆንኩ። አስካላ ጮኸች። ዶርዜዎቹ ጎረቤቶቻችን መጡ። የሆነውን ነገር ሲያዩ አፋፍሰውኝ ወደ ሐኪሞቹ መንደር ወደ አቶና ወለዱኝ። ፀጉሬ ተላጭቶ፣ በቁስሉ ላይ መድኃኒት ተደርጎ እና ታሸጎ፣ በሌላ ቀን አንድንመጣ ታዝዘን፣ ወደ ቤት ተመለስን።

ቁስሉ ሞቀሞቀ። ለብዙ ወራት ወደ አቶና ተመለስኩ። ትምህርት በአብ ዛኛው አያቋረጥኩ ዓመቱን ጨረስኩ። ሰለዚህም አምለተኛ ከፍል ደገምኩ። አሁን፣ ወደ ኋላ ተመልሼ ሳለበው፣ በውስጤ አንዳንድ ጥያቄዎች ይፈጠራሉ - “... አንዴት ቢሆን ነው የጢኬው ሁለቱም ጣቶች ሳይሆኑ አንዱ ጣት ብቻ የወጋኝ? ... አንዴትላ ቢሆን ነው የጢኬው ጣት በቀጥታ አናቴ ውስጥ መተከል ሲችል፣ ከመሐል አናቴ አስከ ግንባራ ድረስ ላየን አርሶኝ ያለፈው? ...” “አትመቻ ያላት ነፍስ” አሉ?

ከአራተኛው የሞት ማንገብብ አገግሜ ብዙም ሳልቆይ ነበር አምለተኛው እና የመጨረሻው ማንገብብ የተከሠተው። ጥቅምት 23 ቀን 1948 ዓ.ም. የጃንሆይ የዘውድ በዓል የብር ኢየሴልዩ ነበረ። በትምህርት ቤታችን ለዚህ በዓል በሥዕል፣ በቅርጽ ቅርጽ እና በመዝሙር ዝግጅት ማድረግ የተጀመረው ካለፈው ዓመት ጀምሮ ነው። አንዳንድ ተማሪዎች አዲስ አበባ ሊላኩ አንደሚችሉ ሁሉ ተነግረናል። አኔ ያለሁት በሥዕሉ እና በመዝሙሩ ዝግጅት ውስጥ ነበር። የዕለቱ ዕለት በዓሉ በተከበረበት በ“ደጃች በየ ግቢ” አንደ ጉድ ዘመርን። በዓሉ በድንቅ ተከበረ። ወደ ቤት ሰመለስ፣ አኔም ለብዙ ወራት ባስተኛኝ እና ለሞትም ባሠጋኝ ሐመም ታምሜ ወደቅሁ።

ለረዥም ጊዜ አህል በቅጡ አልቀመስኩም። አራሴንም አላውቅም ነበር። አባቴ “ልጅህ ሊሞት ነውና በነፍሱ ድረስ” ተብሎ ተላከበት። አልደረሰም፤ በፊን ታው ግን ለአባ መላኩ (በኋላ ፓትርያርክ ርእስ ሊቃነ ጳጳሳት ዘኢትዮጵያ) ደብዳቤ ጽፎ ላከ። ደብዳቤው የደረሰው ከሞት ካፋረሰኩ በኋላ ስለ ነበረ ይመስለኛል። አኔም አንበቤዋለሁ - “... አባታችን! አኔ ንጢአተኛው አያለሁ ምንም የማያውቀው ልጄ አንዳይሞት አባከም ይጸልዩልኝ ...” ይላል። በአባቴ

ተማጽኖ መሠረት፣ አባ መላኩ ጸልየውልኛል። አቤታችን ድረስ በተደጋጋሚ እየመጡም አይተውኛል። አምለተኛ ከፍል በሰለኩ።

ትብብር እና መዝሙሩ

ቶማስ ላምቤ በየካቲት ወር መጨረሻ 1920 ዓ.ም. ከአዲስ አበባ ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ ሲያቀኑ የአሜሪካ ፕሪሲቤቴርያን ሚሰዮን መልእክተኛ አልነበሩም። አራሳቸው የመሠረቱት “አቢሲንያን ፍሮንቲየር ሚሽን” የተባለ የሌላ አሜሪካዊ የሚሰዮን ድርጅት መልእክተኛ ነበሩ። ብቻቸውንም አልነበሩም። የአርሳቸውን የሚሰዮን ድርጅት “ሱዳን ኢንቴርዮር ሚሽን” ከተባለ፣ በካናዳ ከተመዘነበ፣ የሚሰዮን ድርጅት ጋር ለሰተባብረው እና ከሌሎች ሚሰዮናውያንም ጋር ተባብረው ነበሩ።

በደቡብ ኢትዮጵያ የተሠራው መጠነ ሠፊ የወንጌል እና የልማት ሥራ፣ ከሰሜን አሜሪካ የሆኑት የእነዚህ የሁለቱ የሚሰዮን ድርጅቶች አገልግሎት ውጤት ብቻ ግን አልነበረም። በአስተምህሮ ጭምር የሚለያዩ የብዙዎች ሚሰዮን ድርጅቶች ትብብር ውጤት ነበር። በዚያ ትብብርም ውስጥ ዋነኛው ተዋናይ በ1940ዎቹ መጨረሻ ላይ ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ የዘለቀው “ፍርዌጅያን ሉተራን ሚሰዮን” የተባለው አውሮፓዊ ድርጅት ነው።

የፍርዌጅያን ሉተራን ሚሰዮን ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ ሲገባ፣ ሌሎች የሚሰዮን ድርጅቶች አንዲተባበሩት ፕሪ አቅርቦላቸው አንደ ነበረ እና አነርሱም ለጥሪው አዎንታዊ ምላሽ አንደ ሰጡት የሚመሰክሩ መጻሕፍት አሉ። ከተባበሩትም መካከል ከሉተራውያኑ የአይሰላንድ፣ የዴንማርክ፣ የፊንላንድ እና የፌሮይ የሚሰዮን ድርጅቶች ሲገኙ፣ ሉተራውያን ካልሆኑት መካከል ደግሞ የኤስ. አይ. አም. እና የባይብል ቸርችሜንስ ሚሰዮናዊ ማኅበር ይገኛሉ። ከዚህም ሌላ፣ የፍርዌጅያን ሉተራን ሚሰዮን በደቡብ ኢትዮጵያ አገልግሎት ሲጀምር፣ አገልጋዮቹን የወለደው ከሌሎች አካባቢዎች እና ከሌሎች የሚሰዮን ድርጅቶችም ጭምር ነበር።

እንደዚህ ካሉት አገልጋዮችም መካከል ከ“ምዕራብ ኦሮሞ ዩጋርዮቭ የወንጌል እንቅስቃሴ” የተወሰደው እና በኮንሰው የሚሰዮኑ ጣቢያ ያገለግል የነበረው አቶ ወልዴ ሹናግ አንዱ ነው። ወልዴ የታላቅ አጎቴ የበካብቷ የመጀመሪያ ባል ሲሆን፣ የተጋቡት በ1948 ዓ.ም. ነው። ወልዴ እና በካብቷ የተገናኙት፣ ቀደም

ሲል አንድ ጠቀስኩት፤ እናታችን ወላጆቿን ለመጠየቅ በካብቷን እና ነጋሽን ይዛ ወደ አደገችበት አገር ሄዳ በነበረበት ጊዜ ነው።

ከአንድ ዓመት ገደማ በኋላ በካብቷ የመጀመሪያ ልጄን ለመውለድ ወደ ወላጆቿ ቤት ስትመጣ፤ ባለቤቷ ወልዴ ደግሞ ስትምህርት ወደ አዲስ አበባ ሄደ። በካብቷ ስትመጣ ትልቅ የመዝሙር መጽሐፍ ይዛ ነበር የመጣችው። እና የፕሮቴስታንቶችን መዝሙር ለስተማረችኝ። ሁሉም ትርጉሞች ናቸው። ዜማቸውም አገርኛ አይደለም። ሆኖም ግጥማቸውን በቃሌ ስመያዝም ሆነ ዜማቸውን ለማወቅ አልተቸገርኩም - “የጥንት እምባ”፤ “ወዳንተ ኢየሱስ ሆይ”፤ “ነዝነተኛን የሚያጽናናው”፤ “ያ ታላቅ ሐኪም”፤ “አንተ የታመንክ”፤ “ንቁ ቁሙ ለኢየሱስ”፤ “ኢየሱስ ክርስቶስ የኔ ወዳጅ”፤ “ስባኪው እስ ከንቁ ነው”፤ ወዘተርፈ።

የሚሰየን መዝሙሮችን መውደድ እና መዘመር ቻልንበት እንጂ፤ በካብቷም ሆነች እኔ ግን ኦርቶዶክሶች ነው የነበርነው። በዚያን ደቡብ ኢትዮጵያ፤ አረማውያንን በወንጌል ለመድረስ ብዙ ዐይነት የሚሰየን ድርጅቶች አብረው አገለገሉ። እሁን ደግሞ ኦርቶዶክሶቹም አብረናቸው ዘመርን። ኅብረት እራሱ መዝሙር አይደል? - የደምፅ ሳይሆን የሕይወት። የመንፈስ እና የነፍስ። የሐንሰ ሳንድቪጅ በዚያን ጊዜ በደቡብ ኢትዮጵያ ወንጌል ስለ ተሠራጨበት መንገድ የተረከቡትን መጽሐፍ “ተእምር በደቡብ አገር” ብለው ሰይመው ታል። ትክክለኛ ስያሜ ነው። እርግጥ በጊዜው የእኔ ጉዳይ ከመዝሙራቸው እንጂ ከመልእክታቸው አልነበረም። በማገለግልባት በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንም ቢሆን፤ እንደዚያው ነበርኩ። ጉዳዩ ከያሬዳዊው ዜማ እንጂ፤ ከመልእክቱ አልነበረም ማለቴ ነው። መልእክቱንም መቼ ለምቼው?

ገርማሜ ንዋይ፤ የማለሰለሰ አገልጋይ?

“የ1953ቱ የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራ” እየተባለ የሚጠቀሰው ከሥተት፤ በኢትዮጵያ በዐይነቱ የመጀመሪያው መሆኑን ብዙ የታሪክ ባለ ሞያዎች ይስማሙበታል። የዚያ ሙከራ ጠንሳሽ አንደ ሆነ የሚታመነው አቶ ገርማሜ ንዋይ ነው። ገርማሜ አሜሪካ ከሚገኘው የኮሎምቢያ ዩኒቨርሲቲ በማስተርስ ዲግሪ የተመረቀ እና በዚያም በነበረ ጊዜ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ፕሬዚዳንት የነበረ ሰው ነው። የንጉሠ ነገሥቱ የክብር ዘብ አዛዥ የነበሩት

የብሪጋድዬር ጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ ታናሽ ወንድም ስለ ነበረ፤ መፈንቅለ መንግሥቱን ለማካሄድ መሣሪያ ያደረገው በዋናነት አኚህን ሰው ነው።

በትምህርት ክቆየበት ከአሜሪካ ወደ አገር ቤት ከተመለሰ በኋላ፤ ለገርማሜ ከተሰጡት ሥራዎች አንዱ የዎላይታ አውራጃ ገዢነት ነበረ። አንዳንድ ሰዎች የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት ገርማሜን ከፍተኛ የመገናኛ ችግር በነበረው አንደ ዎላይታ ባለው የገጠር አውራጃ የመደበው ኮሚቴኒስታዊ ዝንባሌ አንዳለው ያውቅ ስለ ነበረ፤ ሌሎችን እንዳይበክል ምሑራት በብዛት ከሚገኙበት አካባቢ ለማራቅ ሲል ነው ይላሉ። ገርማሜ ግን የዎላይታ አውራጃ ገዥ ሆኖ ከተሾመ በኋላ ብዙም ሳይቆይ፤ ለተጎዳው የኅብረተሰቡ ክፍል የሚጠቅሙ አንዳንድ አርምጃዎችን መውሰድ ጀመረ።

ከወሰዳቸው አርምጃዎች መካከልም ጭስኞችን ከባለ አርስቶች መሬት ላይ አያነሣ የመንግሥት ይዞታ በሆነ ቦታ ላይ ማስፈሩ እና የመሠረተ ትምህርት ዘመቻ መጀመሩ ይጠቀሳሉ። ከዳሞታ ተራራ ላይ ውሃ በበይ ወደ ሶዶ ከተማ አስገብቶ አንደ ነበረም አስታውሳለሁ። የሰፈራው ፕሮግራም ተግባራዊ ሊደረግ አንደ ተጀመረ ወዲያው ነበር ተቃውሞ ያስነሣበት። ትልልቆቹ ባለ አርስ ቶች ተወካዮቻቸውን መርጠው እና እቤቱታቸውን ተብትበው ጽፈው ወደ ይርጋ ዓለም እና ወደ አዲስ አበባ ላኩ።

በመሠረተ ትምህርቱ ዘመቻ በ1951 ዓ.ም. ከረምት ላይ የስባተኛን ክፍል ያጠናቀቁ ተማሪዎች ለሁለት ወራት በአስተማሪነት እየተቀጠሩ በየገጠሩ ተላኩ። ይኸኛውም ዘመቻ ቢሆን በዎላይታ ከዚያ ዓመት በኋላ ለመቀጠሉ እርግጠኛ አይደለሁም። ለነገሩ ገርማሜ እራሱም ቢሆን በዚያ የቆየበት ጊዜ በጣም አጭር ነው የሚመስለኝ።

በወር ሐያ ብር ደመወዝ እየተከፈላቸው ለሁለት ወራት ከተቀጠሩት አስተማሪዎች መካከል አንዱ እኔ ነበርኩ። በዚያን ጊዜ እንደ ዛሬው በየክፍሉ ስባ እና ስማንያ ተማሪዎች አልነበሩም። ስለዚህም አስተማሪዎቹ ቁጥራችን በጠቅላላ ላው ሐያም የሚሞላ አይመስለኝም። መኖሪያችን እና ቀለባችን ከአንድ የአገር ሽማግሌ ቤት ይሆናል። የመንግሥት ተቀጣሪዎች በንሆንም፤ የአገር ሽማግሌ ሦቹ ከልጆቻቸው አንደ አንዱ አድርገው በቤታቸው እንዲያኖሩን ተጠይቀው ስምምነታቸውን ስጥተዋል።

እኔ የተመደብኩበት አካባቢ የኪማ ይባላል። የምኖርበት ቤት ባለቤት በዕድሜ ከእኔ የሚበልጡም የሚያንሡም ብዙ ልጆች ያሏቸው ትልቅ ሰው ሲሆኑ፤ የፕሮቴስታንት እምነት ተከታይ ናቸው። ዕሁድን የኪማ አሳልፌ ስለማላውቅ፤ በቤተ ክርስቲያናቸው መደበኛ የእምልኮ ፕሮግራም ላይ ተገኝቼ አላውቅም። ከሳምንቱ ቀኖች ውስጥ በአንደኛው ምሽት ግን በቤተ ክርስቲያን ውስጥ የሚካሄድ ፕሮግራም አላቸው። ቤተ ሰቡ ሁሉ በዚያ ፕሮግራም ላይ ይገኛል። እኔም እንደ ቤተ ሰቡ አባልነቴ አብራላቸው እሄዳለሁ።

በቤታቸው ውስጥ ደግሞ በየምሽቱ ከአራት በፊት የጸሎት፤ የመዝሙር እና የመጽሐፍ ቅዱስ ንባብ ጊዜ አለ። የቤተ ሰቡ አባል ስለ ሆንኩ፤ በእነዚህም አካልላለሁ። ይዘምሯቸው ከነበሩት መዝሙሮች መካከል በተለይ እንዱ አለከ ዛሬ ድረስ በልቤ እና በእጄ ላይ አለ - ከነቃሉ እና ከነዜማው። ከአራቱ ቁጥሮቹ መካከል የመጀመሪያው እነሆ፦

የኔ ነህ የሱስ ሆይ አወድሃለሁ፤
ስላንተ ያለምን ደስታ ትቻለሁ።
ቅዱስ እምላኬ ሆይ ሁን መድኃኔቴ፤
እጅግ የምወድህ ቸሩ ወዳጄ።

ቆይቼ ለማወቅ እንደ ቻልኩት፤ ይህ መዝሙር ዊልያም ፌዘርስቶን ገና ለጋ ወጣት (TEENAGER) በነበረ ጊዜ "MY JESUS I LOVE THEE" በሚል ርእስ የጻፈው የኢንግሊዝኛ መዝሙር ትርጉም ነው። ዜማውም ያው ኢንግሊዝኛው የሚዘመርበት ዜማ ነው። መዝሙሩን ወደ አማርኛ ቋንቋ የመለሱት እና ለአገራዊቶቹ ያስተማሯቸው ሚሲዮናውያኑ ናቸው። ሚሲዮናውያኑ በሄዱባቸው አገሮች ቋንቋዎች ሁሉ ተተርጉመው በዓለም ዙሪያ ከሚዘመሩት ብዙ የኢንግሊዝኛ መዝሙሮች መካከል አንዱ ይኸ መዝሙር ነው። የመዝሙሩን ቅኔ ከጣዕሙ እና ከለዛው ጋር ወደ አማርኛ ቋንቋ ማስተላለፍ ባይሆንላቸውም፤ የተርጓሚዎቹ ጥረት ግን ያስደንቃል፦

My Jesus I love Thee, I know Thou art mine;
For Thee all the follies of sin I resign;
My gracious Redeemer, my Saviour art Thou;
If ever I loved Thee, my Jesus, 'tis now.

ሆሊዬዊድም፤ ከፊልሞች ባንዳንዶቹ

እኔ በነበርኩባት ጊዜ፤ የጅማ ከተማ በጣም ጥሩ ከሚባሉት የኢትዮጵያ ከተሞች አንዷ ነበረች። አንዳንዶች እንዲያውም ከአዲስ አበባ እና ከአስመራ ተገባሎ በሦስተኛነት ደረጃ ያስቀምጡአታል። የቧንቧ ውሃ ነበራት። ዋና ዋና ሙንገዶቿ ብቻ ሳይሆኑ ብዙ የውስጥ ለውስጥ መንገዶቿም በአሰሩልት የተሠሩ ነበሩ። ቁጥራቸውን ባላውቀውም፤ የከተማ አቶቡሶችም ነበሯት። በተለይም ደግሞ በእኔ ብጤ ወጣቶች ዘንድ እጅግ ተወዳጅ እና ተፈላጊ የሆኑት ሲኒማ እና ዳንስ ቤትም ነበሯት።

በትምህርት ቤታችን ግቢ ውስጥ ዓርብ ምሽት ላይ አልፎ አልፎ ትምህርታዊ እና ዶኪዩሜንታሪ የሆኑ ፊልሞችን እናያለን። ወይም ደግሞ ተማሪዎቹ በየከፍላችን ወይም በየብሔረ ሰባችን ተቧድነን የምናዘጋጃቸውን የድራማ እና የዘፈን ትርኢቶች እንመለከታለን። እነዚህን እና እነዚህን በመሳሰሉ መዝናኛዎች ባልተያዙት ዓርበኞችንም ወደ ከተማ መሄድ እና ፊልም ቤት መግባት አንችላለን።

በጅማው ሲኒማ ቤት ("ሲኒማ ኢትዮጵያ" ነበር ይባል የነበረው መሰለኝ) ካየኋ ቸው ፊልሞች መካከል፤ አሁን እየጻፍኩበት ካለሁት ዓላማ ጋር ተያያዥነት ያላቸው አንዳንድ ፊልሞች ትዝ ይሉኛል። ለምሳሌ "THE TEN COMMANDMENTS"፤ "THE SILVER CHALICE"፤ "BEN HUR"፤ "THE ROBE"። እነዚህ በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ታሪኮች ላይ የተመሠረቱ ፊልሞች ናቸው። በጣም ታዋቂም ፊልሞች ናቸው። እኔም ተዝናንቼባቸዋለሁ ወይም በጊዜው በነበረው አነጋገር "ENJOY እድርጌላቸዋለሁ።" የኋለኞቹን ሦስቱን፤ መጽሐፍቱንም ግጥም እንብቤአለሁ።

BEN HURን ያየን ምሽት ከከፍል ጓደኞቼ መካከል መኮንን ጆቴ (በኋላ ሦስተር) አብሮኝ ነበረ። ወደ ዶርም ከተመለስን በኋላ፤ በተደራራቢዎቹ አልገቻችን ላይ እርሱ ከላይ፤ እኔ ከታች ሆነን ተኛን። ምክንያቱ አልገባችንም፤ መኮንን ግን አሁንም አሁንም "አ-ሁ-ህ" ይላል። ሲበዛብኝ ጊዜ ጠየቅሁት -

"ምን ሆነሃል?"

"እባክህን በጣም አዝኛለሁ!"

"ምንው? ምን ተፈጠረ?"

"አላየኸውም አንዴ ያለቀውን ለው? አንዴት ምን ተፈጠረ ትለኛለህ?"

"አኔ በእውነት አላየሁም፤ የምን ሰው ነው ያለቀው? የት? መቼ?"

"ምን ትቀልዳለህ? ምን ሰው ተርፏል? BEN HURን አብረን እይደለም አንዴ ያየነው?"

እሁን ገባኝ። መኮንን በፊልሙ ውስጥ ያየውን ሁሉ እውነት እድርጎ ወስዶታል ማለት ነው። "SHOW BUSINESS" ማለት ምን ማለት አንደ ሆነ ገና አልገባውም ማለት ነው። ላለረዳው ሞከርኩ። በፍጹም ሊረዳኝ አልቻለም።

"እዚህ አትምህርት ቤታችን ውስጥ እኔና እንተ ሠርተን ለሌሎች አንደምናሳየው ቲያትር ማለት አኮ ነው" አልኩት።

"በባሕሩ ላይ የተነሣው ማዕበል፣ በባሕሩ ውስጥ የሰጠሙት እነዚያ ሁሉ ለዎች፣ ጦርነቱ እና በጦርነቱ የሞቱት ሰዎች፣ በጠቅላላው ያየነው ያ ሁሉ ነገር ቲያትር ነበረ፣ ውሸት ነበረ፣ ነው የምትሰኝ?" ሲል እምርሮ ጠየቀኝ።

"እዎ፣ እኔን ካላመንክ ሌሎቹን፣ አነ ... ን ጠይቃቸው" አልኩት - ፊልም ብዙ የሚያዩ እና ስለ ፊልምም ብዙ የሚያውቁ ተደርገው የሚገመቱትን የከፍል ጓደኞቻችንን ስም እየጠራሁለት። የጠየቃቸው ይመስለኛል። "ሁለተኛ ፊልም የሚባል ነገር አላይም፤ ውሸት አላይም" አለኝ በሌላ ቀን።

"እይ፣ ውሸት አኮ አይደለም፤ ከብዙ ዓመታት በፊት በእውነት የሆነ ታሪክ አኮ ነው፤ ያንን ታሪክ ነው በፊልም ሠርተውት አንድናየው ያደረጉት" አልኩት። ውሳኔውን ለመቀየር ብዙ ጊዜ የወሰደበት አልመሰለኝም። ከዚያ በኋላ ከመኮንን ጆቴ ጋር አብረን ሌሎች ፊልሞችን አይተናል። በአገራችን ሕዝባዊው አብዮት በፈነዳባቸው በመጀመሪያዎቹ ዓመታት፣ ዶክተር መኮንን ጆቴ የሸዋ ከፍለ አገር እስተዳዳሪ ተደርጎ ነበር። ሆኖም ብዙም ሳይቆይ በ1970 ዓ.ም. ተገድሏል።

ዘፋኞቹ ዘማሪዎች

በጅማ የእርሻ ቴክኒክ ትምህርት ቤት፣ ተማሪዎች ጠዋት ከአንቅልፋችን የምንቀሰቀሰው በሙዚቃ ነበረ። ከአራት በኋላም ለጥናት ላይብረሪ መግባት እስከሚገባን ጊዜ ድረስ እንደዚያው በሙዚቃ እየተዘናናን እንቆያለን። ከመቶ

ዘጠና ዘጠኝ በላይ፣ ዘፈኖቹ በሽክላ ላይ የተቀረጹ፣ የኢንግሊዝኛ ዘፈኖች ነበሩ። የዘፈኑ ወይም የሙዚቃው ዐይነት የሚወሰነው በዕለቱ "ዲጂ" ነው። /"ራው አንጂ፣ "ዲጂ" (DISC JOCKEY) ምሕጻረ ቃሉ በዚያን ዘመን አይታወቅም። ዲጂው ከእኛ ከተማሪዎቹ መካከል ለዚያ አገልግሎት በፍላጎታቸው ስማቸውን ካስመዘገቡት፣ ለዚያ ሳምንት ወይም ለዚያ ዕለት የተመደበው ተማሪ ነው። ሙዚቃውን የምንሰማው በየመኝታ ቤታችን፣ ወይም ምግብ ቤት፣ ወይም ግቢው ውስጥ ካሉ ከተመረጡ አካባቢዎች አንዱ ጋ ሆነን ነው - ዕድሜ ለቴክኖሎጂ፣ በቀጭኑ ሸቦ።

በዚያን ጊዜ ስማቸው ከገነነው ዘፋኞች እና ዘፈኞቻቸው መካከል ብዙዎቹን በውቃቸው ነበር ማለት አቸላለሁ - ፍራንክ ሊናትራ፣ ኤልቪስ ፕሪስሊይ፣ ፓት ቡን፣ ጂም ራቭስ፣ ሃሪይ ቤላፎንቴ፣ ከሊፍ ሪቻርድ፣ ሊትል ሪቻርድ፣ ናት ኪንግ ኮል፣ ቢ. ቢ. ኪንግ፣ ሬይ ቻርለስ፣ ወዘተርፈ። ከሴቶቹም እነ ዶሪስ ዴይ፣ ማሃልያ ጃክሰን፣ አሬታ ፍራንክሊን፣ ወዘተርፈ። ከምንለማቸው ሙዚቃዎች አንዳንዶቹ "NEGRO SPIRITUALS" የሚባሉት ናቸው። ዘፈን ሳይሆኑ፣ ለካ መንፈሳዊ መዝሙሮች ነበሩ።

ዘማሪዎቹ ዘፋኞች "ኔግሮቹ" ብቻም አልነበሩም። ከነጮቹም ነበሩባቸው። ከእነዚህም ነጮች መካከል አንዳንዶቹ መዝሙር የሚባል ነገር አይደለም ዘምረው፣ ስምተውም እያውቁም፣ የምላቸው ዐይነት ዘፋኞች ነበሩ። "ዘፈን እና መዝሙር ለይቼ እላውቅም ነበር ማለት ነው?" እስከምል ድረስ እራሴን ታዝቤዋለሁ። ለምሳሌ በዚያን ጊዜ ከኤልቪስ ፕሪስሊይ "ዘፈኖች" መካከል አንዱ እና በጣምም የምወደው የነበረው "CRYING IN THE CHAPEL" ነው። የዘፈኑን ግጥሞች በሙሉ በቃሌ ዐውቃቸዋለሁ። ከኤልቪስ ጋር አብራ እና ብቻዬንም ለግሌ ለረዥም ዘመን ዘፍኜዋለሁ።

"CRYING IN THE CHAPEL" ዘፈን ሳይሆን፣ መዝሙር መሆኑን ያወቅሁት "ጥን ብዙ ዓመታት ካለፉ እና እኔ እራሴም አማኝ ከሆንኩ በኋላ ነው። ግጥሞቹ ሊበዛ ግልጽ ነበሩ። ጥቂቶቹ ቁጥሮች እነሆ፡-

You saw me crying in the chapel;
The tears I shed were tears of joy;
I know the meaning of contentment;
Now I'm happy with the Lord.

Every sinner looks for something;
That will put his heart at ease;
There is only one true answer;
He must get down on his knees.

You'll search and you'll search;
But you'll never find;
A way on earth
To gain peace of mind.

Take your troubles to the chapel;
Get down on your knees and pray;
Your burdens will be lighter;
And you'll surely find the way.

በትምህርት ቤታችን ውስጥ ሁብቴ አውላለሁም የሚባል ተማሪ ነበረ። የኢንግሊዝኛ ዘፈኖችን እንደ ጉድ ይዘፍናቸዋል። ከፀጉር አበጣጠሩ ጀምሮ ነገረሥራው ሁሉ የኤልቪስን ይመስላል። አንድ ዓመት፣ በልደት በዓል ወቅት፣ ሁብቴ ጥቂት ተማሪዎችን ስበሰበን እና "CHRISTMAS CAROLS" (የልደት መዝሙሮች) አስጠና። በዋዜማው ዕለት ምሽት ላይ በአሜሪካውያኑ መምህራን ህጋዊ ቤቶች እየዘርን ዘመርንላቸው - SILENT NIGHT, DECK THE HALL, JINGLE BELLS, JOY TO THE WORLD ወዘተርፈ። የፈረንጅ "ሆፖ ሆዬ" መሆኑ ነው። የአበሻው አልቢቃኝ ብሎ!

"እናንተ ማታዩኝ፤ እኔም ማላዩችሁ"

አሁንም እዚያው ጅማ ነኝ። በትምህርት ቤታችን ውስጥ በአምነታቸው ፕሮቴስታንቶች የሆኑ ብዙ ተማሪዎች አሉ። ከዶሮሜ ልጆች መካከል አንኳን ታደሰ ቀነዓ፣ አዲሱ በየነ፣ ዘርዔ ኢዛዝ (በኋላ ዶክተር)፣ ያዕቆብ ፍስሐ (በኋላ ዶክተር)፣ የለየላቸው የፕሮቴስታንት እምነት ተከታዮች ነበሩ። የእነዚህኞቹን ያህል ያልለየላቸው፣ በተለይም የኤርትራ እና የወለጋ ልጆች የሆኑ፣ ሌሎችም ነበሩ። ያሉን ስምንት ዶሮሞች ሲሆኑ፣ በየዶሮሙ ያሰነው ተማሪዎች ቁጥር ደግሞ ቢበዛ ሐያ አምስት ነው። በዚህች ሰሌት ብቻ እንኳን ብንገደ፣ ቢበዛ ሁለት መቶ ከምንሆነው ተማሪዎች መካከል ቢያንስ 15% ያህሉ ፕሮቴስታንቶች ነበሩ ማለት ነው።

እነዚህ እምነታቸውን ያለ ጥርጥር ከወላጆቻቸው ነው የወረሱት። ዕሑድ በመጣ ቁጥር አንዳንዶቻቸው መጽሐፍ ቅዱሳቸውን ይዘው፣ ሌሎችም ባዶ እጆቻቸውን ሆነው፣ ወደ "ቸርቸ" ሲሄዱ እያቸዋለሁ። ከዚህ ያለፈ ግን የሚታይ ነገር አልነበራቸውም። ለምሳሌ ሲጸልዩ፣ ወይም መጽሐፍ ቅዱሳቸውን ሲያነቡ፣ ወይም ሲዘምሩ፣ ወይም ሲመሰክሩ፣ አይቻላቸው የማውቅ አይመስለኝም። እና ከርስትናቸው፣ ልክ እንደ እኔው ከርስትና፣ የዕሑድ ብቻ የነበረ ይመስለኛል። ንባቡም፣ ጸሎቱም፣ አምልኮውም በሳምንት አንድ ቀን - ዕሑድ። ከዕሑድ አስከ ዕሑድ ባሉት ቀናት ግን - ዓለማዊ።

እንዳንዶቹ እዚያው ጅማ እያሉ ነው እምነታቸውን የጣሉት - ልክ እኔ የራሴን እንደ ጣልኩት። እንደዚህ ካሉት መካከል አንዱ ታደሰ ቀነዓ ነው። ዕልም ያለ ዓለማዊ ነበር የሆነው። ቆይተው፣ ወደ ዓለማዊ ኮሌጅ ከሄዱ በኋላ፣ ወይም ደግሞ የሥራውን ዓለም ከተቀላቀሉ በኋላ የጣሉም አሉባቸው። እንደነዚህ ካሉት መካከል ደግሞ ታምሬ ሐዋንዶ (በኋላ ዶክተር) አንዱ ነው። እነዚህን ሁለቱን በስም የምጠቅሥበት ምክንያት እንደኛ የእነርሱ ነገር "አገር ያወቀው፣ ዐሐይ የሞቀው" በመሆኑ ነው። ሁለቱም የደርግ መንግሥት ባለ ሥልጣኖች ነበሩ። ሁለቱም ምክንያት ግን፣ ሁለቱም ከመሞታቸው በፊት ጥለውት ወደ ነበረው የልጅነት አምነታቸው ተመልሰው የተገናኘን በመሆናችን ነው።

ከብዙ ዓመታት በኋላ፣ ከሁለቱም ጋር የተገናኘው በናይሮቢ (ኬንያ) ሲሆን፣ የተገናኘውም በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ነበር። እኔ የሄድኩት ለአገልግሎት ስለ ነበረ፣ አገልግሎቱን ጨርሼ ከመድረኩ ላይ እስከምወርድ ድረስ ታግሦ መጠ በቅ ከባድ ሆኖባቸው እንደ ነበረ ነው ሁለቱም የነገሩኝ። ታደሰ ለረዥም ጊዜ የደርግ አስረኛ ነበር። ከዚያ አስራት በሕይወት ተርፎ፣ ያም ሁሉ የሰቆቃ ዘመን ዐልፎ፣ እንደ ገና ለመተያየት መብቃት የሚፈጥረው የተለየ ሰሜት አለ። እሱ ሳያንሰን ደግሞ፣ ከሃዲውን እኔን ቸሩ እግዚአብሔር ወደ አራሱ አምጥቶኝ፣ የተወሰነ እነርሱንም መሐራው እግዚአብሔር ወደ አራሱ መልሷቸው፣ በቤቱ ውስጥ መገናኘት መቻል የሰውን ነፍስ በቋንቋ ሊገለጽ በማይችል ደስታ ያስከራታል። እና ተቃቀፍን፣ እየሣቅን አለቀስን፤ እያለቀስንም ሣቅን።

በጅማ ሚያዝያ 27 ትምህርት ቤት ይካሄድ የነበረውን የሃይማኖት አበው ማንበር ስብሰባዎች እካፈል እንደ ነበረ ቀደም ሲል ጠቅሻለሁ። በሃምሳዎቹ አጋማሽ ላይ፣ በዚያ ማንበር ውስጥ ንቁ ተሳታፊ ከነበሩት ወጣቶች መካከል

አንዳንዶቹ እየጣሉን ወደ ሚስቶቹ ሰፈር ሄደዋል። በሰብሰባዎቻችን ላይ ባጣኝቸው ጊዜ፡ "እነ አንትና የት ሄዱ? ምነው እይቻቸው አላውቅ?" ብዬ መጠየቄን አስታውሳለሁ። ያን ጊዜ ነው ወደ ሚስቶቹ ሰፈር አንደ ነገዱ የተነገረኝ። ሊገባኝ አልቻለም። ምን ማለት ነው? ጥለውን ከሄዱት መካከል አንዱ መሠረት እንደሻው ነበረች። አባቷ መምሬ እንደሻው የፓርላማ ተመራጭም ነበሩ። ይህንን ጉድ አልሰሙም ማለት ነው? ወይስ ሰምተው ዝም አሏት?

በአገራችን ዐይነ ሥውራን (ዛሬ 'ማየት የተሳናቸው' ነው የሚባሉት) ምጽዋት ሲለምኑ፤ ዐይናቸው እንዲራሩላቸው ለማድረግ የሚጠቀሙበት የመለመኛ ቋንቋ አለ - "እናንተ የምታዩኝ፤ እኔ የማላያችሁ።" እሱን አባባል ነው ትንሽ እዟዙሪ ለዚህ ክፍል ርአስ አድርጌ የተጠቀምኩበት - "እናንተ 'ማታዩኝ፤ እኔም 'ማላያችሁ።" በዚያን ጊዜ በአንድ ትምህርት ቤት ተማሪነት ወይም ደግሞ በሃይማኖተ እበው ማኅበር አባልነት ካወቅኳቸው የፕሮቴስታንት እምነት ተከታዮች ጋር የነበረን ግንኙነት የሁለት ዐይነ ሥውራንን ግንኙነት ነበር የሚመስለው ማለት እችላለሁ። እኔ በአነርሱ ዘንድ ያለው ብርሃን (ያለ ከሆነ) አይታየኝም፤ ስለዚህም የሚያዩትን ለማየት ፍላጎት የለኝም። እነርሱም በእኔ ዘንድ ያለው ጨለማ አይታያቸውም። ስለዚህም ያየውን እናሳይህ አይሉኝም።

በከቡር ሚኒስትር ሳይቀር

በ1957 ዓ.ም. አንድ ዕሑድ ቀን፤ የሆነ ወሬ ሰማሁ። የወሬ አባቴ ያንን ቀን ጠዋት ፕሮቴስታንት ቤተ ክርስቲያን ሄዶ የተመሰሰ፤ ጓደኛዬ ነው። እሱ ጓደኛዬ እንዲት ቆንጆ ልጅ ወደ መካነፍ ጀምሯል። መካነፍ ስለ ጀመረም፤ ምንም እንኳን በእምነቱ "ስመ አርቶዶክስ" ክርስቲያን ቢሆንም፤ ልጅቱ ወደምትሄድበት ወደ መካነ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን ይመላለሳል። በጊዜው እርሱ እና እኔ አብረን እንኖር ነበር - የሲዳሞ ጠቅላይ ግዛት ዋና ከተማ በነበረችው በይርጋ ዓለም። እርሱ የቡና ቦርድ፤ እኔ ደግሞ የአገር ውስጥ ገቢ መሥሪያ ቤት ባልደረቦች ሆነን።

እና ይህ ጓደኛዬ ያን ዕሑድ ዕለት መካነ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን የሰማውን አንድ ማስታወቂያ ነገረኝ። ማስታወቂያው "በሚቀጥለው ዕሑድ በዚህ ቦታ ቃለ እግዚአብሔርን የሚያስመት ከቡር አቶ አማኑኤል አብርሃም፤ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት መንግሥት የፖስታ ቴ.ቴ. ሚኒስትር ናቸው። ስለዚህ ሌሎችንም

ሰዎች እየጋበዛችሁ ይዛችኋቸው እንድትመጡ እና የበረከቱ ተካፋዮች እንድትሆኑ" የሚል ነው።

ይህንን ወሬ እንደ ሰማሁ፤ ወዲያው ወደ እእምሮዬ የመጣው አለብ "ምን ዐይነት ጉድ ነው? ሚኒስትር ደግሞ ምን ይሰብካል?" የሚል ነው። ይሁን እንጂ፤ ማስታወቂያውን በተመለከተ ውሳኔ ለማድረግ ምንም ጊዜ አልወሰደብኝም። ዕሑድ መጥቶ ወደ መካነ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን ለመሄድ እና ከቡር አቶ አማኑኤልን ለመስማት ቸኮልኩ። አንዳይደርስ የለም ዕሑድ ደረሰ። ጓደኛዬም ለሰማው ማስታወቂያ በመታዘዝ "የጣለውን ግዳይ" አስከትሎኝ በለዓቱ በቦታው ደረሰን። ከቡር አቶ አማኑኤልን ለመጀመሪያ ጊዜ በእካል ያየኋቸው ያን ዕለት ነው።

በጄዎች ባይሆን በመቶዎች የሚቆጠሩ ሰብከቶችን ከዚያ በኋላ ሰምቻለሁ። ከሰማኋቸውም ሰብከቶች ውስጥ የማስታወሳቸው በጣት የሚቆጠሩ አሉ። በጣት ከሚቆጠሩት ከእነዚያ ሰብከቶች አንዱ፤ በዚያች ዕሑድ በይርጋ ዓለም መካነ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን የሰማሁት የከቡር አቶ አማኑኤል አብርሃም ሰብከት ነው - የመጀመሪያዬ ስለ ነበረም እንደ ሆነ እንጂ። የሰብከቱ ርአስ "እግዚአብሔር የታሪክ ባለቤት ነው" የሚል ነበር። ሰባኪው በዚያ ሰብከታቸው በአንድ በኩል እኔ የማውቃቸውን አንዳንድ ታሪካዊ ከስተቶች ይጠቅሳሉ። በሌላ በኩል ግን እኔ በፍጹም የማላውቀውን፤ እግዚአብሔር በእነዚያ ታሪካዊ ከስተቶች ውስጥ ጣልቃ የገባቸውን እና የዘላለም ዕቅዱን እውን ያደረገባቸውን ሁኔታዎች ያስረዳሉ።

ለምሳሌ ሁለተኛውን የዓለም ጦርነት አነሡ እና ሂትለር ከስድስት ሚልዮን በላይ አይሁዳውያንን እንዴት አንደ ጨፈጨፈ ተረኩ። የአስራኤል መንግሥት በመካከለኛው ምሥራቅ ከተመሠረተ ገና 16 ዓመቱ እንደ ሆነም ተናገሩ። እነዚህ እኔም የማውቃቸው ታሪኮች ናቸው። ቀጠሎ እና ግን፤ አይሁዳውያን ከ1,900 ዓመታት ረዥም ዘመን በኋላ ወደ መካከለኛው ምሥራቅ እንዲመለሱ፤ ከ16 ዓመት በፊትም መንግሥታቸውን እንደ ገና በስፍራው እንዲያቋቁሙ፤ ግድ ይላቸው ዘንድ እግዚአብሔር የተጠቀመበት መሣሪያ የሂትለር ግፍጨፋ ነበር አሉ። የታሪኩን ይኸኛውን ጎን እኔ በፍጹም አላውቀውም። ከቡር አቶ አማኑኤል በሰብከታቸው ትኩረቴን ሳበት። "የሠራ አካላቴ ጆሮ ብቻ" ሆኖ ሰማኋቸው።

ለአኔ እግዚአብሔር "እሩቅ ብእሲ" ነው የነበረው። ለሰ አርሱ የሰማኋቸው ነገሮች ሁሉ እንደም ዱሮ ዱሮ ያደረጋቸው፤ እንደም ደግሞ ገና ወደ ፊት፤ በፍርድ ጊዜ፤ የሚያደርጋቸው ናቸው። እግዚአብሔር አምና ወይም ትናን ትና፤ ዘንድሮ ወይም ዛሬ፤ እንዲህ እና እንዲህ አደረገ ሲባል ለምቼ እላው ቅም። እግዚአብሔር ዛሬም እንደ ጥንቱ በአንድ ግለሰብ ወይም በአንድ እገር ታሪክ ውስጥ ጣልቃ ይገባል የሚለው የከቡር እቶ እማኑኤል ስብከት፤ እግዚ አብሔርን የትናንት ብቻ ላይሆን፤ "የአሁን" ጭምር አደረገብኝ። በማለረጃነት የተጠቀለው ታሪክም በአኔው ዕድሜ የተፈጸመ አውነተኛ ታሪክ መሆኑ ያለ ጥርጥር እስገረመኝ። ሆኖም ነገሩ ሁሉ ከዚያች አፍታ ወይም ከዚያች ቀን አላለፈም። ወዲያው እረሳሁት ማለቴ ነው። ወደ መካነ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያንም ከዚያች ዕሑድ በኋላ እልተመለስኩም።

አያነብ አንባቢ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ለማሳየት እንደ ሞከርኩት፤ ሁሉንም ዐይነት ፊልም ነው የማየው፤ ሁሉንም ዐይነት መዝሙር እና ሁሉንም ዐይነት ዘፈን ነው የምለማው። አሁንም በዚሁ ምዕራፍ ውስጥ ለማሳየት እንደ ሞከርኩት፤ ካየኋ ቸው ፊልሞች ውስጥ እይቻቸውም ያላየኋቸው ነበሩ። ከሰማኋቸው መዝሙሮች እና ዘፈኖችም ውስጥ ሰምቻቸውም ያልለማኋቸው ነበሩ። ያነበብኳቸውን መጻሕፍት በተመለከተ ያለው ሁኔታ ግን - ከቁጥራቸው መብዛት የተነሣ - ያየኋቸውን ፊልሞች እና የሰማኋቸውን ዘፈኖች በተመለከተ ካለው ሁኔታ ሁሉ የባለ ነው።

በዚሁ ምዕራፍ፤ "የልጅነት ወራት" በሚለው ርእስ ሥር "በቤታችን መጽሐፍ እንደ ጉድ ይነበባል" ማለቴን አለታውሳለሁ። በልጅነቴ ካነበብኳቸው መጻሕፍትም ውስጥ፤ "የሰው ልብ" እና "ወዳጄ ልቤ" የተባሉትን መጻሕፍት በመንፈሳዊ ይዘታቸው ተደንቄባቸው እንደ ነበረ አለታውሳለሁ። እግረ መንገዴን፤ "የሰው ልብ" የተባለው መጽሐፍ በመጀመሪያ የተጻፈው በጎርጎሳውያኑ እቆጣጠር በ1732 በፈረንሳይኛ ቋንቋ ሲሆን፤ ከዚያ በኋላ ወደ ብዙ ቋንቋዎች ተተርጉሟል። ሦለት የሰው ልብ ሥዕሎች እሉት። የመጀመሪያው የኃጢአተኛውን ሰው ልብ የሚያሳይ ነው። በተለያዩ እራዊት እና እንሰሳት ተሞልቷል። ሁለተኛው በኃጢአቱ የተጸጸተውን ሰው ልብ ነው የሚያሳየው። እራዊቱ እና

እንሰሳቱ ከለውዬው ልብ ውስጥ ሲወጡ ያሳያል። ሶስተኛው ያመነን ሰው ልብ የሚያሳይ ሲሆን፤ ሙሉ በሙሉ በእግዚአብሔር ቁጥጥር ሥር ውሏል።

መጽሐፉን ወደ እማርኛ ቋንቋ የተረጎመው ማርቲን ፍላድ ነው።፩ ጆናታን ማርቲን ፍላድ በእጄ ቴዎድሮስ ዘመነ መንግሥት በጎንደር አካባቢ የነበረ፤ የእማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ እና ሲሎች መንፈሳዊ ጽሑፎችን በማሠራጨት፤ እንዲሁም ፈላሾችን በወንጌል በመድረስ ረገድ እግዚአብሔር በድንቅ የተጠቀመበት የ"ፒልግሪም ሚስዮናውያን" መልእክተኛ ነበረ። በኢትዮጵያ እና በኢንግሊዝ መንግሥታት መካከል በተፈጠረው አለመግባባት፤ እጄ ቴዎድሮስ ለንግሥት ቪክቶሪያ የጻፉትን ደብዳቤ ወደ ሎንዶን የላኩት በማርቲን ፍላድ እጅ ነበር። ማርቲን ፍላድም ለደብዳቤአቸው ምላሽ ይዞ መመለሱን ለማረጋገጥ ሲሉ፤ ባለቤቱን ፓዎላይንን እና ልጆቿን በመያዣነት አጠገባቸው እስቀር ተዋቸው ነበር።፬

በዚያ የልጅነት ወራት ያነበብኳቸው መንፈሳዊ መጽሐፍት ግን "የሰው ልብ" እና "ወዳጄ ልቤ" ብቻ አልነበሩም። ለምሳሌ በ1892 ዓ.ም. በገብረ ጊዮርጊስ ትርጌ "የክርስቲያን መንገድ" በሚል ስያሜ ወደ እማርኛ የተተረጎመውን የዮሐንስ ቡንዮንን "PILGRIM'S PROGRESS" አንብቤአለሁ። ለድስተኛን ይሆን ለባተኛን ከፍል ስጩርስ ከአንድ እስተማሪእችን በሽልማትነት ነበር የተሰጠኝ። የተሸለምኩበትን ምክንያት እና የሸለመኝን አስተማሪእችንን አሁን አረስቼዋለሁ። በዚያው ጊዜ እካባቢ "ተማሃጽ እና ምክር" የተባለውን የዘመንፈስ ቅዱስ አብርሃን መጽሐፍም አንብቤአለሁ።

ይሁን እንጂ፤ የእነዚህ መጽሐፍት መልእክታቸው በፍጹም አልገባኝም ነበር ማለት አቸላለሁ። የዚህን አባባቤን ትክክለኛነት የሚያረዳልኝ ጥሩ ምሳሌ "ሐተታ መናፍሰት ወዳውደ ነገሥት" በተባለው፤ በሌላኛው የዘመንፈስ ቅዱስ አብርሃ መጽሐፍ ያደረግሁበት ነገር ነው። መጽሐፉን ያኔ በልጅነቴ ወራት ካነበብኩት በኋላ ተመልሼ አላየሁትም። ሆኖም ጸሐፊው መጽሐፉን የጻፉበት ምክንያት፤ እንባቢዎች "ዓዋቂ ነን"፤ "መጽሐፍ አንገልጣለን"፤ "ኮከብ አንቆጥራለን" በሚሉ ሰዎች አንዳይታለሉ ለማስጠንቀቅ እንደ ሆነ በመጽሐፉቸው መግቢያ ላይ የተናገሩ ይመለከታል። አኔ ግን መጽሐፉን የተጠቀምኩበት ለዚያ፤ ጸሐፊው "እንባቢዎች እንዳይታለሉ" ላሉት ጉዳይ ነው። የራሴንም ሆነ የባልንጀሮቼን ኮከብ ለመቁጠሪያ ተገለገልኩበት።

የኢንግሊዝኛ መጻሕፍት ማንበብ የጀመርኩት ጅማ ከሄድኩ በኋላ ነው። የንባቡን መንገድ የመራኝ ደግሞ በምዕራፍ ሁለት ውስጥ የጠቀስኩት የኢንግሊዝኛ መምህራችን ሚስተር ኢልየት ነው - የ10ኛ ክፍል ተማሪ በነበርኩ ጊዜ። መጻሕፍት እንድናነበና ለላከበብነውም ለለ አያንዳንዱ መጽሐፍ ሪፖርት እንድንጽፍ አዘዘን። ለአንድ መጽሐፍ የተያዘው ከፍተኛ ነጥብ 8 ነበር። ከፍተኛውን ነጥብ ሊያስጡ የሚችሉ መጻሕፍት በስም ተለይተው ተስጥተውናል። ነጥባቸው ከዚያ በታች የሆነውንም መጻሕፍት እንድናውቃቸው አድርጓል። አንድ ተማሪ በዚህኛው ትምህርት ላለመውደቅ በድምሩ ስንት ነጥብ ማምጣት እንደ ነበረበት አሁን ትዝ አይለኝም፤ ሆኖም ከ50 በታች ይመለላኛል።

ስለዚህ አንድ ተማሪ 8 ነጥብ ያላቸው 7 መጻሕፍት ማንበብ አለበት ማለት ነው። ነጥባቸው ቀለል ቀለል ያለ መጻሕፍት ለማንበብ ከመረጠ ደግሞ ወደ 10 መጻሕፍት ማንበብ ይኖርበታል። ለማንበብ የተሰጠው ጊዜም አንድ ሴሜስተር፤ ማለትም 18 ሳምንት፤ ብቻ ነው። አኔ ነጥቡ ከፍ፤ ጥራዙ ግን አነስ ያለ መጽሐፍ ለማንበብ ነው የፈለግሁት። ይህንን መስፈርቱን የሚያሟላልኝ መጽሐፍ ሰፊልግ፣ የአላን ፔተንን "CRY THE BELOVED COUNTRY" አገኘሁ። አነበብኩት እና ሪፖርቴን ጽፌ አስገባሁ። ከአንድ ሁለት ቀናት በኋላ ሚስተር ኢልየት ወደ ቢሮው ጠራኝ። 45 ደቂቃ ያህል አለቀምጦኝ፤ የመጽሐፉን አሳብ ፈጽሞ እንደ ሳትኩት፤ የአንድን መጽሐፍ አሳብ ላለመሳት ወደ ፊት መጽሐፍ ሳነብ እንዴት ማንበብ እንደ አለብኝ፤ ረጋ ብሎ አስረዳኝ።

በመጨረሻም "CRY THE BELOVED COUNTRY"ን እንደ ገና እንዳነበበው እና ሌላ ሪፖርት እንድጽፍ አዞኝ ከቢሮው ወጣሁ። መጽሐፉን አርሱ ባስረዳኝ መንገድ አነበብኩት እና ከቀድሞው ሪፖርቴ ፈጽሞ የተለየ ሌላ ሪፖርት ጻፍኩ። ሚስተር ኢልየት ሙሉ ነጥብ ሰጠኝ። "EXCELLENT!" የሚል አለተያየትም ወረቀቱ ላይ ጻፈበት መሰለኝ። በጣም ተበረታታሁ፤ ተደፋፈርኩም። ቀጥሎ ያነበብኩት የቪክቶር ሁጎን "LES MISERABLES" ነበር ይመስለኛል። ትልቅ መጽሐፍ ነው። ግን ደፈርኩት። ስንት ነጥብ እንዳገኘሁበት አሁን ትዝ አይለኝም፤ ሙሉ ነጥብ አግኝቼበት ሲሆንም ይችላል።

ከዚያ ጊዜ ጀምሮ የኢንግሊዝኛ መጽሐፍ ማንበብ "HOBBY" (ጊዜ ማሳለፊያ) ሳይሆን "DUTY" (ሥራ) ሆነኝ እና ቀረ። ማንበቤን በቀጠልኩ መጠንም፤ ቋንቋውን ብቻ ሳይሆን፤ አሳቦችንም የመረዳት ዐቅሜ አየጨመረ መጣ። ወደ

ኋላ ላይ፤ ዕድሜ ለመዝገብ ቃላት፤ አሳቡ ጠጥሮብኝ ካልሆነ በስተቀር፤ ቋንቋው ጠጥሮብኝ ሳልረዳው የቀረ መጽሐፍ አላጋጠመኝም ማለት እችላለሁ። አሳብ ደግሞ - ሥጋዊውም ሆነ መንፈሳዊው - ዛሬም ቢሆን ብዙ ጊዜ ነው የሚጠጥርብኝ።

የሚገርመው ግን፤ አሳባቸውም ሆነ ቋንቋቸው ሳይጠጥርብኝ፤ አንዲሁ ያልተረዳኝቸው መጻሕፍት አሉ። አንብቤአቸውም ያላነበብኳቸው መጻሕፍት አሉ። በሚስተር ኢልየት ቋንቋ "አሳባቸውን ፈጽሞ የሳትኩት" መጻሕፍት አሉ ማለቱ ነው። አንደዚህ ካሉት መጻሕፍት መካከል የሚከተሉትን ልጠቅሳቸው እችላለሁ። የቅዱስ አውገስጢኖስ "CONFESSIONS"፤ የቶማስ ኤ ከምፒስ "OF THE IMITATION OF CHRIST"፤ የሮላንድ ኤች. ቤይንቶን "HERE I STAND: A LIFE OF MARTIN LUTHER"፤ ወዘተተር። የመጀመሪያዎቹ ሁለቱ "ከላሲካል" ከሚባሉት መካከል ናቸው። የገዛኋቸው በአንዳንድ መጻሕፍት ላይ ሲደነቁ ስለ አየሁ ነው።

ከታዋቂ የልብ ወለድ መጻሕፍት ጋር ሁነኛ ትውውቅ ያለው አንባቢ ሁሉ፤ ያለ ጥርጥር ስመ ጥሩዎቹን የሩሲያ ጸሐፍት ሌዎ ቶልስቶይን፤ ፊኦዶር ዶስቶየቭስ ኬን እና አሌክሳንደር ሶልዘኒትሲንን ያውቃቸዋል። የእነዚህን ታዋቂ ደራሲያን ጽሑፎች በሙሉ አንብቤአቸዋለሁ ብዬ ለመናገር አልደፍርም። ሆኖም አብዛኞቹን ሳላነበባቸው አልቀረሁም ለማለት እችላለሁ። መጽሐፎቻቸውን በእጅጉ እወድዳቸዋለሁ። የጽሑፋቸው አወቃቀር፤ የአሳባቸው ጥልቀት፤ የታሪካቸው አሳካክ፤ የገጸ ባሕርያቱ አቀራረጽ፤ የቋንቋቸው ውበት፤ ሲበዛ ይመስጠኛል - ዛሬም።

አንዳንዶቹን ከአንድ እና ከሁለት ጊዜ በላይ አንብቤአቸዋለሁ። አንደ ሀዲስ ዓለማዊሁ "ፍቅር አለክ መቃብር" ማለት ነው። ሆኖም፤ ጸሐፊዎቹ ወይ እውነትን በመፈለግ ላይ የነበሩ፤ ወይም ደግሞ የሚፈልጉትን እውነት ያገኙ፤ በከር ስትና እምነታቸውም ሁሉም ሥር የሰደዱ መሆናቸውን በጽሑፎቻቸው ውስጥ ለማስተዋል አልቻልኩም። ለምን? ለምሳሌ ሀዲስ ዓለማዊሁን "ፍቅር አለክ መቃብር" ውስጥ አግኝቻቸዋለሁ። ሩስያውያንንም ደራሲያን መጻሕፍቶቻቸው ውስጥ ማግኘት እንደሚቻል በኋላ ላይ ተገንዝቤአለሁ። ሆኖም አኔ አላገኘኋቸውም።

ባሌ ጎባ በነበርኩ ጊዜ፤ ከኤስ. አይ. ኤም. ሚስጥናውያን ጋር የሥራ ግንኙነት ነበረኝ። የልደት ወይም የትንሣኤ በዓል በሚሆን ጊዜ በጣቢያቸው መንፈሳዊ ፊልሞች ያሳያሉ። እኔንም ይጋበዙኛል፤ እኔም እሄዳለሁ። ለአንድ ሁለት ዓመት ያህል እንደዚህ ያደረግን ይመስለኛል። ነገር ግን ያየኋቸው ፊልሞች ሁሉ፤ ከታዩበት አዳራሽ እኔ ሰወጣ፤ እነርሱም ከውስጤ ይወጣሉ።

በአንድ ወቅት "FIRE ON THE MOUNTAIN" የተባለ መጽሐፍ አውሰውኝ እንብቤአለሁ። መጽሐፉ የመጀመሪያዎቹ የኤስ. አይ. ኤም. ሚስጥናውያን በምላይታ ወንጌልን በሰበኩ ጊዜ የሆነውን ሁኔታ ነው የሚተርከው። በመጽሐፉ ውስጥ በስም ከተጠቀሱት ቦታዎች እና ሰዎች መካከል አንዳንዶቹን ዐውቃቸዋለሁ። መጽሐፉ አሰደናቂ ከሚባሉት ከአንዳንድ ያነበብኳቸው ልብ ወለድ መጻሕፍት ይልቅ የበለጠ አሰደናቂ ነው። መጽሐፉን ካነበብኩት በኋላ ግን፤ ላዋለኝ ሚስጥናዊ በምመልሰለት በዚያው ጊዜ፤ ያነበብኳቸው አሰደናቂ ታሪኮች ከውስጤ ጠፍተዋል።

እዚያው ባሌ ጎባ በነበርኩ ጊዜ፤ ሚስተር ሜኖን የሚባል ሕንጻዊ ጓደኛ ነበረኝ። በአዝማች ደግለሃን ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት የቋንቋ መምህር ነው። ዘንግቼ ካልሆነ በስተቀር፤ ከእኔ ጋር በተዋወቅንበት ጊዜ በኢትዮጵያ ከአምስት ዓመታት ላላነሰ ጊዜ ቆይቷል። ሆኖም አንድ ጊዜም ለዕረፍት ወደ አገሩ የተመለሰ አልመሰለኝም። መቼም በአገሩ ሚስት እና ልጆች ባይኖሩት እንኳን፤ ወላጆች እና ሌሎች ቤተሰቦች ባይኖሩት አይቀርም። እንደ ነገረኝ እና እኔም እንደማየው (የባንክ ሠራተኛ ስለ ሆንኩ ማለት ነው)፤ ገንዘብ ልኮላቸው አያውቅም። ከኢትዮጵያዊቱ የቤት ሠራተኛው ደጋግሞ ወልዷል። የወር ገቢው እነርሱን ለማስተዳደር እና እርሱንም ለማዝናናት አትበቃውም - በዚያን ዘመኑ እጅግ ርካሽ የጎባ ኑሮም!

አልፎ አልፎ፤ በልደታ እና በጊዮርጊስ ሰሞን፤ የጎባን መጠጥ ቤቶች ከሚስተር ሜኖን ጋር አብረን እንገናኝታለን። አንድ ቀን ለብታ ይሆናል። በሌላ ቀን ይሰከራል። አሁንም በሌላ ቀን ይወደቃል። ሚስተር ሜኖን "Bekele, hell has no bottom" ይለኛል። "ገንንም ወለል የለውም" እንደ ማለት ነው። ዝም ብሎ ወደ አዘቅት መውረድ ብቻ ነው ማለቱ ነው። ሚስተር ሜኖን ሃይማኖተኛ አይደለም። እኔ አስከማውቀው ድረስ፤ ምንም ዐይነት ሃይማኖት የለውም። እንደ ጊዜ ወደ አዲስ አበባ ሄዶ ሲመለስ ግን አንድ መጽሐፍ በሥጦታ

አመጣልኝ። የኒኪይ ከሩዝ "RUIN BABY RUIN" ነበረ። እውነተኛ ታሪክ ነው።

ዴቪድ ዊልክርሰን በተባለ የወንጌል ሰባኪ አማካይነት፤ እግዚአብሔር በኒው ዮርክ ከተማ ጋንግስተሮች መካከል የሠራውን አሰደናቂ ሥራ የሚተርክ መጽሐፍ ነው። መጽሐፉ፤ ዘፋኝ የነበረው ፓት ቡን በዋና ተዋናይነት የሚጫወትበት፤ "THE CROSS AND THE SWITCH BLADE" የተባለ ተወዳጅ ፊልም ተሠርቶበታል። እነበብኩት። ሆኖም "ለሰሚው ግራ" የሆነ ነገር ነው ያጋጠመኝ - መጽሐፉ ስለ ምን እንደሚያወራ እንኳን አልገባኝም። የላይንስ ወይም የፍልስፍና መጽሐፍ አይደለም። ታሪኩ የእውነት ከመሆኑ በስተቀር፤ እንደ ሌሎቹ ልብ ስቃይ (SUSPENSE) መጻሕፍት - መጠጥ እና ወሲብ፤ ድብድብ እና ድራማ፤ ፖሊስ እና ዓቃቤ ሕግ - የሞሉበት መጽሐፍ ነው። ግን አልገባኝም።

"ያባራረው ያለህ! ..."

ሁለት ሂደቶች ናቸው በሕይወቴ እየተካሄዱ ያሉት። እየተካሄዱም ያሉት ጎን ለጎን ባይሆን፤ ላይ እና ታች ፤ ወይም ፊት እና ኋላ ሆነው ነው። እነዚህን ሁለት ሂደቶች "ከእግዚአብሔር የሚያርቁ" እና "ወደ እግዚአብሔር የሚቀርቡ" ልላቸው እችላለሁ። ከላይ ወይም ከፊት ያለው ከእግዚአብሔር የሚያርቀው ሲሆን፤ ከታች ወይም ከኋላ ያለው ግን የሚያቀርበው ነው። የላይኛው ወይም የፊተኛው ጉልህ ነው - ይታያል። ጩዋኪ (VOCAL) ነው - ይሰማል። ከእኔ አልፎ ለሌሎችም። ያኛው ግን እንኳን ለሌላ፤ ለእኔው ለራሴም አይታይ፤ ደምፁም አይሰማ። መካሄዱ ቀርቶ እስከ መኖሩም አይታወቅ።

እነዚህ ሁለት ሂደቶች ይከተሉኛል ወይስ እከተላቸዋለሁ? እያባረሩኝ ናቸው ወይስ እያባረርኳቸው? እየተሰደድኩ ነኝ? ወይስ እየተሳደድኩ? በዚህ ወቅት ከጻፍኳቸው ግጥሞች ውስጥ የምትከተለዋ ለዚህ ጥያቄ መልስ የምትሰጥ ይመስለኛል። ስሟን አረስቼዋለሁ። ከሚከተሉትም ሰንኞች በስተቀር ሌላውን አረስቼዋለሁ -

ቁራ "ቋ!"፤ "ቋ!" አለ፤

ሰማይ ደም መስለ፤

ወፎቹ ተንጫጩ፤

ብርሃን መጣ - ነጩ!

ሊሮጥ፡

ሊሸመጥጥ፡

ሰው ከሰውነቱ -

ነጋለት ሌሊቱ፡፡

ባልጋው ላይ ተንጋሎ፡፡

በጨርቅ ተጠቅሎ፡፡

ሳይነግሩት ሲሰማ፡፡

ሲአስተውል በጨለማ፡፡

ድንገት ያየውና፡ ሰው ኢምንትነቱን -

ይጠላል አራሱን፡፡

ሰው እንደዚህ ሊለማው ሲጀምር ጥሩ እይደለም፡፡ አደገኛ ሁኔታ ላይ ነው ያለው ማለት ነው፡፡ ቀደም ሲል ያነሣችው አቶ መንግሥቱ ለማም፡ በዚህ “ዝቅታ ነጥብ” በኩል አልፈዋል ይመስለኛል፡፡ “ሕይወት” ብለው በሰየሙት ግጥማቸው፡-

ራሴም፡ ጥያቄም፡ የሕይወት ደቂቃ

የሕይወት ኬክሮለ፡ ነን፡ አለቀ፡ በቃ!

ብለው ነበር፡፡ ያሉት እውነት ነው፡፡ ሆኖም ይህ እውነት በሚዛናዊ ልቦና እና እንዲሁም በትሕትና - አ! በእግዚአብሔርም ረድኤት - ካልተያዘ በስተቀር፡ እንዴ እንደዚህ ሊሰማው የጀመረ ሰው፡ ቀጥሎ ምን ሊያደርግ እንደሚችል መገመት ያለቸውራል፡፡

ለምንድነው ከእግዚአብሔር የሚያርቀው ነገር ሁሉ በቀላሉ የሚገባኝ? ለምን ድን ነው ከባዱን ፍልሰናና ሁሉ ሳይቀር በቀላሉ የምረዳው? በአንጻሩ ግን ወደ እግዚአብሔር የሚያርቀው ቀላሉ ነገር ሁሉ - ፊልም፡ መዝሙር፡ ዘፈን፡ መጽሐፍ፡ ወዘተረፈ - ፈጽሞ የማይገባኝ? ትውስ አለክማይለኝ ድረሰ ፈጽሞ የሚረዳኝ? በኋላ ላይ፡ ለእነዚህ ጥያቄዎቼ ያገኘሁላቸው መልሶች ሁለት ናቸው፡-

የመጀመሪያውን መልስ በ2ኛ ቆሮንቶስ 4፡3-4 ላይ ነው ያገኘሁት - “ወንጌላችን የተከደነ ቢሆን እንኳ፡ የተከደነው ለሚጠፉት ነው፡፡ የእግዚአብሔር እምላል የሆነውን፡ የክርስቶስ የክብሩን ወንጌል ብርሃን እንዳያዩ፡ የዚህ ዓለም እምላክ የማያምኑትን ሰዎች ልቡና አላውሮአል፡፡” “የዚህ ዓለም እምላክ” የተባለው ሰይ

ጣን ነው፡፡ እና ሰይጣን በልቦናዬ ላይ ግርዶሹን ጋርዶብኝ ነበረ ማለት ነው፡፡ በሥጋዊውም ባይሆን፡ በመንፈሳዊው ግን በእርግጥ “ማየት የተላነው” ሰው ነበርኩ ማለት ነው፡፡

ሁለተኛውን መልስ በማቴዎስ 13፡18-19 ላይ ነው ያገኘሁት - “እንግዲህ የዘረውን ምላሌ ለመ፡ የእግዚአብሔርን መንግሥት ቃል ሰምቶ ከማያስተውል ከማንኛውም ለው ልብ ውለጥ ክፉው መጥቶ የተዘራውን ዘር ይነጥቃል፡፡ ይህ እንግዲህ በመንገድ ዳር የተዘራው ዘር ነው፡፡” በዚህ ጥቅስ መሠረት፡ የእኔ ልብ ያለ ጥርጥር “መንገድ ዳርማ” ነበር ማለት ነው፡፡ በልቤ ማሳ ላይ የሚዘራውን ዘር ወዲያው የሚለቅመው “ክፉው” (THE EVIL ONE) ነበረ፡፡

በዚያ ሁሉ ረዥም ጊዜ፡ በልቤ ላይ ከነበረው “ግርዶሽ” የተነሣ የማላይ፡ ክልቤ “መንገድ ዳርማ”ነት የተነሣም የማላስተውል ብሆንም፡ ከታች ወይም ከኋላ እየተካሄደ የነበረው፡ “ማለሰለሰ እና ማንኳኳት” ያልኩት ሂደት ግን ባለማቋረጥ እንደ ቀጠለ ነበር - ድምፁን አጥፍቶ፡ እንደዚህ እንድል የሚያስደፍረኝ፡ በእንድ በኩል ቃሉ ነው፡-

ሐሳቤ እንደ ሐሳባችሁ፤

መንገዴ እንደ መንገዳችሁ አይደለምና ይላል እግዚአብሔር፡፡

ሰማያት ከምድር ከፍ አንደሚሉ፡

መንገዴ ከመንገዳችሁ፡

ሐሳቤም ከሐሳባችሁ እንዲሁ ከፍ ያለ ነው፡፡

ዝናምና በረዶ

ከሰማይ ወርዶ፡

ምድርን በማራስ፡ እንድታበቅልና እንድታፈራ

ለዘራው ዘር፡ ለበላተኛም እንጀራ እንድትሰጥ ሳያደርግ፡

ወደ ላይ እንደማይመለስ ሁሉ፡

ከአፌ የሚወጣውም ቃሌ፡

በከንቱ ወደ እኔ እይመለስም፤

ነገር ግን የምሻውን ያከናውናል፤

የተላከበትንም ዐላማ ይፈጽማል፡፡ (ኢሳ. 55፡8-11)

በሌላም በኩል፡ እንደዚህ እንድል የሚያስደፍረኝ፡ መጨረሻ ላይ ሆኖ የታየው ነገር ነው፡፡ ከሕንዳዊው ወዳጄ ከሚስተር ሜንን ጋር፡ በታሕሣሥ ወር 1965

ዓ.ም. እኔ ከባሌ ጎባ በተቀየርኩ ጊዜ ተለያየን። ከሰድሳት ዓመታት በኋላ አዲስ አበባ ላይ ለገናኝ፤ ሁለታችንም ጴጌዎች ሆነን ነበር - እርሱ ባሌ ጎባ፤ እኔ ደግሞ አለታ ወንድ/ይርጋ ዓለም ሳለን። ታሪኩ እጅግ አስደናቂ ነው። የእርሱን እንዲነግረን፤ ለእርሱው አተውላለሁ። የእኔውን ግን ከጥቂት ገጾች በኋላ እንደርሰብታለን። እስከዚያው፤ እንደ ቋጠርኳት እና ከላይ እንደ ጠቀስኳት ስንኝ።

ልሩጥ፤

ልሽምጥጥ፤

ሳሳድድ፤

ልሳደድ፤

"ያባራሪው ያለህ!

የት ታደርሰኛለህ?"

ትእምርተ ጥቅሱ ውስጥ ያለውን የሰማሁት ከእናቴ ነበር - ዱሮ፤ በልጅነቴ። እሁን ግን ውሰጡ ነኝ። መጀመሪያ ላይ እንዲህ የተባለበትን ምክንያት ባላውቀውም እንኳን።

ማስታወሻ

1. ቤተ ክርስቲያኗ የተመሠረተችበት እድርጌ የቆጠርኩት በምላይታ የመጀመሪያዎቹ ዐሥር ሰዎች የተጠመቁበትን 1926 ዓ.ም. ነው። ወንድዬ ዓሊ፤ "የእኩለ ሌሊት ወገግታ"፤ ሚያዝያ 1992 ዓ.ም.፤ ገጽ 17።
2. ዳና መጃ አማኝ የሆኑት በ1929 ዓ.ም. ነው። በቀለ ገሙ (ተርጓሚ)፤ "ጠረጋ"፤ 1986 ዓ.ም.፤ ገጽ 14።
3. ከኢትዮጵያ ውጭ "BIBLE CHURCH MEN'S MISSIONARY SOCIETY (BCMS)" በመባል ይታወቃል።
4. "የሐያኛው ክፍለ ዘመን መባቻ"፤ ገጽ 302 (የግርጌ ማስታወሻ)።
5. ወንድዬ ዓሊ፤ "የእኩለ ሌሊት ወገግታ"፤ ሚያዝያ 1992 ዓ.ም. ገጽ 79-94።
6. "የሐያኛው ክፍለ ዘመን መባቻ"፤ ገጽ 391።
7. ዮሐንስ ሳንድቬድን በመጥቀስ ፈቃዱ ጉርሜሣ ኩሣ እንደ ጻፈው፤ "የወንጌል እምነት እንቅስቃሴ በኢትዮጵያ"፤ መካነ ኢየሱስ የምሥራች ድምፅ ሥነ ጽሑፍ ከፍል፤ አዲስ አበባ ጃንዋሪ 1999 ዓ.ም. ገጽ 318-324።
8. ዮሐንስ ሳንድቬድ፤ "ተእምር በደቡብ አገር፤ የኢትዮጵያ ወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን መካነ ኢየሱስ የደቡብ ኢትዮጵያ ሲኖዶስ የእርባ ዓመት ታሪክ"፤ 1988?
9. ዶሪስ ቤንሰን፤ "The Most Valuable Thing"፤ አሳታሚ እና ቀን አልተጠቀሰም፤ ገጽ 65።
10. ጉሳታቭ አረን፤ "Evangelical Pioneers in Ethiopia"፤ ገጽ 95-96።